

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2019:
Досвід та тенденції розвитку суспільства
в Україні: глобальний, національний
та регіональний аспекти»**

XXII Всеукраїнська науково-методична конференція

ТЕЗИ

**Студентської наукової конференції
«Сучасні тенденції розбудови
правової держави в Україні та світі»**

Миколаїв, 14 листопада 2019 р.

Могилянські читання – 2019 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти : XXII Всеукр. наук.-метод. конф. : тези доп. : Студентської наукової конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі», Миколаїв, 14 листоп. 2019 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – 128 с.

Антонова Маргарита Андріївна,
студентка 4 курсу,
відділення права та землеустрою
Новокаховський коледж
Таврійського державного
агротехнологічного університету, м. Нова Каховка

ВИТОКИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ТА ЇЇ ПРОБЛЕМАТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Право цікавило політиків та філософів з давніх-давен. Чи засновано право на природному порядку речей, відкрито кожній людині від природи через відчуття справедливості або ж встановлено людьми і підтримується лише силою тих чи інших соціальних інститутів? Чи підчиняється цей світ розумно збагненному принципу, який можна побачити в законах природи і людського суспільства, або закони – довільні веління вищої влади?

Філософія права – це перед усім історія відповідей на важливі питання, що виникли в процесі розуміння та застосування права. У процесі вивчення історії філософії права стає зрозуміло, що у міру розвитку уявлень про право і про справедливість, людство зуміло виробити і обґрунтувати цілий ряд загальних положень, свого роду правових універсалій, вірних для всіх в усі часи.

Рационалізм у праві. Витоки філософії права прийнято відносити до античних часів, хоч як самостійна наука філософія права ще не існувала. Однією із центральних у грецькій філософії була проблема кращої організації суспільства і держави. Важливим методологічним принципом, який надав істотний вплив на розвиток правової ідеї стародавньої Греції, вважається запропоноване Демокритом розведення «природного» і «штучного», «істини» і «спільної думки», природної справедливості і закону, а також положення софістів про принципіальну різницю установленої культури і законів природи.

У просторі християнської духовності досвід античної філософії наповнюється новим змістом. В більш яскравому виді концепція «природного права» представлена у християнських теологів (Фома Аквінський, Августин). Їх аргументація досі використовується прихильниками цієї доктрини, особливо серед неотомістів, які вважають що здатні продемонструвати, як базові людські цінності знаходять втілення в конкретних позитивно встановлених законах. У сімнадцятому столітті у трудах епохи Просвітництва ця ідея отримала подальший розвиток,

при чому базові цінності розглядалися поза теологічного контекста, як фундаментальної інтуїції, збагненні людським розумом.

Волонтаризм в праві. Однак можлива протилежна відповідь на питання про походження універсального закону. Його джерелом може бути оголошена верховна воля, а не вищий розум. Фундаментальні положення такого закону не підлягають обговоренню, тому що людський розум не в силах зрозуміти божественну волю. Пізнання цього закону здійснюється герменевтичними засобами, через тлумачення авторитетного тексту, будь то божественне писання або закон, видаєний «намісником бога на землі».

Право як звичай. Д. Юм одним з перших запропонував розглядати право як продукт історичного розвитку, вбачаючи його витoki в угодах і звичаї, глибоко укорінених в соціальній пам'яті. Бентам і Остін звели правовий звичай до «звичкою покори» влади. Право як форма владних відносин відділяється ними від інших звичаїв, таких як моральні норми, кодекс честі тощо. У кожному суспільстві править той, кому інші схильні за звичкою коритися. Саме він створює право і розпоряджається на свій розсуд долями інших людей.

Ця доктрина позитивного права, що отримала особливого поширення в XVIII-XIX ст., Сприяла широкомасштабній трансформації юриспруденції, ознаменувався низкою кодифікацій і правових реформ. З критикою модернізму та волонтаризму в юридичній науці XIX ст. виступили представники історичної школи права, такі як Тібо, Савіньї і Пухта, невпинно підкреслюючи роль звичаю у формуванні права.

Право і цінності. Питання про ціннісному змісті позитивного права мав значення для представників правового позитивізму у всіх його варіантах, від крайнього волонтаризму до помірних варіантів, які визнають «мінімальний набір» природних прав і навіть роль звичаю у формуванні права. Сумніви викликало не питання про те, чи повинно право бути справедливим, але чи є справедливість права необхідною умовою його легітимності. Орієнтований на «наукові» стандарти, правовий аналіз прагнув уникати моральних суджень і ідеологізованою аргументації в питаннях, які вважалися суто юридичними.

Єдиним розділом юриспруденції, в якому було неможливо обійтися без обговорення проблеми співвідношення права і моралі, залишалося кримінальне право. Етичні проблеми відігравали важливу роль в різних прикордонних областях права, а також при визначенні меж втручання права в приватне життя громадян.

Право і політика. Протиставляючи волю розуму або природне право правовому позитивізму, розглянуті досі філософи не сумнівалися в тому, що право існує в тій чи іншій формі як окремих соціальний фе-

номен. Право, що виражене в законодавстві і застосовується судом, розглядалося як достатня гарантія дотримання принаймні формальної соціальної справедливості і рівності громадян перед законом.

Ідеальною моделлю такого права вважалося право як система певних правил і процедур. Однак наявності зводу правил, навіть якщо вони кодифіковані у вигляді світського або духовного тексту, явно недостатньо для того, щоб уявити собі реалістичну картину функціонування права в соціальному і політичному контексті. Для цього необхідно зрозуміти, як саме діють ці правила і яку роль відіграють в конкретних випадках, що вимагає обліку безлічі неправових чинників, від соціально-політичних до культурно-історичних.

У теоретичному плані це спостереження означало необхідність розробки доктрини, яка б долала вузькоспеціальне уявлення про право як системі правил і враховувала б важливість інших елементів і форм функціонування правової системи, перш за все складного і соціально обумовленого механізму прийняття судових рішень.

Таким чином, проблеми, що хвилюють сучасних філософів права, по суті не відрізняються від тих, які актуалізували цю область пізнання на зорі історії: ми як і раніше не маємо відповіді на питання про те, чи є право «писаним розумом», покликаним захистити фундаментальні людські цінності, або ж являє собою майданчик для гри, на якій ведуться бої без правил і конфліктуючі політичні інтереси стикаються з індивідуальними прагненнями.

УДК 331.07(100)МОП+347.22(477)

Антонюк Тетяна Олегівна,
студентка 4 курсу,
юридичний факультет
Науковий керівник:

Валецька Оксана Валеріївна,
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ЦІЛІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ. СПІВРОБІТНИЦТВО З УКРАЇНОЮ

Міжнародна організація праці (далі – МОП) – міжнародна спеціалізована установа з регулювання соціально-трудових відносин, захисту прав людини й забезпечення соціального миру.

Як зазначає А.С. Мацко, Міжнародна організація праці була заснована урядами декількох країн згідно з рішенням Паризької конференції 11 квітня 1919 р. з метою міжнародного співробітництва для сприяння соціально-економічному прогресу, підвищенню добробуту й поліпшенню умов праці людей, захисту їх прав. З 1946 р МОП – одна зі спеціалізованих установ ООН і до сьогодні є авторитетним міжнародним органом, який покликаний забезпечувати мир в усьому світі та здійснювати міжнародне співробітництво для усунення соціальної несправедливості шляхом поліпшення умов праці.

На сьогодні членами МОП є 180 держави. Відповідно до Статуту МОП її членом може бути кожна держава-член ООН. Україна є членом МОП з 1954 р. Особливістю діяльності МОП є тристороннє представництво (трипартизм) в її органах від 1) урядів; 2) підприємців; 3) працівників. Відповідно до цього принципу кожна державу представляють 4 делегати: два від урядів і по одному від підприємців і працівників.

У 1944 р. у Філадельфії на 26-й сесії Генеральної конференції МОП була прийнята Філадельфійська декларація, що стала складовою частиною Статуту у МОП.

Основні цілі діяльності МОП були сформульовані в преамбулі до Статуту МОП, а згодом деталізовані з урахуванням нових тенденцій в регулюванні трудових відносин у Філадельфійській декларації про цілі та завдання Міжнародної організації праці від 10 травня 1944 року, текст якої додається до Статуту, та Декларації про основоположні принципи і права у сфері праці від 18 червня 1998 року. Так, відповідно до статуту МОП, головними її цілями є: захист інтересів та прав трудящих шляхом регламентації робочого часу; боротьба з безробіттям; встановлення гарантії заробітної плати та визнання принципу рівності оплати за однакою працюю; захист працівників від професійних захворювань та травматизму на виробництві; регламентація питань соціального страхування та соціального забезпечення тощо.

Для досягнення поставлених цілей МОП виконує програмні завдання, які закріплені третьому розділі Філадельфійської Декларації, зокрема: повна зайнятість і підвищення життєвого рівня; зайнятість трудящих на роботах, де вони можуть одержати задоволення і виявити свою майстерність; гарантія навчання і переміщення робітників, включаючи міграцію; можливості справедливого розподілу й оплати праці; право на колективні переговори; розширення системи соціального забезпечення; забезпечення охорони праці; захист добробуту дітей і матерів; забезпечення необхідного харчування і житла; створення рівних можливостей в галузі загальної і професійної освіти.

Також Філадельфійська декларація закріплює такі основні принципи МОП: що праця не є товаром; свобода слова і свобода об'єднання є необхідною умовою постійного прогресу; бідність у будь-якому місці

є загрозою для загального добробуту; усі люди, незалежно від раси, віри або статі, мають право на забезпечення свого матеріального добробуту і духовного розвитку в умовах свободи і гідності, економічної стабільності і рівних можливостей.

Результатом діяльності МОП і України за роки її незалежності є понад 20 проектів технічного співробітництва, об'єднаних у 3 широкомасштабні програми, найбільшими із яких стали Програми гідної праці, що є частиною UNDAF(Рамкова програма допомоги ООН) та Цілей розвитку тисячоліття. За допомогою соціального діалогу ці розробки стали ключовим елементом державної соціальної політики, програм профспілок та роботодавців, охопили основні сфери ринку праці, в тому числі сприяли рівню зайнятості населення, реформуванню системи соціального забезпечення, запобіганню поширенню ВІЛ/СНІДу у сфері праці, викорененню дитячої праці та запобіганню торгівлі людьми, а також посиленню превентивної культури охорони праці. сприяння реалізації основоположних принципів і прав у сфері праці.

УДК 347.9(091)(477)

Белій Євгеній Олександрович,
студент 5 курсу,
юридичного факультету,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ В ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Для становлення України, як правової держави, держави де найбільшою цінністю є людина особливо важливого значення набуває проблема практичної реалізації норм основного закону держави, які закріплюючи базисні принципи конституційного ладу, права і свободи людини, їх гарантії, засади організації та функціонування інститутів держави і суспільства, виступають системо утворюючим чинником та фундаментом для усієї системи права в цілому. Наслідком цього процесу має стати встановлення в державі режиму конституційної законності та правопорядку) що, в свою чергу, забезпечується практичною дією двох головних конституційних принципів правового регулювання: загально-дозвільного та спеціально-дозвільного. Відповідно до першого відбувається правова регламентація взаємовідносин між людьми, між інститутами громадянського суспільства, яким гарантується можливість діяти будь-яким чином та у будь-який спосіб, не порушуючи

індивідуальну свободу, права і свободи інших людей чи законодавчо встановлені заборони. Другий принцип поширює свій нормативний вплив виключно на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, зобов'язуючи їх діяти лише таким чином та у такий спосіб, як це прямо передбачено конституційно-правовими нормами і лише в межах закріпленої за ними компетенції. У своїй сукупності все це є необхідною передумовою забезпечення стабільності існуючого в Україні конституційного ладу і його засад.

Одною з головних проблем практичного функціонування всієї правової системи нашої держави, реалізації прав і свобод кожного громадянина є високий рівень зловживання правами у публічно-правовій сфері на всіх її рівнях носії владних повноважень нерідко використовують надані їм Конституцією та законами України правові можливості для досягнення зовсім інших соціально-значимих результатів, ніж ті, заради яких і було прийнято відповідні конституційно-правові норми. У результаті подібного зловживання правом завдається суттєвої шкоди не лише правам, свободам і законним інтересам громадян, але й державі й суспільству в цілому.

З огляду на те, що особливо небезпечним для конституційного правопорядку й стабільності конституційного ладу України в цілому є зловживання правом з боку суб'єктів державно-владних повноважень, від дій та рішень яких досить часто залежить загальне становище в суспільстві й державі, добробут мільйонів громадян, вважаємо за доцільне дослідити проблему зловживання правом в публічно-правовій сфері суспільних відносин, з'ясувати його вплив на різноманітні соціальні процеси, належне функціонування державного механізму.

Як зазначає Т.Т. Полянський «зловживання правом завжди було та й донині залишається невід'ємним «атрибутом» функціонування права». Здебільшого воно полягає у дотриманні суб'єктом суспільних відносин формалізованих (об'єктивованих) норм позитивного права за посередництвом їх неадекватного тлумачення й подальшої реалізації та в одночасному порушенні змісту і сутності цих норм через заподіяння шкоди («зла») таким відносинам. Такі – «класичні» – зловживання є характерними для правових систем, в яких зміст позитивного права (окремих його інститутів, норм) відповідає природно-правовим ідеалам або принаймні зорієнтований на їх досягнення. З огляду на це він пропонує таку дефініцію «зловживання правом – це така протиправна поведінка, в процесі та в результаті якої суб'єкт права, маючи на меті заподіяти шкоду іншим суб'єктам або свідомо припускаючи її настання, формально здійснює певне суб'єктивне юридичне право чи відпо-

відний обов'язок, зміст яких сформульований відносно визначено і тому може бути витлумачений неоднозначно».

Відколи у людства виникло розуміння права як цінності, що визнається за людиною для задоволення її потреб та інтересів, відтоді й вона – як суб'єкт права – зрозуміла, що, здійснюючи свої права і навіть обов'язки, може ними зловживати. В будь-якому суспільстві завжди знайдуться люди з об'єктивно чи суб'єктивно зумовленими більшими потребами, амбіціями чи інтересами, і заради досягнення своїх цілей вони здатні вишукувати найрізноманітніші способи здійснення свого права. Можна з впевненістю зазначити: будь-хто, хто наділений суб'єктивним юридичним правом (обов'язком), здатний ним зловжити, а людина амбіційна, егоїстична, прагнучи здобути краще «місце під сонцем», не просто здатна цим правом зловжити, а й постійно бажає це зробити. Юридичний аналіз суспільно-правової практики не лише в Україні, але й в інших державах, які утворилися у результаті розпаду СРСР, а також у країнах із розвинутою «зразковою» демократією дає можливість констатувати значне поширення зловживання правом. У літературі стверджується, що саме нині є підстави вести мову про «специфічний феномен універсалізованої сучасності – зловживання правами і свободами людини».

Більше того, вважається, що «соціальні деформації, породжені глобальним зростанням практик зловживання правом, будуть зараховувати до розряду найбільш загрозливих викликів XXI століття». У науковій юридичній літературі цій проблемі не приділено достатньої уваги. Зазвичай автори лише фрагментарно окреслюють ті явища, котрі провокують зловживання правом, або ж зосереджують увагу лише на одній групі передумов чи причин. С. Сливка стверджує, що причини зловживання правом можуть бути об'єктивні (прогалини у законодавстві, зокрема внаслідок виникнення нових правових явищ) та суб'єктивні (дії без умислу через некомпетентність уповноважених осіб або умисні дії на користь третьої особи або на свою користь).

Разом з тим, як свідчить аналіз наукової літератури, переважна більшість дослідників проблеми зловживання правом, розглядають його лише стосовно суб'єктивних прав людини, зазначаючи, що будь-який суб'єкт може зловживати лише своїми суб'єктивними правами та свободами. На наш погляд, такий підхід не повною мірою відбиває усієї специфіки цього явища, особливо в публічно-правовій сфері. Зокрема, важко погодитися з О. О. Малиновським, який аналізуючи політичну шкоду, якої завдає зловживання правом суспільству і державі, пов'язує її лише зі здійсненням суб'єктивних конституційних прав та свобод (зловживання виборчим правом, правом на участь у референдумі то-

що), і не розглядає зловживання правом з боку органів публічної влади та їх посадових осіб. Адже, наприклад, Президент України, застосовуючи без достатніх на це підстав, право вето щодо законів, прийнятих парламентом, реалізує не своє суб'єктивне право, як фізична особа, а свої конституційні повноваження, як державно-владна інституція. Так само усі інші носії публічно-владних повноважень, як правило, зловживають не своїми суб'єктивними правами, а закріпленими за ними повноваженнями, своєю компетенцією. При цьому, особливо слід наголосити, що подібні зловживання правом суб'єктами владних повноважень призводять до значно більш негативних наслідків, ніж зловживання суб'єктивним правом з боку пересічного громадянина.

Разом із тим, аналіз положень Конституції України дозволяє, на наш погляд, зробити обґрунтований висновок, що неприпустимість зловживання правом слід вважати одним з конституційних принципів, які закріплені в тексті Основного Закону опосередковано, тобто який випливає з низки конституційних положень: (зі ст.ст. 3, 6, 19, 68 та норм, що закріплюють вичерпний перелік повноважень органів публічної влади). В підтвердження цьому висновку, що принцип недопустимості зловживання суб'єктивними правами є загальним принципом права, який знайшов свій вираз у формі конституційного принципу, відповідно до якого здійснення прав і свобод людини і громадянина не повинно порушувати права і свободи інших осіб. Практично з таких же позицій виходить і О. О. Малиновський, який зазначає, що принцип недопустимості зловживання правом пронизує своїм нормативним впливом не лише окремі галузі права, але й всю систему права в цілому, тобто відноситься до основоположних правових принципів, які, в силу своєї важливості, закріплено саме на конституційному рівні. Більше того, на думку М. М. Хміля, принцип неприпустимості зловживання правом, базуючись на фундаментальних загальнолюдських цінностях і категоріях, за своїм значенням стоїть в одному ряду з такими загальнолюдськими принципами як гуманізм, демократизм, справедливість. Але найбільш важливе значення цей принцип має для всієї правової дійсності, оскільки саме він покладений в основу гуманного, справедливого, законного здійснення посадових повноважень агентами державної влади. На основі даного принципу чинне законодавство встановлює юридичну відповідальність державних службовців, посадових осіб за перевищення ними своїх повноважень, здійснення наданих їм прав у протиріччі з їх призначенням. Дослідження проблеми зловживання правом в публічно-правовій сфері було б неповним без аналізу відповідної конституційно-правової практики. У зв'язку з цим необхідно відмітити, що практично вся новітня історія України пере-

повнена прикладами прийняття органами влади неправових рішень, видання державно-владними інституціями актів з суттєвим перевищенням своїх повноважень тощо. При чому такі рішення приймаються і Президентом України і парламентом, і урядом, і місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. До найбільш поширених прикладів зловживання правом в публічно-правовій сфері, на наш погляд, можна віднести:

а) призначення Президентом України всупереч вимогам Конституції виконуючих обов'язки керівників центральних органів виконавчої влади і голів обласних державних адміністрацій; б) неодноразове застосування главою держави права вето до одного й того ж закону; в) масове зупинення Президентом України актів Кабінету Міністрів з мотивів їх неконституційності зі зверненням до Конституційного Суду; г) небажання парламенту тривалий час виконати конституційну вимогу й прийняти закон, який би врегулював його власну діяльність; г) прийняття парламентом вочевидь неконституційних законів, котрі продовжують діяти протягом значного періоду часу; д) масове добровільне припинення народними я народними депутатами своїх повноважень, з метою дострокового припинення повноважень парламенту.

Особливо небезпечними подібні випадки зловживання правом є тому, що досить часто здійснюються відкрито й зухвало, їх протиправність повністю усвідомлюється відповідними суб'єктами, які навіть публічно хизуються подібними діями чи рішеннями. Подібне відкрите нехтування правом і правовими приписами з боку владних інституцій породжує зневіру в право і справедливість і у пересічних громадян, які розуміють, що правом можна маніпулювати на свою користь, а як наслідок – суттєво знижує потенціал державного механізму, підриває авторитет держави, руйнує систему стримувань та противаг спричиняє періодичні державно-правові конфлікти, призводить до поширення корупційних явищ у суспільстві та здійснення інших правопорушень. Таким чином, зловживання правом саме по собі, і зловживання правом в публічно правовій сфері зокрема, відносяться до найбільш негативних явищ сучасної конституційно-правової дійсності, оскільки суттєво нівелюють значення права, як соціальної цінності, становлять істотну загрозу конституційній законності та правопорядку, підривають основи існуючого конституційного ладу України, знижують престиж державної служби, неминуче призводить до поширення правового нігілізму, зростання рівня корупції, викликає зневіру широкого загалу у право і справедливість, в ефективність всієї державно-владної діяльності.

Барбарян Діана Арманівна,
студентка 6 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У БОРОТБІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Проблема незаконного обігу наркотиків в Україні та відповідно високий рівень наркозалежних осіб серед громадян України є вкрай актуальною та нажаль важкою у подоланні. Це викликано багатьма факторами, починаючи від низького рівня життя, який відповідно породжує різні пагубні звички у населення, до низьких показників роботи правоохоронних органів у цій сфері. І пов'язано це з тим, що увага, перш за все, завжди спрямовується на виявлення та подальше розкриття злочинів, пов'язаних з обігом великих партій наркотиків. Відповідно відбувається нехтування виявленням та розкриттям злочинів з не таким глобальним аспектом обігу. Свою роль відіграє і недосконале законодавство, яке теж безперечно має свої прогалини. Негативні прояви цього явища настільки очевидні і багатогранні, що держави ставлять протидію незаконному обігу наркотиків в один ряд із такими стратегічними питаннями, як захист прав людини та розвиток демократії.

Окрім національного законодавства у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів досить велику роль у процесі боротьби з цим негативним явищем відіграють міжнародні профільні акти, які теж є джерелом права, і навіть мають певне основоположне та зразкове значення у процесі прийняття актів національного профільного законодавства в Україні.

Міжнародно-правові акти мають глобальне практичне значення, оскільки в них формулюється стратегічний підхід до питань протидії розповсюдженості наркоманії на світовому рівні, який згодом, як правило, відображається у загальнодержавній системі кримінально-правових заходів боротьби та загальній антинаркотичній політиці в державі.

Таким чином міжнародно-правові акти в цій сфері становлять не тільки нормативне підґрунтя, але й створюють певні ідеологічні принципи та основи такої боротьби.

Якщо вдатися до історичної ретроспективи та вказати перший міжнародно-правовий акт у сфері регулювання обігу наркотиків, то треба

зазначити Конвенцію «Про опіум», яка була підписана у Гаазі в 1912 році. Метою прийняття Конвенції стало намагання вперше в історії створити міжнародно-правові правила і рамки системи обігу та продажу популярного в той час опіуму. Проте норми цієї Конвенції так і залишилися нормами, які не знайшли свого практичного відображення.

В подальшому приймалося багато подібних актів, насамперед можна вказати на Угоди про контроль над виготовленням і продажем опіуму, підписані в 1925 році, як намагання доповнити норми Конвенції 1912 року. У 1931 р. була прийнята Міжнародна конвенція з обмеження виробництва і регулювання розподілу наркотиків і Бангкокська угода.

Якщо підійти до часів більш близьких до наших, то треба зазначити, що починаючи з другої половини ХХ століття проблема наркоманії досягла глобальних масштабів, що саме, в свою чергу, об'єднало світову спільноту у питанні створення ефективної нормативної бази щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Формування актуального та дієвого антинаркотичного законодавства бере свій початок з прийняття наступних Конвенцій, а саме: Єдиної конвенції про наркотичні засоби, прийнятої в 1961 році у місті Нью-Йорку, яка присвячена питанням встановлення та регламентування правил легального обігу наркотичних речовин; Конвенції про психотропні речовини, прийнятої у Відні в 1971 році, яка регламентувала питання законного обігу психотропних речовин; та безпосередньо Конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, підписаної в 1988 році та ратифікованої постановою ВРУ від 25 квітня 1991 року. Саме ці Конвенції стали першими дієвими актами міжнародного законодавства у сфері боротьби з наркоманією та мали загальноохоплюючий характер.

Великий внесок у процес регламентації з питань боротьби незаконного обігу наркотичних речовин та подальших наслідків внесла саме Організація Об'єднаних Націй, яка після прийняття Конвенції 1988 року дуже багато зусиль приділяє цим проблемам. На 17 спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН було проголошено Десятиріччя ООН боротьби проти зловживання наркотиками, яке охоплювало 1991-2001 роки.

ООН має декілька спеціальних органів та структур, діяльність яких спрямовується на вивчення питань наркоманії та запровадження шляхів подальшого подолання цієї проблеми.

Одним з ключових органів виступає Міжнародний комітет з контролю за наркотиками, діяльність якого полягає у вивченні та аналізі

інформації про обіг наркотиків у світі. У склад Комітету входять експерти, які мають досвід роботи та практичні знання в цій сфері. При виконанні своїх повноважень Комітет тісно співпрацює з урядами багатьох держав та надає постійні консультації щодо питань наркоманії та питань її мінімізації в країні. Також можна навести таку інституцію як Фонд ООН у справах зі зловживання наркотичних засобів. Окрім структурних підрозділів ООН, які займаються питаннями вивчення та подолання проблеми поширення наркоманії, велику роль відіграють і інші органи, як спеціально створені для цього, так і органи більш загальної компетенції, але до якої належать питання боротьби з незаконним обігом наркотиків. Провідне значення серед таких інституцій відіграє Міжнародна організація кримінальної поліції (скорочено Інтерпол), створена ще в 1923 році у Відні на другому Міжнародному конгресі кримінальної поліції. Серед основних завдань Інтерполу є завдання боротьби з контрабандою наркотиків.

Наша держава починаючи з 1992 року стала членом Інтерполу, а вже постановою КМУ № 220 від 1993 року було затверджено «Положення про Національне центральне бюро Інтерполу». До підвідомчості Національного бюро Інтерполу входить також завдання боротьби з незаконним обігом наркотиків на території України та територіях інших країн.

Також, треба згадати про Європейський моніторинговий центр із питань наркотиків та наркоманії, який перебуває під наглядом та контролем ЄС, заснований у 1993 році. Участь у роботі центру можуть брати країни, які не входять до ЄС, але теж занепокоєні проблемами розповсюдження наркотиків. Такі країни беруть участь у роботі центру шляхом укладання угод, як між собою, так і між собою та ЄС, на предмет співпраці у сфері контролю незаконного обігу наркотиків.

Отже, початок формування системи міжнародно-правових актів у сфері боротьби з наркоманією почався ще на початку ХХ століття, але свого дієвого та дійсно робочого значення досяг в 2 половині ХХ століття. Протягом останніх десятиліть було створено багато спеціальних органів, які займаються вивченням, аналізом та запобіганням поширенню наркоманії у світі, і більшість з них мають представництво в Україні або мають тісні робочі зв'язки з нашою державою. І все це дає надію та сподівання на те, що у майбутньому, завдяки спільній діяльності всіх країн та їх органів, питання розповсюдження наркоманії буде подолане або хоча би мінімізоване.

Батузова Вікторія Миколаївна,
студентка 4 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПОНЯТТЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

В епоху змін та побудови системи податкового законодавства особливо увагу приділяють дослідженню проблематики податкових правовідносин. Податкові правовідносини потребують подальшого розвитку державної податкової справи, вдосконалення податкової системи та законодавства.

Податкові правовідносини – це суспільні відносини врегульовані нормами податкового законодавства, що включає в себе сукупність норм різних галузей права, які регулюють надходження податків та зборів. Податкові правовідносини охороняються державою і виникають в сфері оподаткування, які являють собою соціальний зв'язок між суб'єктами безпосередньо за допомогою прав і обов'язків передбачених законодавством.

Інше тлумачення нам дає Оніщик Ю.В., який вказує, що податкові правовідносини є владно-майновими суспільними відносинами, які виникають, змінюються та припиняються на підставі закону, а учасники цих відносин мають юридичні права і обов'язки, які пов'язані зі сплатою податків і зборів до бюджетів та фондів.

Правовідносини також розуміють як спосіб реалізації норм права, тобто норми права втілюються в правовідносинах, відбувається їх індивідуалізація стосовно суб'єктів і реальних ситуацій. У нормах права вже закладені правовідносини, але в абстрактній формі.

Зокрема стійкий підхід стосовно розуміння податкових правовідносин склався у податковому праві, який нам дає розуміння що даний вид відносин є:

1) різновид владно-майнових відносин, що виникають відповідно до норм податкового права (які регулюють встановлення, зміну й відміну обов'язкових платежів податкового характеру) і згідно з юридичними фактами, учасники яких мають суб'єктивні права й обов'язки, пов'язані з реалізацією податкового обов'язку;

2) відносини між державними контролюючими органами та особами (фізичними і юридичними) з приводу обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів;

3) врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини, пов'язані з акумуляцією податків (обов'язкових платежів) до держав-

ного та місцевих бюджетів, у яких одного із суб'єктів наділено владними повноваженнями.

М. П. Кучерявенко зазначає, що податкові правовідносини – це відносини, що виникають відповідно до податкових норм (регулюють установлення, введення та скасування податкових платежів) та юридичних фактів, при цьому учасники відносин наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, що пов'язані зі сплатою податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів.

Податкові правовідносини є публічними відносинами, які зумовлені тим, що держава вступає як обов'язковий суб'єкт в особі уповноважених органів, який здійснює владні дії від її імені та пов'язані виключно із задоволенням публічного інтересу держави.

Виходячи із понять податкових правовідносин можна визначити їх особливості:

- виникають в процесі реалізації детермінованим публічним інтересами прав та обов'язків з приводу обчислення й сплати податків і зборів, обліку платників податків і зборів, подання податкової звітності тощо;

- переважно мають імперативний характер;

- врегульовані нормами виключного податкового законодавства;

- характеризуються специфічним суб'єктивним складом.

Отже, в сучасних умовах доцільно дати визначення, що податкові відносини – це відносини імперативного характеру, які виникають між суб'єктами одним із яких виступає держава з приводу обчислення й сплати податків і зборів, обліку платників податків і зборів, подання податкової звітності, здійснення податкового контролю, притягнення до відповідальності тощо.

УДК 347.9(091)(477)

Башара Ірина Анатоліївна,

студентка 5 курсу,

юридичний факультет

Науковий керівник:

Коваль Алла Анатоліївна,

канд. юрид. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ОСОБИ В УКРАЇНІ

Конституційний принцип рівності особи в Україні – є одним з найважливіших проблем сучасного суспільства. Внаслідок світової мігра-

ції виникла проблема мирного співіснування людей, які відрізняються між собою мовою, культурою, релігією. Тому на сьогоднішній день, ця тема є актуальною і в Україні. На сучасному етапі стає доцільним застосування принципу рівності в юридичних актах.

Теоретико – методичне підґрунтя щодо висвітлення проблем принципу рівності особи та їх теоретичне обґрунтування висвітлено у ряді наукових праць та досліджень відомих сучасних українських учених, зокрема, О. Р. Дашковської, В. П. Колісника, С. П. Погребняка, П. М. Рабіновича, Ю. М. Тодики та ін. Однак, на наш погляд питання «свободи проти рівності» та аспектів рівності у сучасному суспільстві досліджено недостатньо.

Терміни свобода та рівність є взаємодоповнюючими один одного, але в той же час і конфлітуючими. Вихідним у характері їх стосунків має бути принцип «рівності в свободі». Тобто, свобода (в правовому і соціальному сенсі) – право (як міра свободи) – рівноправність (рівна міра щодо кожного). Рівність та неприпустимість дискримінації особи є фундаментальними цінностями світового співтовариства.

На наш погляд, відповідно до суті справедливості відносини між людьми слід формувати в сенсі рівності. Конкретний зміст принципу рівності й до сьогодні залишається предметом наукових дискусій.

Виділяють 4 основні аспекти, які суттєво відрізняються один від іншого, хоча і не є незалежними: об'єктивне ставлення – вимога однакового розгляду однакових випадків; рівна повага в межах певної схеми процесу ухвалення постанов – вимога виявляти рівну повагу до думки кожного; рівність розподілу – вимога отримання кожним рівної частки певного блага; рівність результату – вимога, згідно з якою індивіди після процедури розподілу повинні опинитися за однакових умов.

Вважаємо, безмежна різноманітність людської природи, широкий діапазон відмінностей в індивідуальних здібностях і можливостях є однією із найхарактерніших ознак людського роду. Проте спільні ознаки людей з погляду права є набагато важливіші, ніж очевидні розбіжності між ними. Це і дає принципову можливість утвердження вимоги рівності перед законом.

Загалом, вимога рівності має багатоплановий універсальний зміст, який проявляється у наступному: рівність є елементом правового статусу людини і громадянина; принципом правової держави; політико-правовою основою громадянського суспільства та особливою формою юридичної рівноваги на підставі досягнення балансу інтересів людей і груп населення, політичної еліти. У системі загальних принципів права можна виокремити групу основоположних принципів, під якими слід розуміти систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є виразом найважливіших сутнісних рис

та цінностей, що притаманні цій системі права і визначають її характер і напрямки подальшого розвитку. До таких він відносить справедливість, рівність, свободу і гуманізм.

Аналіз зміни розуміння принципу рівності перед законом за умов процесів глобалізації дозволяє окреслити коло головних проблем, які потребують вирішення:

- у сучасному суспільстві рівність стає більш складною: вона вже не може механічно виходити з тотожності осіб, а має будуватися з урахуванням відмінностей, що дозволяє іменувати її диференційованою рівністю;

- рівність можливостей призведе до неоднакових наслідків. У суспільстві стає зрозумілим, що немає більшої несправедливості, ніж поводитися однаково з тим, що фактично неоднакове;

- зміст принципу рівності й до сьогодні залишається предметом наукових дискусій.

Отже, проблема втілення принципу рівності в юридичних актах потребує більш детального дослідження. Адже, наприклад у ч. 2 ст. 24 Конституції України зазначені «інші ознаки» це означає, що такий перелік не є вичерпним і має відкритий характер: жодна нерівність в основних правах і обов'язках є недопустимою. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що питання «свободи проти рівності» та аспектів рівності у сучасному суспільстві досліджено недостатньо та потребує більшої уваги.

УДК 343.226:316.36]:340.15(043.2)

Безгачева Ірина Едуардівна,
студентка 6 курсу,

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ТА ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИСИ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Велика кількість людей хоч раз були жертвою домашнього насильства, особливо це стосується жінок, дітей, інвалідів, які в силу свого фізичного та економічного стану є найбільш вразливими. Тому такі особи потребують захисту з боку держави, що стало необхідністю його законодавчого закріплення.

7 січня 2018 року набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначив організаційно-правові засади та напрямки реалізації державної політики спрямовані на захист осіб, які постраждали від домашнього насильства. Новелою законодавства стало закріплення нових механізмів захисту від домашнього насильства, а саме статтями 25 та 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплено терміновий заборонний припис і обмежувальний припис стосовно кривдника

Відповідно до пункту 16 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» терміновий заборонний припис стосовно кривдника – це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства. Він застосовується у разі безпосередньої загрози здоров'ю та життю постраждалої особи за її заявою або з ініціативи працівника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України після оцінки ризиків.

Другим засобом протидії домашнього насильства є винесення обмежувального припису, яке розглядається судом в порядку окремого провадження. Таким чином Цивільний процесуальний кодекс України було доповнено 13 главою, який набрав чинності 7 січня 2018 року відповідно до прикінцевих положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Заяву про видачу обмежувального припису може подати: особа, яка постраждала від домашнього насильства, або її представник; батьки та інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства; опікун, орган опіки та піклування в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства.

Така заява подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу із обґрунтуванням обставин що свідчать про необхідність винесення припису та за можливості наданням доказів. Заява розглядається в окремому провадженні протягом 72 годин в присутності потерпілого та заінтересованої особи (неявка такої особи не перешкоджає винесенню рішення).

Тому для надання термінового заборонного припису необхідно самостійно звернутись до органів поліції із заявою, яка буде розглянута негайно та на відміну від обмежувального припису, заборонний може бути ініційовано самими працівниками органу Національної поліції України. Проте постає питання, як захистити права малолітньої дитини, яка не може самостійно звернутись до правоохоронного органу, оскільки норма статті передбачає звернення постраждалого, та не передбачає звернення представників такої особи. Однак Цивільний процесуальний кодекс України закріпив більш широке коло осіб, що мають право подати заяву до суду щодо запобігання домашньому насильству. На відміну від уповноваженого представника органу Національної поліції України, суд розглядає справу протягом 72 годин, що не надає особі негайного захисту від кривдника.

Відповідно до частини 5 статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» терміновий заборонний припис вноситься строком до 10 діб. Термін буде припинено у разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні. Адміністративний арешт застосовується відповідно до статей 32 та 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення строком до 15 діб. Тримання під вартою застосовується відповідно до статей 183 та 197 Кримінального процесуального кодексу України на строк до 60 днів з можливістю продовження строку.

Відповідно до частини 4 статті 26 «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців. За заявою осіб обмежувальний припис може бути продовжено на строк не більше шести місяців.

Проте такий невеликий строк застосування заходу термінового заборонного припису дозволяє особі звернутись до захисників та підготувати всі необхідні документи для звернення до суду щодо подальшого вирішення проблеми.

Хоча Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» набув чинності ще у січні місяці, проте порядок винесення термінового заборонного припису був розроблений та набув чинності лише 11 вересня 2018 року. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України та регулює питання процедури винесення, діловодства та контролю за додержанням вимог чинного законодавства від час винесення термінового заборонного припису.

Законодавчо закріплено три заходи, які можуть застосовуватись до кривдника під час накладення термінового заборонного припису. Перший – зобов’язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи. Працівники Національної поліції України мають право застосувати заходи примусу, якщо кривдник відмовляється залишити відповідне місце проживання. Другий – заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи. Причому такий припис виноситься незалежно від їх майнових прав на відповідне житлове приміщення. Третій – в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

У разі задоволення заяви, на підставі оцінки ризиків, суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство.

Перший вид заходу – заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою. Крім того, таку особу можна притягти до кримінальної відповідальності за невиконання обмежувальних приписів на підставі ст. 390-1 Кримінального кодексу України. Якщо домашнє насильство було вчинене стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена, її опікуном або піклувальником, а подальше проживання такої особи з винним становить загрозу її життю та здоров’ю, органи опіки та піклування можуть влаштувати постраждалу особу до закладу соціального захисту. Другий – усунення перешкод у користуванні майном, що є об’єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи. Третій – обмеження спілкування з постраждалою дитиною. У ст. 9 Конвенції про права дитини 1989 р. звертається увага на необхідність забезпечення того, щоби дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно із судовим рішенням визначають відповідно до закону, що таке розлучення необхідне в інтересах дитини (наприклад, за жорстокого поведіння батьків з дитиною). Обмеження спілкування у зазначених випадках може полягати у повній забороні спілкування з дитиною або у встановленні певних вимог щодо такого спілкування. Четвертий – заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою. Законодавством не визначено конкретних меж такої відстані. Зазвичай у справах про вжиття обмежувальних заходів (приписів) судами встановлюється заборона наближення до певних місць на відстань ближче 100 метрів, рідше – 50 метрів. П’ятий – заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці,

невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею. Шостий – заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Зобов'язання залишити місце проживання постраждалої особи та заборона перебувати в місці спільного проживання з постраждалою особою в обох випадках не застосовуються, якщо кривдник не досяг вісімнадцяти років та має спільне місце проживання з постраждалою особою.

Отже, законодавець розробив ряд певних тимчасових заходів що дозволяють захистити постраждалу особу від вчинення щодо неї домашнього насильства.

УДК 343.412:314.15](4-6 ЄС)(043.2)

Безушко Микита Сергійович,

студент 6 курсу,

юридичний факультет

Науковий керівник:

Панченко Сніжана Сергіївна

канд. юрид. наук,

в.о. доцента (б.в.з.),

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОТИДІЯ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ ДО ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства, забезпечення громадської безпеки і порядку є одними з першочергових завдань як окремих держав, так і такого міждержавного утворення, як Європейський Союз. Проте, міграційні процеси до країн-учасниць ЄС 2015 року, які отримали назву «Європейська міграційна криза», показали недосконалість інститутів та наявної правової бази у регулюванні напливу мігрантів з країн Африки та Близького Сходу.

Основними законодавчими актами ЄС, що безпосередньо спрямовані на боротьбу з нелегальною міграцією, є кілька директив. У 2002 р. було прийнято Директиву проти незаконного переправлення мігрантів, де давалося визначення правопорушення, яке полягало у сприянні незаконному в'їзду, транзиту чи перебуванню мігрантів на території ЄС, та встановлювалися мінімальні правила щодо накладення покарання

на порушників. У 2008 році законодавство ЄС поповнилося директивою щодо спільних стандартів та процедур повернення нелегальних мігрантів, що покликана сприяти добровільному поверненню цих осіб на батьківщину і одночасно встановлює мінімальні стандарти поводження з ними. Пізніше, у 2009 р. було ухвалено директиву щодо санкцій проти працедавців, які використовують працю нелегальних мігрантів та інші.

Не можна обійти стороною й Дублінський регламент № 604/2013, який, хоч і не відноситься до актів боротьби з нелегальною міграцією, але на своєму прикладі показав неготовність ЄС до міграційного вибуху. Цей регламент націлений на швидке визначення держави-члена, відповідальної за розгляд вимоги про надання притулку, і передбачає передачу прохача притулку до цієї держави-члена. У більшості випадків відповідальним державою-членом буде держава, через яку прохач притулку вперше в'їхав в ЄС. Це провокує протиріччя між країнами ЄС, адже декотрі країни повертали і повертають біженців до першої країни в'їзду. Або ж певні країни не хочуть відчиняти двері біженцям, як-от Данія чи Угорщина, тож ті намагаються дістатися до країн, де імміграційна політика не така сувора, як то до Швеції та Німеччини.

Дуже важливим інструментом, покликаним регулювати міграційні питання, є угоди про реадмісію, про що буде сказано нижче.

На сьогодні, фактично єдиним способом боротьби з нелегальною міграцією, залишається правоохоронний, що спрямований на боротьбу з кримінальними структурами, які займаються нелегальним переміщенням мігрантів. Акцентування на цьому підході концентрує проблему на країни транзиту, які перетворюються для мігрантів на вимушені країни призначення, а також сприяє консервації проблем всередині країн походження. Так, посилення контролю на морі призвело до зменшення можливостей для мігрантів потрапити до Європи, через що значна кількість таких осіб залишаються у країнах транзиту, зокрема у Туреччині.

Основними маршрутами переміщення нелегальних мігрантів до Європи є:

- Східний Середземноморський маршрут: Туреччина – Егейське море – Греція або з Туреччини до Греції наземним маршрутом;
- Центральний Середземноморський маршрут: Лівія або Туніс – Італія;
- Західний Середземноморський маршрут: Марокко чи Алжир – Іспанія.

За період з 2015 по 2016 рр. до Європи цими маршрутами мігрувало, за різними оцінками, від 1 до 1,8 мільйона біженців і нелегальних

мігрантів. Починаючи з 2017 року до ЄС морським каналом прибула 171 тисяча нелегальних мігрантів, що вдвічі менше, ніж у 2016 році, і вдесятеро менше, ніж у 2015 році.

Серед причин скорочення притоку мігрантів виділяють перекриття «балканського маршруту», запровадження морського патрулювання (а саме посилене патрулювання берегів Іспанії, Італії, Греції) для попередження контрабанди людей Середземним та Егейським морями, а також угоду ЄС з Туреччиною. Остання причина є дуже вагомою, адже у самий розпал кризи, Греція, знаходячись у скрутному становищі через велику кількість мігрантів та нездатність повністю проконтролювати процес переміщення через свій кордон людей, була змушена звести стіну на сухопутному кордоні з Туреччиною, змушуючи біженців йти через території інших європейських держав, збільшуючи і без того потужний тиск на прикордонні служби.

У 2016 році між ЄС та Туреччиною була укладена угода про реадмісію мігрантів, яка мала на меті врегулювання проблеми незаконної міграції. За умовами угоди, в обмін на кожного мігранта з Сирії, який потрапив в ЄС нелегально і був видворений, Євросоюз зобов'язується забирати з Туреччини одного сирійського біженця. Пріоритет має віддаватися жінкам і дітям, а також тим, хто не намагався потрапити в Грецію нелегальним шляхом.

Фінансові питання покладаються на ЄС. На початок 2018 року Туреччина відповідно до цієї угоди отримала коштів на загальну суму у 3 млрд. євро. В обмін на це Туреччина вживає заходів із попередження міграційних потоків до країн Євросоюзу.

Після укладення угоди між ЄС та Туреччиною шлях через Егейське море став практично закритим. Натомість, основним шляхом потрапляння біженців до ЄС став доволі небезпечний маршрут з Лівії до Італії. З кінця 2017 року та на сьогодні спостерігається активне використання транзитного шляху через Іспанію, Кіпр та Грецію. Також дедалі більше мігрантів намагаються дістатися берегів Європи Чорним морем маршрутом Туреччина – Румунія. Так, у вересні 2017 р. берегова охорона Румунії врятувала в акваторії Чорного моря понад 150 нелегальних мігрантів.

Варто зазначити, що натеper альтернативи угоди між ЄС та Туреччиною не існує, але й ця угода може потрапити під загрозу. У жовтні цього року президент Туреччини Реджеп Ердоган заявив, що у разі жорсткої критики Євросоюзом турецької операції «Джерело миру», яка спрямована, за офіційними поясненнями турецької влади, на забезпечення безпеки турецько-сирійського кордону та переселення на ці землі, зачищені від терористичних елементів, до 3 млн. сирійських

арабських біженців, які проживають нині у таборах південної Туреччини, Анкара дасть можливість сирійським біженцям відправитися з Туреччини в Європу.

Важко сказати, які саме будуть наслідки для ЄС у разі виконання таких «погроз», проте можна стверджувати, що позитивних моментів Європа з цього мати не буде.

УДК 343.131(477)

Бор Роман Сергійович,

студент 6 курсу,

юридичний факультет

Науковий керівник:

Коваль Алла Анатоліївна,

канд. юрид. наук, доцент

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ В КОНТЕКСТІ СКАСУВАННЯ МОНОПОЛІЇ НА АДВОКАТУРУ

Для розбудови та функціонування сучасної демократичної, соціальної, правової держави велика увага приділяється саме розвитку системи законодавства, як міжнародного, так і національного задля чіткого регламентування та регулювання всіх найважливіших сфер життя людей.

На сьогодні велика увага міжнародних і державних законодавців орієнтована на захист прав та свобод людини, її честі, гідності, ділової репутації, забезпечення реалізації всієї повноти передбачених законами та міжнародними актами прав людини.

Україна як прогресивна європейська країна намагається не відставати від провідних країн світу та захищати права людей всіма можливими законними способами, створюючи необхідні умови для реалізації особою свого права на захист. А тому, на даному етапі розвитку нашої держави дуже важливим фактором виступає доступ особи до правової допомоги.

В Україні право кожної особи на правову допомогу (в деяких випадках навіть безоплатну) гарантується ст. 59 Конституції України. При цьому, в даній статті навіть зазначається, що кожна людина вільна у виборі захисника своїх прав. Проте, 2 червня 2016 року був прийня-

тий Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» яким фактично була запроваджена монополія на адвокатуру в державі. В рамках цих змін текст Конституції доповнився новою статтею – 131², якою було визначено, що віднині для надання (вже не правової допомоги) а професійної правничої допомоги діє адвокатура і тепер виключно адвокатом здійснюється представництво інтересів особи у судах, в тому числі й захист у кримінальному провадженні.

Одними з найгучніших аргументів законодавця на користь адвокатської монополії були: підвищити рівень якості надання адвокатських та правничих послуг в цілому; зробити правничі послуги більш професійними, повними та цілісними; посилити впевненість клієнта у успішному для нього кінцевому результаті; зробити судову процедуру більш професійною, а взаємодію між суб'єктами судового провадження – злагодженою, виключаючи непрофесійну поведінку та недотримання етичних правил поведінки. До того ж, не слід забувати про авторитет та обов'язковість відповідей на адвокатські запити, з яких ви можете отримати більшість необхідної для вас інформації та дисциплінарну відповідальність адвоката у разі порушення або недотримання своїх професійних обов'язків.

Прихильники адвокатської монополії вважають, такі зміни у законодавстві роблять нас більш наближеними до Європейських та світових стандартів та сприяють інтеграції України до Європейського Союзу.

Також, такі прихильники наголошують, що надавати будь – яку правничу допомогу має тільки адвокат, як висококваліфікований спеціаліст у галузі права. За часту, діяльність адвокатів порівнюють з діяльністю медиків, викладачів, рятувальників, вихователів та ін., оскільки спеціалісти даних сфер дуже серйозно впливаю на життя інших людей і непрофесійність у наданні таких послуг може занадто негативно відобразитись в майбутньому на людській долі.

В цілому, такі твердження можна назвати обґрунтованими та зрозумілими, але запровадження адвокатської монополії у сучасних реаліях України має і достатньо негативні наслідки:

По – перше, це в якійсь мірі втрата авторитету та престижного статусу професії адвокатури. Якщо раніше адвокатами ставали в основному юристи з достатньо великим досвідом, то в реаліях адвокатської монополії, адвокатом зможе та буде вимушений стати будь – який юрист.

По – друге, в сучасних реаліях розвитку державної економіки не кожна особа може звернутися по допомогу до адвоката в силу недостатності коштів.

Питання розміру гонорарів досі залишаються дискусійними, а звернення у переповнені центри безоплатної правової допомоги не зав-

жди може швидко та якісно надати клієнту той правовий результат, на який вона розраховує.

По – третє, необхідність кожному амбіційному юристу отримати свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю для повноцінного надання правничої допомоги може призвести до появи великої кількості недосвідчених адвокатів на ринку адвокатських послуг.

По – четверте, обов’язкова участь адвоката у судових провадженнях може серйозно ускладнити процес вирішення спорів, протилежною стороною в яких є орган держаної влади/орган місцевого самоврядування, або ж підприємства, установи, організації з державною часткою у майні. Наявність адвоката на протилежному боці занадто негативно може вплинути на державні органи при необхідності ухвалення рішень на їх користь.

Спираючись на всі ці недоліки, після виборів Президента України та виборів до Верховної Ради України, на початку вересня 2019 року на розгляд Ради був внесений законопроект « Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії).

Прихильники відповідного законопроекту в аргументацію своєї позиції, крім вищеперахованих недоліків вказували на нестачу адвокатів по Україні, що унеможливує швидке та якісне надання правничої допомоги в умовах постійної завантаженості під час дії монополії. Така завантаженість та недостатня кількість адвокатів зумовлюватиме неможливість швидкого доступу до правничої допомоги і таким чином порушуватиме конституційне право таких осіб на доступ до професійної правничої допомоги.

Ще однією з переваг скасування монополії, є можливість всіх підприємств, установ, організацій різних форм власності доручати представництво своїх інтересів у судах своїм штатним юристам, адже згідно з тими змінами, які плануються в подальшому – право на представництво в судах матимуть юристи, які мають повну вищу юридичну освіту, тому у людей буде залишатися право вибору між адвокатами та звичайними юристами.

На теперішній час відомо, що за внесення даного закону на повістку дня проголосувало 337 народних депутатів і він був направлений до Конституційного суду України. В разі позитивного висновку КСУ – відповідний законопроект може бути прийнятий вже у лютому 2020 року на сесії Верховної Ради України.

Поки що важко сказати, наскільки позитивними чи негативними будуть наслідки прийняття цього закону, але вже можна казати про те, що Україна поки що виявилась не готова до адвокатської монополії і досвід трьох років продемонстрував нам, що українська правнича допомога на даному етапі не може функціонувати так, як це роблять про-

відні західні країни, а нам залишається тільки чекати і аналізувати, як подальші законодавчі зміни вплинуть на реалізацію права особи на професійну правничу допомогу.

УДК 343.13

Боркунцов Олександр Сергійович,
студент 6 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Чинний КПК України у § 2 «Сторона обвинувачення» Глави 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» відносить до сторони обвинувачення у кримінальному провадженні оперативні підрозділи.

Водночас, викликає подив той факт, що п. 19 ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України визначає сторони кримінального провадження з боку обвинувачення та з боку захисту, але до сторони обвинувачення поряд із слідчим, керівником органу досудового розслідування, прокурором, потерпілим, його представником та законним представником у випадках, установлених КПК України, оперативні підрозділи не відносять. Дана ситуація, на нашу думку, виникла шляхом звичайної помилки при наборі тексту КПК України, адже зі змісту ст. 41 зазначеного Кодексу, явно випливає, що законодавець відносить оперативні підрозділи до сторони обвинувачення шляхом надання їм певних повноважень у кримінальному провадженні. А тому, ця прогалина з метою уникнення помилок при правозастосуванні кримінального процесуального законодавства, повинна бути виправлена законодавчим шляхом, а саме, шляхом внесення змін до п. 19 ст. 3 КПК України щодо доповнення суб'єктів сторони обвинувачення, таким суб'єктом як оперативні підрозділи.

Поряд з цим, очевидно, що визначені КПК України завдання кримінального провадження неможливо реалізувати лише за допомогою процесуальних методів і заходів. Ось чому на різних стадіях кримінального провадження важливого значення набуває оперативно-розшукова діяльність, яка є своєрідною запорукою реалізації зазначених завдань.

Зауважимо, що відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ під остан-

ньою слід розуміти систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Цей же Закон визначає і завдання оперативно-розшукової діяльності як пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Як бачимо, оперативно-розшукова діяльність відіграє важливу роль у припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень, викритті винних осіб. Саме за допомогою оперативно-розшукової діяльності здійснюються гласні й негласні заходи та методи процесу збирання доказів, документування й фіксація злочинної діяльності, тощо.

Як вже було встановлено, в світлі змін у кримінально-процесуальному законодавстві України, у чинному КПК України з'явилась стаття 41 «Оперативні підрозділи». В зазначеній статті не дається визначення оперативного підрозділу, лише надається певний перелік органів, але з назви статті та її змісту зрозуміло, що мова йде про підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вищезазначений Закон також не дає визначення «оперативного підрозділу».

В науковій літературі зазначається, що оперативні підрозділи є складовими структурами відповідних правоохоронних органів, наділені законом специфічними повноваженнями з проведення оперативно-розшукових заходів.

Водночас, необхідно зауважити, що система оперативних підрозділів не передбачена жодним нормативно-правовим актом України. Стосовно обсягу повноважень можемо умовно поділити оперативні підрозділи на дві групи: оперативні підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та оперативні підрозділи, що залучаються до виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні.

Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року №114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», надає своєрідне визначення уповноваженого оперативного підрозділу. Відповідно до цього Наказу

уповноважений оперативний підрозділ – це оперативний підрозділ, який входить до складу державного органу, визначеного у статті 246 КПК України, залучений за рішенням керівництва органу до здійснення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії.

Поряд з цим, здійснюючи дослідження оперативних підрозділів, необхідно звернути увагу на їх ознаки.

Так, аналіз законодавства та наукової літератури дозволяє виділити наступні ознаки, що властиві оперативним підрозділам: 1) оперативні підрозділи створюються в складі правоохоронних органів; 2) виконують завдання, встановлені оперативно-розшуковим законодавством, відповідно до своєї компетенції; 3) вживають необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснюють профілактику правопорушень; 4) можуть виконувати оперативно-розшукову діяльність в повному обсязі або частково, або роботу оперативно-розшукового призначення допоміжного характеру в залежності від наданих їм повноважень; 5) працюють під керівництвом посадової особи, яка несе персональну відповідальність за діяльність оперативного підрозділу, зокрема за підбір і розстановку оперативних працівників, якісне виконання ними своїх функціональних обов'язків; 6) працюють в умовах чітко визначених законом повноважень і відомчої службової підпорядкованості; 7) мають гласних і негласних штатних та позаштатних працівників; 8) забезпечують здійснення оперативно-розшукової діяльності, взаємодіючи з іншими галузевими оперативними і неоперативними підрозділами, а також іншими органами, здійснюючими оперативно-розшукову діяльність; 9) їх діяльність, що пов'язана з використанням негласних заходів, носить закритий характер; 10) діють на принципах законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населення.

При цьому, слід наголосити, що слідчий доручає проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій не конкретному оперуповноваженому, а керівнику оперативного підрозділу відповідного органу, в якому здійснюється досудове розслідування.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки:

1) для уникнення помилок при правозастосуванні кримінального процесуального законодавства п. 19 ст. 3 КПК України необхідно доповнити нормою, яка б розширила сторону обвинувачення таким суб'єктом як оперативні підрозділи;

2) відповідно до чинного законодавства до виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному

провадженні залучаються наступні оперативні підрозділи: оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, НАБУ, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України.

УДК 341.3:340.15](043.2)

Василенко Ольга Вікторівна,

студентка 6 курсу,

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

В другій половині XIX ст. праця мислителів-гуманістів надала могутнього поштовху розвитку гуманітарної концепції ведення збройної боротьби. Вона стала впливовою силою у прийнятті міжнародно-правових угод, які інтенсивно кодифікували звичаї війни у такий спосіб, що це навіть випереджало військові реалії. Кульмінація юридичного позитивізму знайшла своє відображення у тому, що в порівнянні зі звичаєвим правом і традиціями гуманної поведінки на війні, правилами бойової моралі, перевага надавалася чітким та недвозначно зафіксованим текстам міжурядових, міждержавних угод, яких зобов'язані були дотримуватися військово-політичне керівництво та особовий склад армії. Цим духом просякнуті перші Конвенції Женеви та Гааги.

Існуючі уявлення про взаємну повагу військовиків, честь воїна та гуманні аспекти бойової моралі з плином часу стали узгоджуватися з принципами захисту військовополонених, хворих та поранених у боях. У подальшому вони закріпилися у різних лицарських та військово-релігійних кодексах (збірках правил). В українській традиції привертає увагу «гуманістичний романтизм» вітчизняних мислителів, що ставили перед владою моральні настанови такого типу, як «дотримуватися права, чинити справедливість, боронити від ворога».

А. Дюнан, Ф. Лібер, Ф. Мартенс та інші відомі мислителі, теоретики та діячі культури розпочали спроби перевести гуманітарні ідеали до площини кодифікації норм права збройних конфліктів. Розгорнута їхньою працею кодифікація міжнародного гуманітарного права стала

для того періоду історії воєн адекватною відповіддю на принципове питання: як поєднати розв'язання суто військових завдань епохи масових армій та жорстоких війн з розвиненими загальнолюдськими вимогами дотримання миру гуманності.

Різке зростання чисельності армій, зміни у стратегії і тактиці дій, коли значна роль відводилася окремим військовим, нездатність існуючих санітарних служб забезпечити ефективний догляд за пораненими (окрім суто медичних проблем) викликали величезні втрати воюючих сторін. Майже всі авторитети міжнародного гуманітарного права єдині у визнанні трагічних наслідків битви під Сольферіно, коли впродовж 14-и годин було вбито і поранено близько 38 тисяч осіб, як наріжного каменя у підґрунті нового права регулювання збройних конфліктів.

Через п'ять років після цієї знаменної події була прийнята перша з Женевських Конвенцій 1864 року, яка була розроблена на міжнародній конференції, у якій взяли участь представники 16 держав. Далі цей напрям у гуманітарному праві дістав назву «право Женеви». Конвенція містила всього 10 статей, що регулювали ставлення до поранених та хворих у діючих арміях, але відіграла особливу роль в історії права – стала частиною руху за кодифікацію сучасного міжнародного права. У період з 1864 до 1907 рр. цю Конвенцію ратифікували 57 держав.

Члени Женевського Комітету (який згодом став Міжнародним Комітетом Червоного Хреста) спрямували свої зусилля на подальший розвиток міжнародного гуманітарного права. Упродовж кількох наступних десятиліть були прийняті положення, що забезпечували захист іншим категоріям осіб, а саме: пораненим, хворим та особам, котрі зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (1899 р.), військовополонених (1929 р.) і цивільних осіб (1949 р.).

Гуманітарно-правові норми не лінійно піднімалися з найпростіших до високих форм, спостерігалися й кроки назад. У боях ХІХ століття почали забувати звичай не захоплювати польові госпіталі противника та не завдавати шкоди медичному персоналу та пораненим. Госпіталі бомбардували, по санітарах, які виносили поранених, відкривали вогонь.

Велике значення Першої Женевської конвенції 1864 року полягає у тому, що її джерелами стали правовий позитивізм, гуманізм, здоровий глузд, поміркованість, метод «поступових кроків». Міжнародно-правове значення Женеви полягає у тому, що медичному персоналу був наданий правовий (нейтральний) статус, проголошена його недоторканість, що стало початком так званого Женевського права, а одним із наслідків стало зрівняння у правах своїх і чужих поранених. Коротко зміст Конвенції про поліпшення долі поранених та хворих під час сухопутної війни можна звести до таких тез:

- польові госпіталі та санітарні потяги визнавалися нейтральними і підлягали захисту з боку всіх учасників конфлікту;
- медичний персонал не міг бути захопленим у полон; зберігаючи нейтральний статус, мав змогу виконувати обов'язки до тих пір, доки залишалися поранені на полі битви;
- поранені і хворі комбатанти забезпечувалися доглядом незалежно від того, до якої сторони вони належали;
- була прийнята домовленість між країнами, що госпіталі, санітарні потяги, особовий склад підрозділів, які надавали медичну допомогу, отримують спеціальні розпізнавальні знаки.

Таким чином, 22 серпня 1864 року стало днем народження права війни.

Органічною частиною процесу кодифікації права збройних конфліктів став перегляд застарілих норм, що не відповідали ні військовим реаліям, ні рівню правової свідомості людства. У 1906 році першому перегляду був підданий договір 1864 р., а трохи згодом був приведений у відповідність до прийнятих застережень договір 1899 року про захист постраждалих у війні на морі.

Перша світова війна надала значний матеріал для роздумів не тільки військовим теоретикам, які переважно аналізують досвід минулого, але й гуманістам, фахівцям у галузі правового регулювання збройних конфліктів. Величезна кількість військовополонених з ворогуючих сторін, їхні страждання та незахищеність показали очевидну необхідність подальшого удосконалення захисту жертв війни.

Отже, виникнення і розвиток міжнародного гуманітарного права як одного з методів врегулювання збройних конфліктів є об'єктивним явищем правової реальності, яка склалася історично в процесі вирішення наслідків численних воєн.

УДК 343.161(043.2)

Верхогляд Анастасія Василівна,
студентка 6 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИСЯЖНОГО: ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Безпосередня участь народу у здійсненні правосуддя за допомогою присяжних на сьогодні є одним із найважливіших напрямів здійснення судової реформи. Інститут присяжних є предметом численних обгово-

рень серед фахівців у галузі права, а також серед пересічних українців. Модель суду присяжних, яка запроваджена в Україні, викликає чимало дискусій в юридичній науці, викликає велику кількість проблемних питань, в тому числі щодо удосконалення правового статусу присяжних та, зокрема, механізму діяльності суду присяжних.

Конституція України, установивши загальні положення судової влади, передбачила участь у її реалізації представників народу. Сутність принципу участі народу в реалізації судової влади розкрито в ч. 4 ст. 124 Конституції України, згідно з якою народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Участь народу у здійсненні правосуддя є конституційним принципом судової влади України, що становить врегульовану чинним законодавством систему правових положень, які визначають право представників народу здійснювати судову функцію державної влади шляхом безпосередньої участі в здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Статус присяжного являє собою правовий статус, що дозволяє йому здійснювати функцію правосуддя. Варто погодитися з думкою І.Р. Волоско, який зазначає, що в контексті дослідження правового статусу присяжного важливо значення має вирішення питання щодо його часових меж, а саме встановлення моменту, з якого особа набуває вищезазначеного статусу і як наслідок стає суб'єктом відповідних прав і обов'язків. Поняття «кандидат у присяжні» та «присяжний» мають різний правовий статус. Кандидатом у присяжні особа стає з моменту внесення її до списку кандидатів у присяжні. У свою чергу кандидат у присяжні набуває статус присяжного з моменту складення присяги.

Присяжний наділяється законом комплексом прав та обов'язків. Аналізуючи різноманітні підходи до розуміння змісту та структури правового статусу присяжних, Р. Грицаєнко серед основних елементів правового статусу присяжних особливу увагу приділяє правам та обов'язкам присяжного.

Права присяжного можна розглядати як вид та міру можливої, передбаченої законом поведінки особи установлені законом порядку залучається до здійснення правосуддя в складі суду. На особу, що здійснює правосуддя, набувши статусу присяжного, поширюються вимоги ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якої вона зобов'язана діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

І.Р. Юрчак, у своєму дослідженні зазначає, що метою інституту обов'язків є задоволення суспільних інтересів загалом, а також інтересів інших осіб, включаючи і самого зобов'язаного суб'єкта. Виходячи з вищенаведеного положення, обов'язки присяжного можна визна-

чити як вид і міру належної поведінки особи, що здійснює судочинство, спрямованої на досягнення цілей правосуддя.

Відповідно до положень статті 386 КПК України, присяжний в ході відправлення правосуддя має право:

- 1) брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів;
- 2) робити нотатки під час судового засідання;
- 3) з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються;
- 4) просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Оскільки в судовому засіданні першочергове значення має дослідження доказів у ході судового провадження, то присяжні вправі брати участь в дослідженні всіх відомостей та доказів. Присяжні мають на це такі ж повноваження, що й інші учасники судового засідання. Це право проявляється у можливості присяжного на стадії судового провадження з'ясовувати обставини, що відповідно до Кримінального процесуального кодексу підлягають доказуванню.

Право присяжного робити нотатки під час судового засідання впливає зі змісту принципу гласності та відкритості судового провадження та його фіксування технічними засобами. Право присяжного робити під час судового засідання письмові нотатки повинно бути гарантовано: кожен з них має бути забезпечений відповідними письмовими та канцелярськими знаряддями (папір, ручки тощо).

Присяжний з дозволу головуючого має право ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються в залі судового засідання. Вищезазначене право створює можливість присяжному ставити запитання, спрямовані на отримання додаткової інформації про обставини, яким допитувана особа не надала значення, про які забули розповісти або не хотіла про них говорити; запитання, які спрямовані на уточнення, деталізацію окремих фактів, викладених допитуваною особою не конкретно.

Присяжний у будь-який момент судового засідання наділений правом просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, а також юридичні терміни та поняття, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується конкретна особа. Зазначене право було закріплено законодавцем з урахуванням того, що присяжним може бути пересічний громадянин України, який не обов'язково матиме юридичну освіту та відповідні знання у галузі юриспруденції.

Перелік вищезазначених прав є невичерпним, і додатково можна виділити: право заявити про наявність обставин, що виключають його участь у судовому розгляді (ч. 2 ст. 387 КПК України), чи дати пояснення щодо обставин, у зв'язку з якими присяжному було заявлено відвід (ч. 3 ст. 81 КПК України) та інші. Крім вказаних процесуальних прав, як слушно зазначає А. Солодков присяжний також має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення (ч. 4 ст. 391 КПК України).

Кримінальним процесуальним кодексом окрім прав присяжного, передбачені його обов'язки, які він має належно виконувати з метою успішного виконання з метою успішного виконання завдань кримінального провадження. Зокрема, присяжний зобов'язаний відповідати на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо його можливої участі в судовому провадженні, а також про наявність перешкод, які позбавляють його участі в судовому засіданні. Крім того, він повідомляє про його стосунки з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду. На вимогу головуючого він повинен подати необхідну інформацію про себе. Під необхідною інформацією, яку зобов'язаний надати присяжний головуючому, слід розуміти документи та письмові пояснення, які необхідні для вирішення питання про відвід присяжного.

Присяжний зобов'язаний додержуватись порядку в судовому засіданні і виконувати розпорядження головуючого. Якщо, на думку присяжного, розпорядження головуючого є незаконним, він повинен заявити про це. Така заява фіксується в журналі судового засідання.

Дотримуючись принципу незмінності складу суду, передбаченого ст. 319 КПК присяжний зобов'язаний не відлучатись із залу судового засідання. Виключенням можуть бути випадки, коли дозвіл на це дав головуючий у зв'язку з хворобою присяжного чи іншими поважними причинами. У такому випадку головуючий оголошує перерву у засіданні або заміняє присяжного запасним.

На присяжного також покладається обов'язок не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження поза судовим засіданням. Це означає, що він не може збирати такі відомості шляхом ознайомлення з газетами, журналами, переглядом телепередач, прослуховуванням радіопередач, а також бесід з очевидцями, працівниками слідчих органів, журналістами та іншими особами.

Присяжному також забороняється розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Підсумовуючи вищевказане пряма участь народу у здійсненні правосуддя широко визнається однією з ознак правової держави і виступає важливою складовою розвитку в Україні повноцінного громадянського суспільства. На даний час інститут присяжних є предметом численних дискусій. Концепція суду присяжних у новому КПК України є досить суперечливою та неоднозначною. Дана неоднозначність виникає і з статусом присяжного, оскільки перелік прав присяжного не є вичерпним, законодавче регулювання прав та обов'язків присяжного є неповним та фрагментарним і як наслідок вимагає надалі проводити дослідження цього питання для пошуку шляхів вдосконалення правового статусу присяжних.

УДК 340.116(5-69):28-74(043.2)

Волянук Артем Віталійович,
студент 6 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

РЕЛІГІЙНІ НОРМИ ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В ІСЛАМСЬКИХ КРАЇНАХ

На сьогоднішній день у світі налічується близько 197 незалежних та визнаних світовим співтовариством країн, кожна з них в залежності від свого географічного розташування, своєї минулої історії чи актуального політичного та суспільного курсу належить до однієї із сімей права, тобто має один із декількох загальноприйнятих комплексів взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин.

На думку різних вчених існує декілька класифікацій, за різними критеріями поділу, але найбільш популярною та всеохоплюючою є класифікація за Конрадом Цвайгером, який виділяє 8 сімей права, а саме романську, германську, скандинавську, загальну, соціалістичну, далекосхідну, ісламську та індуську правову сім'ю.

Так сталося, що як правило країни які входять до складу однієї правової сім'ї географічно знаходяться поряд, в одній частині світу, не стали виключенням і країни, що входять до ісламської правової сім'ї. Країни які сповідують іслам як основну релігію і відповідно ісламські релігійні норми як єдиний регулятор суспільних відносин знаходяться на те-

риторії Африки, Близького Сходу,¹ в деяких районах Азії, тобто географічно поряд.

Про те, не в усіх країнах вищенаведених регіонів рівень авторитету та значимості ісламського права однаковий, в цьому аспекті всі дані країни можна поділити на 2 великі групи, до першої групи відносять країни де іслам виступає як регулятор виключно всіх суспільних відносин, в тому числі політичну, правову, соціальну сфери, та навіть особистісні відносини між людьми.

До таких країн відносяться наступні: Саудівська Аравія, Іран, Пакистан, Катар, Кувейт, Бахрейн, Афганістан, ОАЕ і інші.

Характерною рисою цієї групи є те, що іслам в них вважається державною релігією, відповідно мусульманське право є підґрунтям правової системи, що обумовлює відповідність всіх правових норм шаріату.

Норми і принципи ісламського права в таких країнах відіграють провідну роль в правовій системі, і як здавалося вище підпорядковують собі усі сфери суспільного й особистого життя.

Другу групу складають країни де ісламське право регулює лише окремі аспекти суспільного життя, ісламське право там не має загальнообов'язкового значення.

До них відносяться переважно країни, що знаходять на Африканського континенту, тобто країни які в своїй історії були колоніями європейських країн. Перш за все мова йде про Нігерію, Танзанію, Судан, Туніс, Марокко та деякі країни Азії (Бангладеш, Малайзія). Найбільш головні суспільні відносини в цих країнах регулюються світським правом, що не завжди відповідають нормам шаріату.

Про те, загострити увагу, на мою думку, треба саме на країнах першої групи, тобто на так званих мусульманських країнах, країнах де все життя чітко та безспірно підпорядковано нормам шаріата.

Якщо вдатися до історичної ретроспективи та визначити основні передумови появи ісламу та відповідно появи країн де він займає центральне місце треба зазначити, що іслам є однією з найбільш молодих релігій, вона утворилася та сформувалася в 7 столітті на Аравійському півострові. Формування єдиної релігії для всіх арабських племен було скоріш основою для подальшого розвитку та виживання, ніж просто плодами філософських роздумів.

У 6-7 столітті різко прискорився процес розладу родоплемінних відносин, основними причинами було збільшення населення, розширення торгівлі з чужинцями, та частіше порушення племінних порядків та звичаїв.

Всі ці фактори вимагали створення чогось загального та всеохоплюючого, чогось того, що могло би зміцнити арабський світ та створити єдині для всіх правила суспільного та релігійного життя.

Історичною відповіддю на сформовану ситуацію соціальної та духовної кризи було виникнення Корану, ісламу та мусульманського права, як єдиного регулятора суспільних відносин. З часом це явище закріпилося та укорінилося на просторах Аравійського півострова та півночі Африканського континенту, і по наші дні залишається єдиним, безальтернативним варіантом існування світу для цих країн.

Для того, щоб краще зрозуміти суспільний та державний порядок в ісламських країнах треба заострити увагу на особливостях ісламського права, особливостях які як правило залишилися майже незмінними з моменту його створення.

Якщо говорити про ісламське право то почати треба з того, що ісламське право як і інші релігійні правові сім'ї (індуське, іудейське) виступає архаїчним та казуальним переліком норм, про те саме ісламське право залишається майже незмінним до наших часів, на відміну канонічного права чи індуського.

Багато норм ісламського права є казуїстичними, тому не охоплюють однорідні суспільні відносини на відміну від романо-германської системи права, і регулюють лише окремі конкретні випадки.

Також, ключовою особливістю ісламського права є його зобов'язальний характер, тобто мусульманське право складається здебільшого з обов'язків, що покладаються на особу, і санкцій за їх невиконання і порушення.

Норми мусульманського права встановлюють певний зразок належної поведінки, яка вважається пристойною з точки зору ісламу. Часто санкції цієї релігійно-правової сім'ї є дуже жорстокими.

Особливістю яка напряму впливає з історичних передумов виникнення, тобто з причини об'єднання розрізнених арабських кочових племен 7 століття, це те, що ісламське право регулює відносини тільки між мусульманами. Такий персональний характер означає, що воно поширюється тільки на людей, що сповідають іслам.

Якщо розібрати внутрішню правову систему ісламських країн, то почати треба з судової гілки, бо думку багатьох вчених саме вона найбільш заангажована релігійними нормами, та не визнає відходу від них.

Як приклад можна розібрати судову систему Саудівської Аравії, країни яку негласно називають лідером країн Перської затоки та взірцем ісламської країни. Всі інші країни мають переважно очно таку ж систему, без кардинальних змін.

В Саудівській Аравії основою судоустрою є система шаріатського суду, який виступає як суд першої інстанції, і судді та адвокати якого є в певній мірі частиною релігійного керівництва всередині держави.

Шаріатські суди мають загальну юрисдикцію над практично усіма цивільними й кримінальними справами. Справи розглядаються суддя-

ми одноособово, за винятком кримінальних справ, якщо потенційними покараннями є смертна кара, ампутація або побиття камінням – їх розглядає колегія з трьох суддів.

Апеляційною інстанцією виступають лиш декілька суддів, які розташовані в столиці та деяких великих містах, і повноваження яких закладається в перевірці рішень суддів першої інстанції на відповідність нормам шаріату.

Суди касаційної інстанції в європейському розумінні відсутні.

Оскільки іслам має багато течій, то і для релігійних меншин є свої суди, в Саудівській Аравії ними виступають мусульмани-шіїти, який мають 2 своїх суди, для вирішення сімейних та релігійних спорів.

Не так давно в і Саудівській Аравії і в деяких інших країнах відбулися зміни, і були створені так звані не шаріатські суди, це спеціалізовані суди чи окремі судові палати для розгляду окремих спорів, наприклад, комерційних чи фінансових.

Майже всі ісламські країни мають спеціально створені правоохоронні, правозастосовні органи які покликані слідкувати за дотриманням норм ісламу в повсякденному, суспільному житті. Тобто, слідкувати, а в деяких випадках змушувати робити так як написано в священних джерелах.

Повноваження таких органів як правило стосується контролю за суворим розділенням статей в громадських місцях, контролем за одягом який носять жінки або контролем за часом проведення молитв та все загальністю їх відвідування. Прикладом такого органу виступає Релігійна поліція (мутава) в Саудівській Аравії, чисельний склад якої складає близько 20 тисяч чоловік.

Тобто, якщо подивитися на загальну правову систему будь-якої ісламської країни можна побачити, що норми релігійного права виступають не тільки окремим регулятором суспільних відносин, але й без перебільшення можна сказати, єдиною основою всього життя суспільства чи конкретної людини, і наявність відповідних правоохоронних та правозастосовних органів ще раз укріплює це твердження.

Тож, якщо підбити підсумок всього вищесказаного то можна сказати, що особливістю ісламських країн безперечно є той фактор, що релігійні норми виступають центральним та в деяких аспектах навіть єдиним регулятором суспільних відносин. Закріплення цього факту відбувається на рівні держави, бо і державна влада теж залежить від релігії, та в багатьох моментах ці два явища тісно переплітаються та схрещуються.

В світі ісламських країн і судочинство і законотворення відбувається під чітким наглядом релігії, через її окремих, повноважних на це представників.

І поки не має жодних передумов для кардинальної зміни правової системи ісламських країн чи життя всередині цих країн взагалі.

УДК 343.137.9

Гітолендія Олеся Вазівна,
студентка 6 курсу,
юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Активне поширення інституту медіації у юрисдикційному процесі України, зокрема кримінальному, потребує проведення ретельного дослідження його виявів на кожному з етапів української історії та здійснення їх порівняння. Таке дослідження допоможе оновити погляд на особливості розвитку зазначеного інституту та розширити розуміння його суті для використання у подальшій розбудові медіації у вітчизняному кримінальному процесі.

Вагомий внесок у дослідження розвитку інституту медіації в кримінальному судочинстві України здійснили такі науковці як Р. Аракелян, О. Боброва, І. Гайворонська, А. Гриб, В. Землянська, Ю. Микитин, І. Озерський, О. Соловійова, А. Яценко та інші.

Водночас окремі аспекти періодизації розвитку інституту медіації потребують подальшого вивчення та удосконалення.

Отож, період із другої половини XVI ст. до кінця XVIII ст. відомий в історії України як козацько-гетьманська доба. А. Гриб влучно висловився, що у цей час відзначався плюралізм чинних джерел права – діяли як акти гетьманської влади (універсали, ордери, декрети тощо), так і укладені раніше збірки магдебурзького права – «Саксонське дзеркало», «Порядок судів у справах міських» та «Статут Великого князівства Литовського» 1588 року.

«Статут Великого князівства Литовського» 1588 року містив поняття «єднання» – саме такою назвою позначалося примирення сторін юридичного конфлікту. Натомість, він (Статут) не містив чіткого переліку кримінально-правових конфліктів, у яких єднання було можливим. Н. Нестор вказує, що артикул 56 розділу XI «Про квалти, про побої, про головцизни шляхетські» передбачав звільнення від відповідальності того, хто «за злодійство, або за якийсь інший злочин на по-

карання смертною карою ... був засуджений» шляхом відшкодування шкоди (відкупу) грошима. У свою чергу артикул 12 цього ж розділу встановлював примирення у разі звалтування, котре розцінювалося як особливо тяжкий кримінальний злочин і каралося смертю із стягуванням штрафу з майна злочинця на користь потерпілої, якщо потерпіла від правопорушення жінка «захотіла його собі за чоловіка мати». Така дія була підставою для звільнення його від будь-якого покарання за вчинене правопорушення.

У статті 25 розділу IV «Про суди і про суддів» йде мова про форму закріплення примирної процедури, за якою особа писала лист про єднання «... з печаткою своєю і з підписом руки своєї власної і теж з печатками людей сторонніх...». Тим більше, у статті 85 вищезазначеного розділу містилися положення щодо полюбовного суду. Як зауважує А. Гриб, наявність і зміст цього статуту свідчить, «по-перше, про процесуальну природу примирення, по-друге, про наявність інституційного забезпечення досягнення примирення у вигляді полюбовного суду, по-третє, що примирення допускалось як у цивільних, так і кримінальних справах».

І. Гайворонська пояснює: «У випадку коли ж дві сторони погоджувались на мирне вирішення свого конфлікту між ними укладалась мирова угода, яка затверджувалась полюбовним судом. Дана мирова угода реєструвалась, виготовлялось три її примірники, які завірялись двома сторонами та суддею. У випадку ж, коли одна із сторін не бажала виконувати її умови, протилежна сторона зверталась до суду і спір підлягав вирішенню в загальному порядку». Також А. Гриб відмічає, що полюбовний суд сприяв виробленню рішення самими сторонами конфлікту і, з огляду на це, уподібнювався до посередника – медіатора.

Як відомо, під час судової реформи Олександра II, запровадженої 20 листопада 1864 року на території Російської імперії, до складу якої входила значна частина земель сучасної України, продовжилися спроби нормативного закріплення інституту медіації. Слід зазначити, що формами зовнішнього вираження реформування стали такі статuti: «Статут цивільного судочинства», «Статут кримінального судочинства», «Заснування судових установлень» та «Статут про покарання, що накладаються мировими суддями».

Розділом про основні положення судочинства акту «Заснування судових установлень» було закріплено положення, яке передбачало, що влада судова належить окружним судам, судовим палатам, касаційному суду, а також мировим суддям. Цим суддям, згідно з пунктом 2 статті 19 розділу про загальні положення «Статуту кримінального судочинства», були підсудні справи про ті злочини та проступки, за які-

ми провадження, яке починається не інакше як за скаргами лише скривдженого чи такого, що зазнав шкоди, може бути припинено примиренням.

Згідно з пунктом 3 статті 16 того ж розділу «Статуту кримінального судочинства» судове переслідування стосовно кримінальної відповідальності обвинуваченого не могло порушуватися, а почате підлягало закриттю за примиренням обвинуваченого із скривдженням. Стаття 20 розділу I «Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями» містила вказівку про те, що таке примирення було можливим в провадженнях у формі приватного обвинувачення щодо наступних правопорушень: крадіжки, шахрайства, привласнення чужого майна між подружжям, а також між батьками й дітьми. Проте, як вказує Р. Аракелян, таке примирення «могло бути обмежене наявністю публічного інтересу, у цьому випадку кримінальна справа не закривалась на підставі примирення сторін».

Наслідками ж примирення відповідно до статті 20 розділу I «Статуту кримінального судочинства» було звільнення обвинуваченого від особистої відповідальності та зречення скривдженого від винагороди, якщо він не лишив за собою права на позов цивільний. Тобто, як роз'яснює В. Останіна, законодавець не визначав необхідною умовою примирення відшкодування збитків та моральної шкоди, а отже примирення розглядалося як прощення винуватого, найчастіше не пов'язане з матеріальною компенсацією.

Стаття 104 розділу III вищезазначеного нормативно-правового акту містила спрощену процедуру заслуховування справ, які припинялися примиренням. Вона виражалася в обмеженні судді розглядом лише тих доказів, котрі сторонами надані чи вказані. О. Володірова пояснює, що оскільки справи, що підлягали припиненню за примиренням – це справи приватного обвинувачення, то характер розгляду такої справи має форму цивільного, змагального процесу, на відміну від інших кримінальних справ. До того ж потерпілий у справах про примирення розглядався ще й як обвинувач, прирівнюючись у праві надання пояснень у такій справі з прокурором, а якщо потерпілий (який є обвинувачем) не з'являвся для розгляду справи у призначений час, то справа автоматично вважалася припиненою.

Статтею 120 розділу IV «Статуту кримінального судочинства» на мирового суддю фактично накладалася роль медіатора, оскільки він був зобов'язаний схилити сторони кримінально-правового конфлікту до миру і лише у випадках неуспіху міг братися до винесення вироку у межах наданої йому влади. Також пунктом 5 статті 142 розділу VI цього статуту закріплювалось письмове фіксування примирення сторін і

умови, на яких воно надійшло, про що мировий суддя повинен був робити стислі записи до протоколу. Записи про умови примирення прочитувалися сторонам конфлікту, підлягали виправленню за їх вказівками та підписувалися ними, якщо вони були освічені.

Отже, аналізуючи нормативно-правові акти стосовно інституту медіації у кримінальному процесі козацько-гетьманської доби та періоду російського царату в історії України – «Статут Великого князівства Литовського» 1588 року та судові статuti 1864 року – можна визначити наступне: 1) у першому документі примирення і компенсація шкоди не були обмежені приватноправовим інтересом та були можливими між сторонами конфлікту у тяжких злочинах, у других – у разі появи в провадженні публічного інтересу його закриття у зв'язку із примиренням ставало неможливим; 2) роль посередника за «Статутом Великого князівства Литовського» виконував полюбовний суд, за судовими статутами – мировий суддя; 3) у вказаних джерелах права обох періодів примирна процедура мала чітко встановлену форму і належно документувалась; 4) у акті 1588 року більше уваги приділялося компенсації шкоди, завданої правопорушенням, а у статутах 1864 року – примиренню сторін.

УДК 343.622

Гаджисєва-Бабич Милана Фазілівна,
студентка 6 курсу,

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВБИВСТВО МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Відповідно до ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Життя є найбільшою цінністю з усіх благ не лише для людини зокрема, але й для всього українського суспільства, тому за посягання на життя встановлено найбільш суворий вид юридичної відповідальності – кримінальна відповідальність. А захист життя дитини, особливо новонародженої, займає головне місце у системі захисту прав і свобод людини.

Охорона дитинства в нашій країні є загальнонаціональним пріоритетом держави, метою якого є забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, соціальний захист і всебічний розвиток. Так, відповідно до положень ст. 6 Закону України «Про охорону дитинства»: «кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я».

Так, ст. 117 Кримінального кодексу України (далі КК України) передбачає кримінальну відповідальність за окремий (привілейований) вид вбивства – вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Об'єктом злочину, передбаченого даною статтею, відповідно до положень кримінального права, є життя новонародженої дитини. Це означає, що тільки новонароджена дитина матері може бути потерпілою від даного злочину. Новонароджена дитина є специфічною жертвою злочину, що обумовлено її тісним зв'язком із матір'ю.

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками:

- 1) діяння у виді посягання на життя новонародженої дитини, яке може бути вчинене як в активних діях (наприклад, удушення), так і в пасивних (наприклад, відмова від годування дитини);
- 2) наслідки у вигляді смерті дитини;
- 3) причинний зв'язок між зазначеним діянням та наслідками;
- 4) час і певна обстановка – діяння може бути вчинене лише під час пологів або відразу після пологів.

Періодом «під час пологів» є проміжок часу, який триває з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини та закінчується із завершенням пологового процесу. Періодом «відразу після пологів» є проміжок часу, який починається з моменту завершення пологів (народження посліду), а закінчується у певному випадку, залежно від обставин справи. Протягом цих конкретних часових проміжків жінка-породілля перебуває в особливому психофізичному та нервовому стані.

Аналіз зазначеної кримінально-правової норми вказує, що суб'єктом вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини може бути лише мати новонародженої дитини, яка є осудною і на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку. Отже, суб'єкт даного злочину – спеціальний.

Суб'єктивна сторона складу умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини розглядає психічне ставлення суб'єкта до вчиненого діяння. Вона характеризується прямим або непрямим умислом. Це свідчить про те, що жінка-мати під час вчинення вбивства усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій та передбачає настання

негативних наслідків (смерті дитини) внаслідок своїх дій і бажає або свідомо допускає їх настання.

Варто зазначити, що для наявності в діях особи складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України, слід встановити, що мати новонародженої дитини знаходилася в особливому, обумовленому пологами, нервовому та психофізіологічному стані. Відомо, що жінка під час пологів не може розглядатися як така, що повністю усвідомлює свої дії і керує ними, оскільки сам пологовий стан, поєднаний із сильним фізичним, емоційним та психічним потрясінням, впливає на її осудність. Зазначені властивості жіночого організму впливають на те, що жінка не може визначитися з правильною поведінкою та скоює вбивство новонародженої дитини.

Певні психофізичні зміни у жінки спостерігаються не тільки під час пологів, але й протягом всієї вагітності, коли в жінки наявні проміжні депресивні форми психозів, страх, самозвинувачення. Саме наявність такого особливого психофізіологічного стану жінки під час пологів або відразу після них, за якого вона неспроможна в повній мірі розуміти характер своїх дій та керувати ними і зумовлює зменшену суспільну небезпечність даного складу злочину у порівнянні з іншими видами вбивств (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) – вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини – вид вбивства з пом'якшуючими обставинами.

Відповідно до діючого кримінального законодавства встановлення наявності особливого стану психіки винної особи при кваліфікації її дій не потрібне. Головне при кримінально-правовій оцінці дій винної особи – це встановити час вчинення злочину (під час пологів або відразу після пологів). Мотиви та мета вчинення цього виду вбивства мають різний характер, але на кваліфікацію за ст. 117 КК України вони не впливають.

Згідно ст. 117 КК України умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Отже, забезпечення прав дитини, в першу чергу, права на життя, є пріоритетним завданням та має перевагу порівняно з правами інших осіб. Для кваліфікації дій винної особи, відповідно до положень кримінального законодавства України, не має значення чи знаходилася жінка на момент вчинення вбивства своєї новонародженої дитини в особливому психічному стані чи ні. Визначальним для кваліфікації є саме момент вчинення вбивства – під час пологів або відразу після них. Оскільки саме це пом'якшує кримінальну відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Галстян Араксія Гагіківна,
студентка 5 курсу
юридичний факультет
Науковий керівник:

Коваль Алла Анатоліївна,
канд. юрид. наук, доцент
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КІБЕРПОЛІЦІЯ В КІБЕРПРОСТОРІ. ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Злочинність – дестабілізатор суспільного розвитку. Кіберзлочинність як новий вимір, невпинно трансформується, поширюючись на все більш широку сферу життя, що потребує вжиття різноманітних заходів, у тому числі, правового, організаційного та технічного характеру, з метою превентивного захисту як користувачів кіберпростору, так і об’єктів електронної – системи.

Конгрес Організації Об’єднаних Націй відзначає необхідність скоординованої міждержавної взаємодії та формуванні міжнародного законодавства, тому що кіберпростір не має кордонів. Це свідчить про незмінну актуальність та серйозність зазначеної проблеми.

У листопаді 2001 р. Європейським комітетом з проблем злочинності була затверджена Конвенція про кіберзлочинність і підписана 35 державами, які взяли на себе зобов’язання здійснювати погоджену політику боротьби зі злочинністю у цій сфері. До Конвенції Україна приєдналася в 2005 році, попри це і чотирнадцять років недостатньо для того, щоб втілити в життя норми, передбачені в інформаційно-комунікаційній сфері, що не відповідають світовим стандартам та вимогам часу.

Тривалий час у чинному законодавстві України взагалі було відсутнє нормативно-правове закріплення ключових термінів, що спричиняло численні виклики для співробітників правоохоронних органів. Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який набув чинності 9 травня 2018 року, визначено, що кіберзлочин (комп’ютерний злочин) – це суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України, а кіберзлочинність – сукупність кіберзлочинів.

На офіційному веб- сайті Кіберполіції вказана «Стратегія 2020», де зазначаються такі виклики як: некомплект персоналу органів системи МВС; відмінність категорій працівників, що зумовлює необхідність вироблення спеціальних підходів в управлінні персоналом, відсутність ефективної та сучасної системи підготовки, відбору та управління персоналом, прозорих механізмів кар'єрного зростання; відсутність ефективної системи ІТ-управління в системі МВС, підходу до налагодження комунікації із суспільством та системного вирішення проблеми авторизованого доступу користувачів, еталонної консолідації, перевірки актуальності і достовірності даних інформаційних ресурсів системи МВС; ступінь інтеграції в міжнародний інформаційний простір у сфері безпеки не відповідає сучасним викликам, які стоять перед системою МВС.

Отже, акцент здійснений на проблемах, що є ядром, основою діяльності в сфері протидії кіберзлочинності – це професійні кадри та дієвий ресурс, ІТ-технології. Яка вірогідність ефективної реалізації завдань та функцій, передбачених законами та нормативно-правовими актами, коли відсутній рушійний механізм?

Відповідно до статистичних даних, наданих департаментом кіберполіції, виявлено 6000 кримінальних правопорушень; 800 правопорушників, більша частина яких – чоловіки (67 % у віці від 25 до 40 років), 33% жінки. Однак, не вказано реальних результатів таких розслідувань. Зі звіту незрозуміло, чи оголошено всім вказаним особам підозру, чи висунуто обвинувачення та в якому статусі вони перебувають.

Водночас за даними судової статистики, у 2017 році за статтями, передбаченими Розділом XVI КК України (ст. 361 – 361-3), засуджено лише 42 особи: з яких 5 осіб позбавлено волі на строк до 3 років та 2 особи – на строк від 3 до 5 років, тобто часто покарання за вчинення кіберзлочинів обмежується тільки невеликим штрафом – тому, що ці злочини кваліфікуються як середньої тяжкості. А дані судової статистики за 2018 рік вказують на те, що з 70 засуджених осіб позбавлено волі лише 3, серед яких так само як і в попередньому році тільки 2 особи позбавлено волі на строк до 5 років.

Щодо труднощів, пов'язаних з проведенням слідчих дій, отриманням доказів (більшість яких є електронними), слід зазначити зростаючу ступінь витонченості, складності, заплутуванням, удосконаленням технічних, програмних засобів доступних зловмисникам. Тому, звичайно для слідчих органів це виклик, адже потрібно бути обізнаними в сучасних технологіях так само, як кіберзлочинцями.

Україна – важливий центр хакерства, поряд із Бразилією, Китаєм та меншою мірою – Індією, про що зазначають експерти. Організовані

злочинні угруповання у своїй діяльності часто використовують мережу «Даркнет» (англ. DarkNet) тому що, вона не індексується, на неї неможливо потрапити через пошукові системи, такі, як Google чи Yahoo, до того ж анонімність відкриває «можливості» чорного ринку: наркотики, зброя, крадені і контрафактні товари, тощо. Ці дані ще раз вказують на те, що доведення імперативних принципів належності, достатності, допустимості доказової бази в справах, які охоплюють кіберпростір викликає складнощі для слідчих органів, та законодавством не врегульовану частину Інтернету неможливо проконтролювати.

Для того, щоб запобігати масовим атакам в Україні вкрай необхідно об'єднати приватний та державний сектори задля протидії можливим кібератакам. Адже, збитки від таких дій, обчислюються мільйонами гривень, і як бачимо на практиці навіть після затримання хакерів-злочинців, вірогідність притягнення їх до відповідальності не надто висока. Тому на базі підрозділу кіберполіції, впроваджено систему оповіщення – ENS (Emergency Notification System). Вона здатна терміново інформувати про кіберзагрози усіх суб'єктів, підключених до цієї системи. Хоча її називають як унікальну- система існує ще з 1980-х років.

Отже, враховуючи показники динаміки кіберзлочинності та її специфічність потрібно підтримувати розвиток ІТ – управління системи МВС; розширювати та оновлювати знання, уміння та навички працівників з інформаційними системами, розробляти і впроваджувати програми безперервного професійного розвитку персоналу; обмінюватись досвідом з державами, впроваджувати механізм міжвідомчого стажування працівників у системі МВС.

УДК 347.962:347.9](043.2)

Гузель Сергій Сергійович,

студент 6 курсу,

юридичний факультет

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СУДДЯ – АРБИТР ЧИ МЕДІАТОР У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ?

У наш час медіація являється одним з найпоширеніших альтернативних способів врегулювання спорів у багатьох розвинених країнах світу, зокрема ЄС, США, Австралії та ін. Медіація являє собою залучення посередника(медіатора), який допомагає сторонам конфлікту

налагодити процес комунікації, тобто обрати той варіант рішення, який задовольнить інтереси і потреби обох учасників предмету спору. Українські законотворці, прагнучи підняття рівня національного законодавства до європейського, внесли певні зміни для його покращення. Так, 15 грудня 2017 набули чинності зміни до процесуального законодавства (Закон №2147-VIII), якими до цивільного, господарського та адміністративного процесу введено процедуру врегулювання спору за участю судді. Ця процедура має спільні особливості з медіацією, але не є медіацією за своїм значенням, оскільки це лише офіційне спілкування сторін із суддею задля отримання роз'яснень та додаткової інформації з метою оцінки перспектив судового розгляду.

Посередником при медіації є нейтральна та незалежна особа, яку обирають сторони. При врегулюванні спору за участю судді в цій ролі виступає суддя, який розглядає справу як медіатор. Основною конституційною нормою, яка присвячена правосуддю, є ст. 124 Конституції України, приписами ч. 3 якої встановлено, що «законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору». Закріплення цієї норми на конституційному рівні було спрямовано на створення конкретних умов урегулювання процедур примирення за участю судді. Результат здійснюваного процесу примирення являє собою усвідомлення кожною стороною вирішення правового конфлікту справедливості прийнятого рішення, що поступово, однак істотно впливатиме на розвиток правової культури мирного врегулювання спорів в суспільстві, на відміну від культури суперечок, позовів і звинувачень.

Другорядним, але позитивним наслідком для судової системи є також розвантаження судів. Таким способом є законодавче закріплення у цивільному процесуальному законодавстві у главі 4 розділу III ЦПК України (в редакції від 3 жовтня 2017 року) «Врегулювання спору за участю судді», який за своїм значенням не може належати до досудових порядків врегулювання цивільного спору, оскільки судовий процес вже ініційовано. Однак за функціями цей інститут може належати до примирних процедур у цивільному судочинстві. Відносно новий інститут цивільного процесуального права створений для максимального сприяння сторонами швидкого вирішення цивільного спору, що виник між ними, не на підставі права, а в межах права, за допомогою спеціального суб'єкта – судді, який буде проводити відповідне його врегулювання.

Врегулювання цивільного спору за участю судді є новітнім у цивільному процесуальному праві України та вітчизняному законодавстві, який ще як відомо називають судовою медіацією. Її (медіацію) одночасно можна визнати альтернативним способом урегулювання саме цивільного спору, оскільки ініціювання судового процесу в порядку, на-

приклад, цивільної юрисдикції вже відбулося: «урегулювання спору за участю судді проводять за згодою сторін до початку розгляду справи по суті» – ч. 1 ст. 201 ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 року). Тобто цей процесуальний інститут реалізується в момент, коли юридичний конфлікт перетворився у спір шляхом подання позовної заяви до компетентного суду.

Вищезазначений правовий інститут включає також усі необхідні риси процедури примирення: цивільний спір не вирішується судом, а врегульовується специфічним суб'єктом у особі висококваліфікованого посередника – також судом в особі судді, однак вже не під час здійснення суддею судочинства, а під час здійснення ним низки формальних і неформальних дій, спрямованих на вирішення цивільного спору в межах права: створення всіх необхідних умов для врегулювання цивільного спору з досягненням згоди обох сторін (мирова угода, визнання позову відповідачем, відмова від позову позивачем), внаслідок чого ухвалює відповідну ухвалу суддя.

Сучасне процесуальне законодавство більшості європейських країн визнає можливість об'єднання традиційного правосуддя та процедур й альтернативного врегулювання спорів. Досвід європейських країн засвідчує, що медіація може бути застосована для вирішення не тільки спору, який вже передано на розгляд до компетентного суду, а й спорів, що стосуються збереження стосунків у майбутньому та містять певні ризики репутаційних втрат (наприклад, трудові, сімейні та корпоративні спори). Зокрема, Т. Кисельова, досліджуючи засади та порядки інтеграції медіації (в різних її виявах) у судову систему України, визначають такі види судової медіації: добровільна медіація за участю судді-медіатора та процедура врегулювання спору за участю судді. О. Тиханський, також згоден з їх позицією, згідно з якою останню не можна вважати медіацією, тому що вона становить певну спеціальну судову процедуру.

Відтак, судді найбільше зацікавлені в медіації, оскільки вона надасть можливість економити час, який вони витрачають на розгляд судових справ та слухання. При цьому, сторони не несуть додаткових витрат, їх вартість покривають за рахунок судового збору. Також сторони не несуть ризиків, пов'язаних зі строками позовної давності у зв'язку з тим, що процедуру проводять після подачі позову в суд. Втім, так вже склалося, що не всі судді можуть бути зацікавленими або мати здібності до врегулювання спорів, адже є ризики маніпуляції з нефіксованими приватними зустрічами між сторонами та суддею. Слід зазначити, що встановлена процедура врегулювання цивільного спору за участю судді в ЦПК України не передбачає залучення спеціально навченого судді-медіатора (подібно до добровільної медіації за участю

судді-медіатора). Врегулювання спору здійснює суддя, який розглядає справу, про що він, у разі отримання згоди обох сторін особисто (не їхніх представників), постановляє відповідну ухвалу та зупиняє провадження у справі (ст. 202 ЦПК України).

Суддя не домовляється зі сторонами, а сприяє їм у врегулюванні спору шляхом з'ясування підстав і предмета спору, роз'яснення сторонам предмета доказування у справі, здійснення інших дій, спрямованих на мирне врегулювання сторонами спору. Також суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України). Проте суддя наділений повноваженнями в окремих видах юрисдикційного процесу проводити як спільні, так і закриті наради з кожною зі сторін. У таких діях судді, який урегулює спір, також проявляються ознаки медіації. Однак медіатор не приймає жодного рішення особисто, він лише шляхом фахових переговорів і роз'яснення користі від певних поступок кожній стороні сприяє самостійному прийняттю сторонами певної домовленості, яку оформляють договором чи мировою угодою, якщо медіація відбувалася паралельно із судовим процесом. Таким чином, суддя, який урегулює цивільний спір, у разі отримання обопільної згоди від сторін під час здійснення процедури, укладає ухвалу про припинення процесу на підставі мирного врегулювання спору.

Отже, суддя для покращення ефективності своєї роботи та задоволення вимог учасників справи у цивільному процесі має прагнути до посередництва, а не до арбітражу. І, хоча до обов'язків судді у цивільному процесі на сьогоднішній день входить врегулювання спорів, яке являє собою виконання суддею низки формальних і неформальних дій, спрямованих на вирішення цивільного спору в межах права, повноцінними обов'язками медіатора це не можна назвати, адже суддя не може врегулювати спір у досудовому порядку.

УДК 349.22 (477) (043.2)

Дівущак Анастасія Юріївна,
студентка 6 курсу,
юридичного факультету
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЩОДО ГАРАНТІЙ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Гарантії охорони праці є своєрідним забезпеченням прав і свобод працівників та важливою передумовою стабільного, прогресивного функціонування українських підприємств.

Недаремно стаття сорок третя Конституції України закріплює, що кожна особа має право на належні, безпечні і здорові умови праці.

Окрім того, розділом другим закону України «Про охорону праці», встановлено загальні гарантії права на безпечні умови праці працівників, а окрема увага присвячена додатковим гарантіям для певних категорій працівників, що зумовлено підвищеними вимогами охорони їх здоров'я. Такими категоріями є працівники, які працюють у шкідливих і небезпечних умовах праці, неповнолітні особи, жінки, особи з інвалідністю.

Лише за умови дійсного забезпечення вказаних гарантії можна казати про нормальне функціонування правової, соціальної держави в цілому.

Поза всяким сумнівом, провідну роль у реалізації та захисті суб'єктивних прав працівників, включаючи насамперед безпечні умови праці, відіграють встановлені державою юридичні гарантії, соціально-правове значення яких полягає в тому, що вони забезпечують дійсну можливість для працівників користуватися соціальними благами, що закріплені у трудовому законодавстві; безперешкодно реалізовувати свої права. Тобто юридичні гарантії є своєрідним забезпеченням необхідного переходу від можливості, яка проголошується в законі, до дійсності.

Однією з важливих гарантії, дотримання якої могло би мінімізувати ризики, пов'язані із виробничим травматизмом та нещасними випадками на виробництві є закріплена статтею восьмою Закону України «Про охорону праці» норма, згідно якої на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, а також роботах, пов'язаних із забрудненням або несприятливими метеорологічними умовами, працівників мають забезпечити спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими необхідними засобами індивідуального захисту безоплатно. До цього переліку додаються також мийні та знешкоджувальні засоби. У свою чергу, на роботодавця покладено обов'язок забезпечити придбання, комплектування, видачу, утримання та заміну у разі зношення засобів індивідуального захисту відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці та колективного договору, за власний кошт.

Такі прості та логічні гарантії передбачені законом, проте зважаючи на дійсний соціально-економічний рівень України, важко казати, що більшість підприємств України здатна забезпечити такі умови праці для працівників. А тому стан виробничого травматизму та кількість нещасних випадків в Україні зберігається доволі високим.

Так, згідно даних Фонду соціального страхування України, у першому півріччі 2019 року було зареєстровано 2335 (з них 189 – смертельно) потерпілих від нещасних випадків на виробництві.

У І півріччі 2019 року у порівнянні з І півріччям 2018 року кількість страхових нещасних випадків зменшилась на 2,1 % (з 2385 до 2335), кількість смертельно травмованих осіб збільшилась на 9,2 % (з 173 до 189).

Зростання кількості страхових нещасних випадків на виробництві відбулося у: м. Києві – на 46 випадків, (21,6 %), Дніпропетровській області – на 30 випадків, (9,0 %), Чернігівській області – на 21 випадок, (48,8 %), Хмельницькій та Полтавській областях – на 19 випадків, (41,3 % та 27,1 % відповідно), Сумській області – на 14 випадків, (31,1 %), Одеській області – на 12 випадків, (15,2 %), Волинській області – на 10 випадків, (10,5 %), Тернопільській області – на 9 випадків, (33,3 %), Чернівецькій області – на 7 випадків (35,0 %), Київській області – на 4 випадки, (4,0 %).

Спостерігається значне збільшення кількості страхових нещасних випадків із смертельним наслідком у порівнянні з минулим роком. Зокрема у Волинській області – у 3,7 разів (з 3 до 11 випадків); Київській області – у 2,4 рази (з 5 до 12); Миколаївській області – у 2 рази (з 5 до 10).

А відповідно до даних Державної служби України з питань праці з приводу виробничого травматизму за жовтень 2019 року, в Україні, було зареєстровано 5 групових нещасних випадки та 12 нещасних випадків зі смертельним наслідком.

Зважаючи на вищенаведені дані можна зробити висновок, що на підприємствах України зберігається тенденція, коли роботодавці нехтують законодавчо закріпленими приписами, що стосуються гарантій охорони праці на безпечні умови праці, а це, у свою чергу, призводить до численного травматизму та загибелі чималої кількості людей.

Гарантії прав є важливою категорією у відносинах роботодавець – працівник – держава. Адже лише за умови дійсного забезпечення законодавчо правових гарантій роботодавцем та суворого контролю з боку держави, працівник може почувати себе захищеним, а отже працювати якісно та ефективно.

Доречним є визначення терміну «гарантія», як відповідних «умов», «засобів» та «способів», адже такі гарантії, як: економічні, політичні, ідеологічні можна вважати умовами здійснення прав, свобод та інтересів людини, а інші гарантії (юридичні) необхідно вважати засобами та способами захисту прав, свобод та інтересів людини.

Тобто у випадках порушення гарантій охорони праці працівники мають розуміти, що у них є можливість для захисту своїх прав та знайти необхідну підтримку собі органів держави.

Так, на сьогоднішній день у працівників є можливість звернення до Національної служби посередництва і примирення, яка сприяє у вирі-

шенні конфліктів між працівниками та роботодавцями. Власне статистика звернень щодо порушення вимог законодавства про охорону праці поки є невеликою, у порівнянні, приміром, із спорами щодо невідповідності заробітної плати. Це можна пояснити багатьма факторами, насамперед нехтуванням безпекою під час виконання умов трудового та колективного договору самими працівниками (самовпевненість та переоцінка власних можливостей); організаційно-матеріальна залежність працівників від роботодавця, який зловживає своїм становищем; страх бути звільненим, у випадках звернення до відповідних органів, тиск колективу тощо.

Підсумовуючи треба зазначити, що проблема забезпечення гарантій охорони праці на безпечні умови праці була і залишається актуальною для України, через вкрай нестабільний соціально-економічний стан країни. Зловживання з боку роботодавців стало звичним явищем, адже більшість працівників згодні на будь-які умови праці, аби лише мати змогу працювати і не бути звільненими. Вирішення зазначеної проблеми потребує контролю з боку держави та її органів, взаємодії та співпраці між роботодавцями та працівниками.

УДК 34(091)«08/18»:342.7

Демченко Катерина Андріївна,
студентка 2 курсу, спеціальність «Право»
Коледж МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІСТОРИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ІХ-ХІХ ст.

Обов'язковою умовою здійснення демократії є реалізація прав і свобод людини. Їх становлення відбулося історично та бере свій початок з найдавніших часів. Ще в прадавніх міфах та віруваннях, а також у Біблії містяться положення про цінність і недоторканість людського життя, рівність людей.

Про стан і ступінь розвитку ідеї прав і свобод людини ми можемо черпати відомості з історичних джерел і пам'яток права, філософських і політичних трактатів, створених на території сучасної України від найдавніших часів. Ще у «Велесовій книзі», пам'ятці ІХ ст., прочитується, що філософія зумовлена духом віри, любові і надії, а вінцем цього духу є свобода і самоцінність особистості. За часів Київської Русі окремі уявлення про права людини знаходимо в таких джерелах,

як «Слово про закон і благодать», «Повчання Володимира Мономаха», «Руська Правда», яка вигідно вирізняється своїм відносним гуманізмом і юридичною технікою. Кодекс містить норми різних галузей права: цивільного, кримінального, процесуального. Вони мають ряд положень стосовно особи, її прав та свобод.

Починаючи з XIV ст. більша частина українських земель перебувала у складі Великого князівства Литовського, де були утверджені акти великокнязівської влади – Литовські статuti, які закріпили ряд принципово нових підходів до статусу особи. У них прослідковуємо ідеї рівності всіх перед законом, особистої відповідальності, захисту прав людини з боку держави.

Людина, її права цікавили українських філософів-гуманістів Юрія Дрогобича, Павла Русина, Станіслава Оріховського, у яких формування уявлень про свободу відбувалося під впливом гуманістичних ідей християнства, що зумовило постановку питання про релігійну свободу народу (самостійність церкви) і свободу релігійного сповідання людини (Іларіон, Данило Заточник, Іван Вишенський та їхні твори: «Апокрисис», «Пересторога», «Палінодія», «Тренос» та ін.).

Індивідуалістичний напрям, що домінував в українській історико-правовій думці в ренесансний період, ґрунтувався на ідеях природного права, а також виражався у акценті на відповідальності людини перед собою і суспільством. Глобальне дослідження людини як особистості, її прав і свобод провів Г. Сковорода, вважаючи науку про людину, її щастя – найважливішою. Послідовно ідею природних прав та договірну теорію походження держави відстоював Я. Ковельський, який зазначав, що всі громадяни мають бути формально рівними перед законом, влада і особа повинні нести взаємну відповідальність.

Формування української народності в умовах розчленування українських земель між різними державами у XIV-XVII ст. спричинило народження ідеї про етнополітичну свободу, свободу українського народу, свободу створення власної державності, яка втілилася у національній революції середини XVII ст., наслідком якої стала нова держава – Гетьманщина (літописи Самовидця, Г. Граб'янки та ін.). Певною мірою на формуванні ідеї свободи через ідеї самоврядування позначилося магдебурзьке право.

Вершиною розвитку юридичної форми, в якій була закріплена ідея політичної свободи українського народу, а отже і свободи людини, став конституційний проект Пилипа Орлика («Конституція прав і свобод Війська Запорозького», 1710 р.). У цьому документі одержали відображення ідеї щодо організації влади за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу і судову, виборності урядовців, утвердження

прав і свобод громадян. Зокрема, цим актом обмежувалися податкові стягнення, встановлювалося непорушне право захисту жінок – вдів козаків, їх дружин, дітей-сиріт; на гетьмана покладался обов'язок – забезпечувати дотримання непорушних громадянських вольностей. Таким чином була зроблена хоча б спроба закріпити нову, відносно демократичну модель державного ладу України.

У історії політико-правової думки України періоду національного відродження можна виділити два етапи еволюції поглядів на співвідношення прав людини і прав народу (нації). Перший етап (к. XVIII - перша пол. XIX ст.) – період визрівання національного усвідомлення – права людини розглядаються невіддільно від прав народу, які разом втілюються у формі всеслов'янської федерації (М. Костомаров, Т. Шевченко, В. Білозерський). Другий етап (др. пол. XIX – поч. XX ст.), пов'язаний з усвідомленням народу як нації, тобто етносоціальної спільноти, у якій сформувалося самопізнання національної ідентичності, а також територіально-мовна і господарсько-економічна єдність. Це переросло у вимогу поступової легалізації ідей свободи, рівності, справедливості у формі федерації народів (М. Драгоманов, С. Подолінський, програмні документи «Народної волі», М. Грушевський, В. Винниченко). Нація стверджувалася через особистість, залучення її до вселюдських цінностей, а особистість – через єднання з нацією та співвіднесеність зі світом.

Ідея прав і свобод людини знаходила відображення в поглядах багатьох українських мислителів. Так, М. Драгоманов розробив конституцію суспільства, що ґрунтувалася на ідеї асоціації гармонійних особистостей. Саме людина для нього – основа основ соціального устрою, найвища цінність, гарантами прав якої може бути лише вільна асоціація (грумада), а не держава, конфедерація. На позиціях прогресивного конституціоналізму стояв правознавець О. Кістяківський, який послідовно відстоював надання людині демократичних прав, зокрема, захист свободи слова і віросповідання, права зборів, загального виборчого процесу та ін.

Як підсумок, зазначу: навіть фрагментарний аналіз історичних аспектів становлення ідеї прав і свобод людини в українській історико-правовій думці IX-XIX ст. дає можливість стверджувати, що її виникнення і розвиток має досить глибоке коріння і тісно пов'язане з генезою самої людини як політичної та соціальної істоти. В процесі історичного розвитку суспільства зміст прав і свобод людини змінювався не лише в бік кількісного збільшення каталогу прав, але відбувалися і якісні зміни.

Прогресивна українська політико-правова думка дійшла висновку, що офіційне закріплення та забезпечення прав людини можливе тільки

за існування демократичних режимів. Заклавши ідею прав людини у національну історико-інтелектуальну скарбницю, вона створила фундамент для сприйняття незалежною Україною сучасних міжнародних стандартів в галузі прав людини.

УДК 347.77.021.8 (4-6 ЄС + 477)(043.2)

Завгородній Євгеній Сергійович,

студент 6 курсу,
юридичний факультет
Науковий керівник:

Мамчур Людмила Володимирівна,

канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОЦЕДУРА РЕЄСТРАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ: ВІДМІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПІДХОДУ

Як в Україні, так і в ЄС заявка про видачу патенту на промисловий зразок проходить тільки формальну експертизу без перевірки на відповідність вимогам надання правової охорони. Після проходження формальної експертизи здійснюється реєстрація промислового зразка, за винятком випадків, коли є підстави для відмови у її здійсненні. Регламент Ради ЄС «Про промислові зразки Спільноти» від 12.12.2001 року № 6/2002 (далі – Регламент ЄС) та Рекомендації Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку щодо експертизи промислових зразків (торговельних марок та промислових зразків) (далі – Рекомендації ОНІМ) є основними документами, що встановлюють вимоги до складу документів заявки про реєстрацію промислового зразка ЄС, так званого, промислового зразка Союзу.

Вимоги до складу документів заявки про видачу патенту на промисловий зразок, необхідних для встановлення дати її подання, в ЄС та Україні є різними.

Згідно зі ст. 38 Регламенту ЄС для встановлення дати подання заявки на промисловий зразок заявнику до Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку (ОНІМ, м. Аліканте) необхідно подати заявку про реєстрацію промислового зразка, що має містити прохання про реєстрацію та відомості про заявника, а також представити промисловий зразок (зображення чи комплект зображень), придатних для відтворення. Якщо предметом заявки є двовимірний промисловий зразок, і в заявці міститься прохання про відкладення публікації, представлення

промислового зразка може бути замінено виробом. До обов'язкових відомостей, що мають бути зазначені в заявці також належить вказівка на виріб, у якому може бути втілений промисловий зразок або до якого він може бути застосований (п. 2 ст. 36 Регламенту ЄС).

Заявка на промисловий зразок Союзу також може містити опис, який дає уявлення про промисловий зразок, або двовимірний виріб, відомості про автора чи заявника, підписані заявником під його відповідальність про те, що автор не бажає бути згаданим у заявці, та деякі інші документи. Водночас відсутність опису та інших документів не є перешкодою для встановлення дати подання заявки.

Порівняльний аналіз вимог, які висуваються до таких найважливіших документів заявки, як заява та зображення чи комплект зображень промислового зразка, в Україні та ЄС, також свідчить про наявність істотних відмінностей між ними.

Основною відмінністю є те, що згідно з українським законодавством у заяві про видачу патенту на промисловий зразок повинні бути зазначені автори промислового зразка (п. 6.12. Правил складання та подання заявки на промисловий зразок), а в європейській – такого правила немає (п. 3 ст. 36 Регламенту ЄС). Це зумовлено різними підходами до регулювання правовідносин, пов'язаних з поданням заявки на промисловий зразок правонаступниками в країнах ЄС.

В Україні ж склалися правові традиції, відповідно до яких автор обов'язково має бути зазначений у матеріалах заявки, що передусім свідчить про визнання права авторства творця промислового зразка і, безсумнівно, є позитивним фактором.

Відрізняються також вимоги, що висуваються до зображення чи комплекту зображень промислового зразка в Україні та в ЄС.

Українське законодавство зобов'язує заявника надати комплект зображень виробу, що дає повне уявлення про зовнішній вигляд виробу. Зокрема, згідно з п.п. 7.1–7.3. Правил складання та подання заявки на промисловий зразок, комплект зображень тривимірного виробу може містити загальний вигляд виробу, вигляди спереду, ззаду, зліва, справа, зверху, знизу та зображення фрагментів виробу тощо. Для двовимірного виробу достатньо, зазвичай, навести одне зображення. Комплект зображень виробу з повторюваним малюнком має містити окреме зображення цього малюнка. Комплект зображень виробу, що може трансформуватися (розкладатися, складатися тощо), такого як холодильник, пылесос, кухонний комбайн тощо, має містити окреме зображення такого виробу у трансформованому вигляді.

Комплект зображень набору (комплекту) виробів має містити зображення загального вигляду набору (комплекту) та зображення потрібних виглядів кожного виробу, що входить до набору (комплекту). Якщо загальний вигляд набору (комплекту) виробів технічно немож-

ливо представити на одному зображенні, комплект зображень набору (комплекту) виробів має містити зображення фрагментів набору (комплекту), сукупність яких дає повне уявлення про загальний вигляд набору (комплекту).

Європейське законодавство також вимагає, щоби промисловий зразок був представлений у вигляді зображення зовнішнього вигляду виробу, проте, до зображення не висуваються такі передбачені в українському законодавстві вимоги, як вимога повноти та вимога детальності; у ЄС це можуть бути абстраговані зображення. Вирішення питання щодо повноти наданого зображення віднесено до компетенції заявника. Крім цього, двовимірний промисловий зразок може бути наданий у натурі в тому випадку, якщо заявником заявляється відстрочка публікації (п. 1 ст. 36, ст. 50 Регламенту ЄС).

Відмінності у вимогах до матеріалів, що супроводжують заяву, зумовлені європейським підходом до визначення обсягу правової охорони промислового зразка; особливістю правової охорони в ЄС, є те, що надається щодо тих ознак зовнішнього вигляду виробу, які розрізняються в заяві та є загальнодоступними для загального ознайомлення (п. 11 преамбули Директиви ЄС).

У Постанові ЄС цей підхід реалізується через обов'язок заявника надати лише зображення промислового зразка, придатні для відтворення. Відповідно до Рекомендацій ОНІМ допускається представлення промислового зразка у вигляді будь-яких, придатних для відтворення зображень промислового зразка, зокрема й, у вигляді малюнків, виконаних комп'ютерними чи іншими графічними засобами або фотографій (крім слайдів). Допускається представлення до семи видів промислових зразків, але можна і менше. Можливі також різноманітні збільшення, перерізи та перспективи, виконання зображення в чорнобілому чи кольоровому варіанті.

УДК 349,412:340.133](477)(043,2)

Захаров Олександр Даріушович,
студент 2 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗЕМЕЛЬНИЙ МОРАТОРІЙ ЯК ОБМЕЖЕННЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА НАРОДУ УКРАЇНИ

Рекордна за своєю тривалістю земельна реформа в Україні, яку, хіба що, змогла обійти за цим показником схожа реформа в Мексиці, має свою історію ще з часів реалізації вимог комуністів Верховної ради

першого скликання запровадити мораторій на продаж сільськогосподарської землі, які, таким чином, домоглися прийняття нової редакції Земельного кодексу в 1992 році. А так й до сьогодні, включаючи 7 продовжень, заборона чинна. Але якщо перше введення було досить обґрунтованим, адже колективні сільськогосподарські підприємства ще не були реформовані, то вже причина подальших заборон досить розмита, а тому і змушує деяких виражати думку про те, що регулярне голосування за мораторій забезпечується власниками великого агробізнесу. Сама тема земельного мораторію є надзвичайно актуальною, починаючи з того, що навіть такий центральний орган виконавчої влади як Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру визнає у своїй програмі, що створення ефективного ринку сільськогосподарських земель в Україні є питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежить динаміка соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу, земельних відносин, та національної економіки в цілому. Та закінчуючи тим, що наразі чинний Президент України дав доручення ухвалити до 1 грудня законопроект про ринок земель сільськогосподарського призначення та скасувати мораторій, що викликало хвилю суспільного резонансу, яка складається як з прихильників заборони, так і противників. На цьому тлі дуже важливим є надання правового огляду такої заборони, який покаже мораторій з об'єктивної точки зору.

Тож, попри звернення до Конституції України, яка в 14-й статті проголошує землю України єдиним багатством та гарантує народові право власності на землю, остання частина статті чітко вказує на те, що право власності набувається суб'єктами виключно відповідно до закону. А це, в свою чергу, надає Земельному кодексу як регулятору земельної діяльності з метою забезпечення прав на землю громадян можливість містити, завдяки легкій процедурі внесення змін, тимчасові заборони, які в змозі зачіпати відносини щодо права власності на землю. Наприклад, шляхом імплементації в X-й розділ «Перехідні положення» пунктів 14-15, які до 1 січня 2020 року забороняють земельну частку вносити учасникам господарського товариства до статутного капіталу, а також купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення, при цьому дозволяючи передачу паїв у спадщину та оренду. На підтвердження тези про те, що земельний мораторій дійсно порушує зміст права власності та інші принципи правової держави варто навести як приклад справу ЄСПЛ «Зеленчук і Цицора проти України». Заявники – власники паїв Софія Зеленчук і Віктор Цицора, які, крім заяви про порушення їхнього права, гарантованого першою статтею під назвою «Захист власності» Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, скаржились на

постійні пролонгації мораторію. Справа в тому, що отримавши у спадок акт на право власності на землю в 2000 році та 2004, заявники застали до подачі в грудні 2015 року позовної заяви до ЄСПЛ 6 продовжень «тимчасового» мораторію. При тому держава-відповідач неодноразово заявляла про кінцеве створення ринку землі та запровадження мораторію лише для того, аби за цей час створити необхідну інфраструктуру для досягнення цілей, але, водночас, ніяких робіт, як зазначив суд, на законодавчому та виконавчому рівні не робилося. На це держава в суді заявила, що мораторій насправді потрібен для уникнення ризику, по-перше, зuboжіння сільського населення, по-друге, надмірної концентрації землі в руках заможних осіб або ворожих сил, та по-третє, припинення обробки землі. Суд зазначив, що такі аргументи є беззмістовними, враховуючи досвід інших країни Європи, які таких ризиків ніколи не мали, як і самого мораторію. Таким чином, мотиви запровадження земельного мораторію та його продовження, а також обсяг і кінцевий строк значно змінилися з часом. А тому 22 травня 2018 року судді дійшли до висновку про те, що така законодавча невизначеність поклала вагомий тягар на позивачів через нездатність органів влади дотриматися встановлених ними самими цілей та кінцевих строків. Також, ЄСПЛ постановив, що Україна вийшла за межі своєї широкої свободи розсуду у сфері майнових відносин та не забезпечила справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та майновими правами заявників.

Це означало перемогу та відшкодування у розмірі 3000 євро для кожного з позивачів. Та що це означало для України? Крім того, що державі висунули ультиматум у вигляді можливість присуджування майбутнім заявникам ще й відшкодування моральної шкоди, за умови подальшого необґрунтованого затягування вжиття заходів щодо ринку землі, з того часу вона змушена враховувати це рішення і на рівні судової гілки. А все це тому, що відповідно до статті 17 «Застосування судами Конвенції та практики Суду» Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» українські суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права. І першою такою справою є цивільна справа № 227/1505/18, відповідно до якої громадянин уклав з ТОВ «Агрофірма «Каравай» договір міни земельної ділянки сільськогосподарського призначення на іншу земельну ділянку, що заборонено мораторієм. Суддя Добропільського міськрайонного суду Донецької області Хоменко Д. Є., винісши рішення, врахував практику ЄСПЛ, погодившись з тим, що держава дійсно може втручатися в право особи на мирне

володіння своїм майном, але це повинно здійснюватися з дотриманням принципу пропорційності та справедливої рівноваги між інтересами держави та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. Як і позивачі Зеленчук та Цицюра, так і відповідач цивільної справи зазнали невиправданого втручання в їхнє право розпоряджатися власним майном, гарантованим їм статтею 14 Конституції та статтею 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Рішення від 23 червня 2018 року було винесене на користь відповідача, а подальша апеляція прокурора була скасована. І хоча ця цивільна справа і не стосувалася безпосередньо купівлі/продажу сільськогосподарської землі, але, тим не менш, мова йшла про порушення права власності, а саме можливості розпоряджатися власною землею шляхом обміну, тобто через договір міни.

Отож, підсумувавши все, можна зробити висновок про те, що постійна та необґрунтована пролонгація земельного мораторію, крім загального порушення прав власності населення України, спромоглася переконати частину населення в тому, що насправді така заборона лише тимчасова, а введення ринку землі є лише питанням часу. Враховуючи ж плани чинного президента та конкретні законодавчі кроки у цьому напрямку, можна бути цілком впевненим, що Україна незабаром стане на крок ближче до країн ЄС, не маючи будь-яких заборон над реалізацією права власності, та цим самим задекларований в преамбулі Конституції курс на ЄС та НАТО матиме істотний прогрес.

УДК 343.228

Ісламов Ігор Олегович,
студент 6 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ, ВЧИНЕНИХ В СТАНІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Реалізація громадянами права необхідної оборони значною мірою стримується через страх перед кримінальною відповідальністю за перевищення її меж.

Гостро постає питання правильної кваліфікації злочину при звинуваченні. Інколи дуже складно правильно кваліфікувати діяння підсудного і розрізнити: необхідну самооборону (ст. 36 ККУ), перевищення меж необхідної оборони (ч. 3 ст. 36 ККУ), умисне вбивство при пере-

вищенні меж самооборони (ст. 118 ККУ), умисне вбивство (ст. 115 ККУ) тощо.

Особливу увагу варто приділити особливостям інституту необхідної оборони, адже вона, хоча і є правомірною дією, водночас полягає в заподіянні шкоди іншій особі, що в окремих випадках кваліфікується як злочин.

Згідно зі ст. 36 КК України необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Дії, вчинені у стані необхідної оборони, якщо при цьому не було перевищено її межі, вважаються правомірними і не можуть бути підставою для притягнення особи до відповідальності.

Право на необхідну оборону виникає лише за наявності відповідної підстави, якою є вчинення суспільно небезпечного посягання, що зумовлює у того, хто захищається, необхідність у негайному його відверненні або припиненні шляхом заподіяння шкоди тому, хто посягає.

У стані необхідної оборони здебільшого досить складно визначити, якою має бути мінімальна шкода, заподіяння якої буде достатньою для відвернення посягання. Важливим є те, щоб ця шкода не була явно неспіврозмірною порівняно з відвернутою шкодою.

Проблемним питанням в українському законодавстві залишається визначення наявності перевищення меж необхідної оборони. Питання про відповідність інтенсивності оборони інтенсивності посягання потрібно вирішувати на підставі детального аналізу особливостей конкретного випадку суспільно небезпечного нападу або створення реальної загрози посягання, з урахуванням усіх фактичних його обставин, а також психічних і фізичних особливостей особи, яка обороняється, та особи, яка посягає.

Перевищенням меж необхідної оборони закон визнає лише умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту (ч. 3 ст. 36 ККУ). Під тяжкою шкодою при перевищенні меж необхідної оборони слід розуміти смерть особи або заподіяння їй тяжкого тілесного ушкодження. Невідповідність тяжкої шкоди, заподіяної тому, хто посягає, небезпечності посягання або обстановці захисту слід визнавати такою тоді, ко-

ли це з урахуванням обставин справи є очевидним для кожної людини, отже і для того, хто обороняється. Перевищенням меж необхідної оборони слід також вважати і випадки, коли особа заподіяла тяжку шкоду тому, хто посягає, маючи при цьому можливість відвернути чи припинити посягання із заподіянням явно меншої шкоди і усвідомлюючи наявність такої можливості.

Відповідальність за перевищення меж необхідної оборони настає лише при заподіянні шкоди двох видів, а саме: тяжкого тілесного ушкодження та умисного вбивства. Відповідальність за перевищення меж необхідної оборони передбачена ст. 118 і ст. 124 ККУ. В інших випадках перевищення меж необхідної оборони не є злочином. Але у будь-якому випадку за наявності тілесних ушкоджень може бути відкрито кримінальне провадження, в процесі якого необхідно буде доказувати факт заподіяння такої шкоди в межах необхідної оборони.

Для вирішення питання про кваліфікацію складу злочину, пов'язаного з умисним позбавленням життя особи, зокрема щодо відсутності чи наявності стану необхідної оборони, перевищення її меж, суд у кожному конкретному випадку, враховуючи конкретні обставини справи, повинен здійснити порівняльний аналіз та оцінити наявність чи відсутність акту суспільно небезпечного посягання й акту захисту, встановити їх співвідношення, відповідність чи невідповідність захисту небезпечності посягання.

Лише за наявності стану необхідної оборони може бути зроблений висновок: перевищила особа межі необхідної оборони чи ні. Тому правильне визначення мотиву і мети діяння особи в стані необхідної оборони у разі перевищення її меж дозволяє правильно кваліфікувати діяння за ст. 118 та ст. 124 КК України.

У тих випадках, коли визначальним у поведінці особи було не відвернення нападу та захист, а бажання спричинити шкоду потерпілому, такі дії за своїми ознаками не становлять необхідної оборони, вони набувають протиправного характеру і мають розцінюватись на загальних підставах.

Перевищення меж необхідної оборони може статися лише під час оборони, коли винний перебував у стані необхідної оборони і діяв з мотиву захисту. В постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства, яке забезпечує право на необхідну оборону від суспільно небезпечних посягань» від 28 червня 1991 р. (п. 4) зазначається, що лише за наявності стану необхідної оборони треба робити висновок, перевищила особа межі необхідної обо-

рони чи ні. Якщо ж цього стану ще не було, тобто напад ще не почався і не було ніяких підстав вважати, що він негайно неминуче почеться, або напад уже закінчився і не було з чого зробити висновок, що він продовжуватиметься, то заподіяна в таких випадках шкода не може кваліфікуватися за ст. 118 чи ст. 124 ККУ. Відповідальність у таких випадках настає на загальних підставах як за звичайний злочин проти особи (ч. 1 ст. 115 чи ст. 121 ККУ).

Якщо вбивство було вчинене у стані необхідної оборони з перевищенням її меж, і той, хто захищався, одночасно перебував у стані фізіологічного афекту, то його дії кваліфікуються за ст. 118 ККУ, тобто за більш м'яким законом, а не за ст. 116 ККУ.

Заподіяння при перевищенні меж необхідної оборони меншої за розміром шкоди здоров'ю (середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень) кримінальної відповідальності не тягне, але не звільняє від обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду на підставі вимог цивільного законодавства.

Окрім цього, слід відрізнити випадки перевищення меж необхідної оборони та дії, що несумісні з умовами стану необхідної оборони, передбаченими КК України. Так, якщо при необхідній обороні випадково заподіяно шкоду непричетній до посягання особі, то відповідальність, залежно від наслідків, може настати за заподіяння шкоди з необережності, тобто на загальних підставах, передбачених кримінальним законом.

Підсумовуючи все вищесказане, потрібно зазначити, що необхідна оборона є актуальною темою і відіграє значну роль у кримінальному праві, адже визначення в певному суспільно небезпечному діянні присутності злочину або його відсутності може значно вплинути на подальшу долю суб'єкта злочину, а головне, не порушити букви закону.

На практиці під час встановлення факту перевищення меж необхідної оборони та визначення його правових наслідків частіше за все використовується оціночний характер визначення відповідності завданої шкоди при необхідній обороні суспільній небезпечності посягання або обставинці захисту (тобто такий, що залежить від рівня правосвідомості та правової культури слідчого, прокурора, судді).

На нашу думку, кваліфікація умисного вбивства, вчиненого в стані необхідної оборони, але з перевищенням її меж, зумовлює труднощі у зв'язку з тим, що в законі не зовсім чітко визначені межі необхідної оборони і ознаки їх перевищення.

Казарян Елучка Гургенівна,
студентка 6 курсу,
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗЛОЧИНИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ ЯК КРАЙНЯ ФОРМА ДИСКРИМІНАЦІЇ

На сучасному етапі державотворення України, а саме у напрямку євроінтеграції, провідну роль відіграє дотримання прав людини та гарантування рівних політичних, економічних, соціальних і культурних прав громадянам, незалежно від їх етнічної, релігійної або мовної належності, недискримінація та толерантність.

Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію (A/RES/62/220) про необхідність докласти «глобальних зусиль, спрямованих на повну ліквідацію расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості». У зазначеній Резолюції, Генеральна Асамблея виразила занепокоєння «ростом насильства на расовому ґрунті та поширенням ксенофобських ідей у багатьох частинах світу, у політичних колах, у сфері суспільної думки й у суспільстві в цілому, у тому числі в результаті діяльності, що відроджується, асоціацій, створених на базі расистської або ксенофобської ідеології...». Це стало поштовхом для активної боротьби міжнародного співтовариства з проявами злочинних діянь на ґрунті ненависті.

Злочини на ґрунті ненависті є порушенням принципу рівності і недискримінації – основоположного принципу найбільш важливих конвенцій у галузі прав людини. Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод передбачено заборону дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою, для користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції.

Злочин на ґрунті ненависті не є юридичним терміном та на міжнародному рівні відсутнє загальноприйняте визначення. Відповідно до визначення, рекомендованого ОБСЄ, «злочини на ґрунті ненависті – це злочинні діяння, викликані упередженим ставленням до певних груп людей». Це означає, що злочинні діяння виражають нетерпимість і дискримінацію, тобто мотивовані ненавистю або певними забобонами.

Злочини на ґрунті ненависті виходять за рамки дій, передбачених в законодавстві про дискримінацію, яка не є частиною кримінального права, а регулюється цивільним та адміністративним законодавством.

Дискримінація, що розглядається в антидискримінаційному законодавстві, має певну схожість зі злочинами на ґрунті ненависті, оскільки дискримінація може бути мотивована нетерпимістю щодо особи або групи осіб, які мають певну групову приналежність. Важлива відмінність між дискримінацією та злочинами на ґрунті ненависті полягає в тому, що дискримінація зазвичай не є злочинним діянням.

Нагальними для України стають проблеми дискримінації, ксенофобських настроїв, міжетнічної та расової нетерпимості, що призводять до вчинення протизаконних діянь. Також у суспільстві зберігається тенденція упередженого ставлення до представників ЛГБТ-спільноти, що нерідко проявляється у різних видах дискримінації, порушеннях прав на особисту недоторканність, повагу до людської гідності, честь, свободу думки і слова, а також у вчиненні злочинів на ґрунті нетерпимості за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Варто зазначити, що прояви зазначених негативних явищ, незважаючи на відсутність в Україні відкритої дискримінації етнічних та релігійних меншин, визнання державою прав і свобод всіх груп населення, їх захист законодавством й гарантування Конституцією України, останнім часом набувають кримінального характеру, що привертає все більшу увагу як органів влади, так і громадянського суспільства.

Так, за підсумками 2018 року Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини розглянуто 43 повідомлення про випадки дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, етнічного (національного) походження. Водночас, у результаті моніторингу засобів масової інформації, соціальних мереж та інших джерел було відкрито 37 ініціативних проваджень за виявленими інцидентами, що мали ознаки расової дискримінації або були спрямовані на розпалювання національної ворожнечі та нетерпимості. Також, було розглянуто 29 повідомлень про випадки дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а також відкрито 28 ініціативних проваджень із зазначеного питання.

Проте, незважаючи на ряд вжитих заходів, що мають на меті стабілізувати рівень етнонаціональної толерантності у суспільстві, аналіз звернень громадян та дані моніторингу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і неурядових громадських організацій засвідчили, що велика кількість питань, зумовлених наявністю різних проявів ксенофобії, расизму та нетерпимості, залишаються невирішеними.

Кримінальним законодавством України передбачено певний інструментарій для боротьби зі злочинами, вчиненими на ґрунті ненависті. Проте, в Україні й наразі зберігаються наміри не кваліфікувати

расистські напади як злочини на ґрунті нетерпимості. Навіть тоді, коли наявні однозначні підстави для кваліфікації злочину як вчиненого на ґрунті ненависті (включаючи свідчення підозрюваних), кримінальні провадження порушуються за статтями «хуліганство» або «завдання тілесних ушкоджень».

Злочини на ґрунті ненависті містять дві складові: ці злочини є кримінальними діями відповідно до кримінального права, водночас, об'єкт, на який вони посягають, обирається за конкретною ознакою, такою як: раса, мова, віросповідання чи етнічна приналежність. Відповідно, суб'єкт злочину виражає свою нетерпимість не стільки до конкретної жертви, скільки до всієї спільноти. Саме у цьому полягає суспільна небезпечність злочинних діянь на ґрунті ненависті.

Таким чином, негативні наслідки злочинів, вчинених на ґрунті ненависті становлять загрозу для кожного члена суспільства, оскільки стосуються не лише певних осіб та груп, але й посягають на весь суспільний порядок. Впровадження дієвого механізму протидії злочинним діянням, вчинених на ґрунті ненависті як крайньої форми дискримінації та нетерпимості – це юридичний обов'язок кожної країни-члена міжнародної спільноти. Обов'язком України як правової демократичної країни є охорона та забезпечення безпеки людей, які проживають або перебувають на її території, незалежно від раси, національності, етнічного походження, релігії, мови або інших ознак.

УДК 343.61 (043.2)

Клинич Александр Игоревич,

студент 6 курсу, юридичний факультет

Науковий керівник:

Тунтула Александра Сергійвна,

канд. юрид. наук, доц.,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ ТА ЇХ ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ

Вбивство, являє собою найбільш небезпечний вид злочинного діяння на особу. Практичний досвід та статистичні дані скоєння вбивств нам показують, що людину можуть спонукати різноманітні мотиви, які проявляються у хуліганських діях, ревнощах, заволодіння майном тощо. Проте особливого резонансу у суспільстві завжди викликали серійні вбивства, які вчиняють маніакальні особи.

За часів СРСР вчинення таких злочинів замовчувалося, тому терміни «серія» та «серійність» з'явилися вперше в США в 70–80 роках ХХ сторіччя. Серійність вбивств розуміється ученими як вчинення тим самим злочинцем або однією злочинною групою двох і більше однотипних або однорідних вбивств на конкретній території і протягом деякого часу, які пов'язані спільним мотивом.

Термін «серійний злочин» з'явився 1971 р. у США й був введений Р. Реслі у зв'язку з розслідуванням низки гучних злочинів, скоєних у м. Нью-Йорку. Х. Шехтер та Д. Еверіт, посилаючись на думки спеціалістів із ФБР, вважають, що серійні вбивства – це щонайменше три вбивства, скоєні за певний час у різних місцях за одним мотивом та одним способом.

Законодавство не дає нам чіткого визначення поняття серійні вбивства. Виходячи із визначення серії, можна зробити висновок, що це група або ряд предметів, подій, які мають спільні характерні ознаки, що їх об'єднує.

Поняття «серійних вбивств» використовували в своїх роботах багато вчених, при цьому окремі з них трактували його як вчинення двох та більше окремих, розділених між собою періодами емоційного покою, вбивств з особливою жорстокістю осіб, що підпадають під образ жертви, що склався у свідомості серійного вбивці.

Інші вчені вважають, що «серійні вбивства – це вбивства, скоєні однією та тією ж особою на протязі певного періоду, при цьому мотив та спосіб вчинення злочину залишається незмінним або неістотно змінюється відповідно до обставин скоєння злочинів».

Ю. М. Самойлов 1991 р. В свою чергу зазначив, що серійні злочини мають один і той самий об'єкт посягання, місце, спосіб мотив скоєння злочину.

Виходячи із вищезазначеного основними ознаками серійних убивств є:

- схожі способи здійснення злочинів;
- єдиний мотив, ціль та спрямованість злочину;
- вибір категорії жертв (частіше усього незахищені верстви населення);
- вибір місцевості, для скоєння злочину.

У ході дослідження серійних вбивств потрібно відрізнити криміналістичну характеристику серійних вбивств від криміналістичної характеристики виду вбивств, адже остання характеризується як сукупність певних даних із постійним ступенем повторності за певний період у часі в конкретно визначеній місцевості і є результатом дії можливо різних осіб.

Зміст криміналістичної характеристики конкретної серії полягає у тому, що всі структурні елементи складають індивідуальні особливості

кожного вбивства, які входять у дану категорію незалежно від того, як часто вони повторюються.

Можна зробити висновок, що криміналістична характеристика серійних вбивств являє собою специфічну категорію.

Мета і мотив скоєння злочину є додатковим фактором, який допомагає правоохоронним органам знайти злочинців.

Отже, серійні вбивства дуже масштабні злочини, які потребують повного та швидкого дослідження всіх обставин справи з метою їх розслідування та запобігання аналогічних злочинів. Тому слідчі органи безпосередньо повинні якнайшвидше встановити особу злочинця та дослідити всі обставини справи.

УДК 341.72(043.2)

Коржова Вікторія Ігорівна,
студентка 5 курсу, юридичний факультет
Науковий керівник:

Мамчур Людмила Володимирівна,
канд. юрид. наук, доц.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПОНЯТТЯ І ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Розвиток ідей прав і свобод людини нерозривно пов'язаний із процесом розвитку та становлення громадянського суспільства. Більшість демократичних держав визначають важливість захисту прав та інтересів людини: безпосередній обов'язок щодо захисту прав та інтересів людини та громадянина покладається на державу, яку уособлюють органи державної влади. Крім того, гарантується захист громадян не лише на території держави підданства, але й під час її перебування за кордоном, насамперед у формі дипломатичного захисту.

Держави уніфікують підходи до здійснення дипломатичного захисту в багатосторонніх міжнародних документах, головними з яких є Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., та Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.

Формуванню об'єктивного уявлення про теоретичні та практичні аспекти дипломатичного захисту громадян держави за межами її кордонів сприяють наукові праці таких дослідників, як А. Х. Абашидзе, М. В. Фьодоров, Е. Денза, В. І. Попов, В. М. Репецкий, А. Робертс та Е. Сатоу, К. К. Сандровський, С. А. Федчишин та ін.

Перетин кордону не применшує та не припиняє правовий зв'язок між громадянином та його країною: так, ст. 25 Конституції України гарантує піклування та захист тим громадянам, які перебувають за межами України. Забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном визначене однією зі складових зовнішньої політики України в ч.10 п. 2 ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», одночасно самостійною функцією дипломатичної служби у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про дипломатичну службу». В Положенні про дипломатичне представництво України за кордоном в ст. 3 серед функцій дипломатичного представництва України вказується: захист інтересів України, прав та інтересів її громадян та юридичних осіб в державі перебування.

Право держави на дипломатичний захист її громадян (яке реалізується заявленням дипломатичним представництвом акредитуючої держави до іноземної протестів чи запитів щодо проведення розслідування чи переговорів для мирного вирішення спору, або застосування будь-яких інших засобів мирного вирішення спорів), спрямовується на відновлення прав громадян держави за кордоном, порушених державою перебування внаслідок учинення нею певного міжнародно-протиправного діяння та на забезпечення відповідальності такої держави.

Проте держава не має права, посилаючись на дипломатичний захист, висувати міжнародні претензії до того, як приватна особа, що є потерпілою від протиправних дій, вичерпає всі внутрішні засоби захисту. Ця вимога стосується як звернення до адміністративних органів, так і пред'явлення позову, тобто всіх заходів, передбачених правовою системою держави, яку необхідно притягти до відповідальності. Окрім того, особа, що перебуває за кордоном, підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної іноземної держави.

Захист інтересів громадян держави за кордоном виявляється передусім у тому, що посольство консультує своїх громадян з усіх питань, що стосуються їх перебування у відповідній державі перебування, робить різні запити щодо захисту інтересів своєї держави та її громадян. Безпосередній обов'язок держав щодо забезпечення захисту інтересів їхніх громадян за кордоном закріплено в конституціях Албанії та Болгарії, Грузії та Естонії, Італії та Китаю, Латвії, Литви, Польщі, Російської Федерації, Угорщини та Хорватії.

Захист прав та інтересів громадян певної держави за кордоном сьогодні майже повністю здійснюється або консульськими відділами посольств чи місій, або окремими консульськими установами відповідної акредитуючої держави. Повноваження цих органів в рамках захисту зводяться до:

– недопущення будь-якої дискримінації фізичних та юридичних осіб України за кордоном у порівнянні з громадянами країни перебування;

– надання сприяння, консультаційної та методологічної допомоги фізичним та юридичним особам України за кордоном в одержанні інформації щодо особливостей законодавства іншої країни, у реалізації права наших співвітчизників на звернення до компетентних органів країни перебування;

– вжиття заходів, у випадках затримання або арешту громадян України, з метою забезпечення неупередженого розгляду їх справ компетентними та судовими органами країни перебування, надання необхідної консультаційної допомоги, моніторингу судових слухань, перевірки умов тримання громадян України у місцях позбавлення волі та наявності у них скарг на умови тримання, можливості користування належним кваліфікованим правовим захистом тощо;

– вжиття заходів, для встановлення місцезнаходження фізичних осіб України за кордоном; – співпраця з міжнародними і громадськими організаціями та благодійними фондами з метою вирішення питання повернення в Україну наших співвітчизників, які потрапили в скрутне становище за кордоном та ін.

Вітчизняний вчений-міжнародник В.М. Репецький слушно підкреслює, що закріплений у ст. 3 Віденської конвенції 1961 р. перелік функцій дипломатичного представництва акредитуючої держави в державі перебування не слід уважати вичерпним – це було би неправильним з огляду на постійний розвиток міжнародних відносин, що приводить до виникнення та закріплення у практиці нових функцій посольств і місій.

Як правило, посольство або місія іноземної держави розміщується в столиці країни перебування (винятком є Ватикан). Оскільки сфера діяльності посольства (на відміну від консульства) поширюється на всю територію країни перебування, то з цього логічно випливає право дипломатів на вільне пересування по всій її території. Це право розкривається у ст. 25 Віденської конвенції 1961 в загальній формі зобов'язання приймаючої країни «...надавати всі можливості для виконання функцій представництва». Одним із засобів забезпечення нормальної діяльності посольств та місій є також свобода зносин дипломатичних представництв з акредитуючою державою, її органами як у Центрі, так і за кордоном.

Сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій запроваджує нові і удосконалює існуючі засоби захисту, зокрема вони стають оперативнішими. Так, наприклад, на офіційному сайті МЗС України є сервіс «ДРУГ» (Добровільна реєстрація українських грома-

дян) для громадян України, які подорожують за кордон, що є ефективним інструментом попередження правопорушень проти особи, за потреби – розшуку та надання сприяння громадянам України в разі надзвичайних подій за кордоном – природних катаклізмів, соціальних заворушень, військових конфліктів. У разі виникнення надзвичайної ситуації в країні, до якої зареєструвалася особа, система надішле актуальну інформацію у формі текстового повідомлення на номер телефону або повідомлення на електронну адресу. Крім того, посольство чи консульство України матимуть можливість встановити зв'язок з особою, яка заповнила анкету, або з особами, які зазначені в анкеті.

Ведеться активна превентивна робота: дипломатичні представництва здійснюють постійне інформування громадян України, які подорожують за кордон, про можливі потенційні загрози, щоб не допустити настання несприятливих наслідків. Крім інформації про місце знаходження та контактних даних дипломатичних представництв та консульських установ, на сайті можна знайти корисну інформацію про події всередині держави, до якої подорожує особа, надаються онлайн-сервіси та ін.

Отже, дипломатичний захист отримує нові засоби для протекції громадянина, а сучасна дипломатія часто здійснюється у нехарактерних для неї раніше сферах, таких як взаємодія з громадськістю, координація зусиль по врегулюванню конфліктів.

УДК 343.1

Котова Олена Дмитрівна,
студентка 5 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття 3 Конституції України проголошує людину, її життя, здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. На додержання даних прав спрямована діяльність органів державної влади України, яка, згідно зі статтею 6 Конституції України, здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Завданням судової влади є здійснення правосуддя, завдяки якому забезпечується дотримання та відновлення прав і свобод громадян, підприємств, установ та організа-

цій. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а тому забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є конституційною гарантією здійснення правосуддя і одним із важливих принципів кримінального процесу України.

Висвітлена проблема є достатньо актуальною і тому її досліджувало не мало науковців, зокрема: М.В. Куркін, А.Н. Ахпанов, В.І. Галаган, В.П. Бахін, Г. О. Душейко, Т. В. Шимко, Л.В. Брусніцин, О.В. Гогусь, О.Ю. Єпіхін, О.О. Зайцев, В.М. Тертишник, Л.М. Шестопалова, А.А. Юнусов та багато інших.

Аналіз норм чинного кримінально-процесуального законодавства України свідчить, що стан вітчизняного законодавства щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, недостатньо врегульований. Його недоліки полягають у відсутності єдиної концепції забезпечення безпеки.

Поняття забезпечення безпеки у законі та у теорії кримінального процесу не співпадає, при цьому в теорії взагалі відсутнє загальноприйняте визначення. Так, М.О. Свірін, Л.М. Шестопалова, А.І. Пясецький відзначають, що безпека – це своєчасне запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз, а забезпечення є похідним від дієслова забезпечувати, яке тлумачать у словниках як задовольняти, гарантувати, захищати, охороняти, то відповідно потреба у безпеці задовольняється її забезпеченням.

А.А. Юнусов зауважує, що забезпечення безпеки учасників кримінального процесу та інших осіб – це діяльність компетентних органів, що направлена на створення умов, за яких життя та здоров'ю цих осіб не загрожує небезпека, або усунення небезпек.

Не можна не погодитись з думкою В.М. Тертишник з приводу того, що забезпечення безпеки учасників кримінального процесу – це здійснення правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла, майна, честі та гідності цих осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя.

Згідно із Законом «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» захисту підлягають органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відповідно до вищевказаного Закону захисту підлягають судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які беруть безпосередню участь відповідно у: а) конституційному провадженні; б) розгляді справ у судах, кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Захисту також підлягають, окрім вказаних осіб, згідно з частиною 2 статті 2 вказаного Закону, близькі родичі зазначених вище посадових осіб – батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав.

Головною ознакою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є здійснення уповноваженими законом правоохоронними органами заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. Таким чином, об'єктами захисту є життя, здоров'я, житло та інше майно зазначеної категорії осіб.

Серед різноманітних прав та свобод людини в будь-якій демократичній державі центральне місце посідає право на життя, яке є основним, природним і невід'ємним. Згідно з Конституцією, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21), вони притаманні кожній людині від народження. Найважливішими з числа громадянських прав людини є право на життя (ст. 27), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29). Оскільки право на життя є невід'ємним правом людини, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, а обов'язок держави – захищати життя людини.

Приписами ст. 5 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» передбачено види спеціальних заходів забезпечення безпеки, а саме:

а) особиста охорона, охорона житла і майна;

б) видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;

в) встановлення телефону за місцем проживання;

г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;

д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку;

е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту;

є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

Вищенаведені заходи забезпечення безпеки застосовуються для того, щоб досягти мети – попередити або виключити посягання на особу, яка перебуває під захистом.

Відповідно до ст. 20 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» підставами для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб є дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю осіб, які мають право на забезпечення безпеки, здоров'ю, житлу і майну.

Діяльність уповноважених державних органів та осіб, які забезпечують безпеку учасників кримінального процесу, виникає за наявності реальних умов, які в чинному законодавстві іменуються підставами. Такими підставами є фактичні дані, достатні для припущення щодо здійснення небезпечних протиправних діянь відносно осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Тому підставою застосування заходів забезпечення безпеки є кримінальний тиск на осіб, які сприяють судочинству. Разом з тим закон не вимагає вичерпного знання про наявність загрози або спричинення шкоди названим об'єктам. Таким чином, для забезпечення безпеки необхідно виходити із достатності даних.

Для забезпечення ефективності заходів безпеки істотне значення має точне дотримання процесуального порядку, з одного боку, прийняття рішення щодо застосування заходів безпеки, а з іншого – порядку їхнього фактичного здійснення компетентними органами відносно учасників кримінального процесу, працівників суду і правоохоронних органів.

Проаналізувавши вітчизняне законодавство, можна зробити висновок, що забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, носить комплексний характер. Застосовуючи лише один із передбачених у Законі заходів, особу буде захищено однобічно. Тому необхідне поєднання процесуальних і не процесуальних заходів.

Кривцов Артем Олегович,
студент 3 курсу, спеціальності «Право»

Науковий керівник:

Царенко Олена Олексіївна,
кандидат політичних наук, директор Коледжу
МНУ імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв

ВИДАТНІ УКРАЇНСЬКІ ПРАВНИКИ кіця XIX – початку XX століття В СУЧАСНІЙ НУМІЗМАТИЦІ

Українські правники відіграють велику роль у становленні державного і правового устрою нашої країни. Саме вони брали участь у доленосних подіях новітньої історії України, під час яких формувалося правова система держави. Зокрема, до видатних правників кіця XIX – початку XX століття відносять Євгена Петрушевича (1863-1940), Андрія Лівичького (1879-1954) та Костя Лівичького (1859-1941). На честь цих історичних постатей, в 2008-2009 роках, Національний банк України випустив пам'ятні монети.

У 2008 році Національний банком України була випущена пам'ятна монета, яка присвячена Голові Української національної ради Західноукраїнської Народної Республіки Євгену Петрушевичу. Номінал монети складає 2 гривні. Виготовлена із нейзильберу.

Рис. 1. Пам'ятна монета «Євген Петрушевич»
(НБУ, 2008 рік, аверс і реверс)

На аверсі монети зображено по центру малий Державний герб України, номінал, дату випуску монети та зроблено напис «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ».

На реверсі монети зображено портрет Євгена Петрушевича, ліворуч від якого розташований Галицький лев – символ Західноукраїнської Народної Республіки. Також зроблено напис «ЄВГЕН ПЕТРУШЕВИЧ» та відкарбовано роки життя видатного правника.

Євген Омелянович Петрушевич навчався на правничому факультеті Львівського університету, де здобув ступінь доктора цивільного та церковного права. Наприкінці XIX століття відкрив власну адвокатську контору у Львові. Також, Євген Омелянович відіграв велику роль у громадсько-політичному житті Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Впродовж 1918-1923 років перебував на посадах Президента Української національної Ради ЗУНР, Голови Української національної ради ЗУНР та Уповноваженого Диктатора ЗУНР.

В 2009 році, Національний банк України випустив монету на честь Президента Української Народної Республіки (УНР) в екзилі Андрія Лівіцького. Номінал монети складає 2 гривні. Виготовлена із нейзильберу.

Рис. 2. Пам'ятна монета «Андрій Лівіцький» (НБУ, 2009 рік, аверс і реверс)

На аверсі монети зображено по центру малий Державний герб України, номінал, дату випуску монети та зроблено напис «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ».

На реверсі монети зображено портрет Андрія Лівіцького, над яким зроблено напис «АНДРІЙ ЛІВИЦЬКИЙ», а під ним: «ПРЕЗИДЕНТ УНР В ЕКЗИЛІ». Праворуч від портрету відкарбовано роки життя історичної постаті.

Андрій Миколайович Лівіцький наприкінці XIX століття, після закінчення правничого факультету Київського університету святого Володимира, служив у Лубенському окружному суді, працював присяжним повіреним Харківської судової палати, а також мировим суддею Золотоніського повіту. Свою громадсько-політичну кар'єру розпочав

із заняттям посади Міністра юстиції Директорії УНР (1919-1920 роки). Впродовж 1920-1926 років, Андрій Миколайович двічі обіймав посаду Голови Ради Народних Міністрів УНР. А з 1926-1948 р. був Головою Директорії УНР. Після еміграції в Німеччину став першим Президентом УНР в екзилі. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

В 2009 році, Національним банком України була випущена пам'ятна монета, яка була присвячена Прем'єр-міністру Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) Костю Левицькому. Номінал монети складає 2 гривні. Виготовлена із нейзильберу.

Рис. 3. Пам'ятна монета «Кость Левицький»
(НБУ, 2009 рік, аверс і реверс)

На аверсі монети зображено по центру малий Державний герб України, номінал, дату випуску монети та зроблено напис «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ».

На реверсі монети зображено портрет Костя Левицького, навколо якого зроблено напис «КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ», а також відкарбовано його роки життя.

Кость Антонович Левицький, наприкінці 1880-х років навчався на правничих факультетах Львівського та Віденського університетів, під час навчання в яких здобув ступінь доктора наук. А вже в 1890-х роках відкрив власну адвокатську канцелярію у Львові. Кость Антонович активно займався науковою діяльністю в юридичній сфері, в рамках якої розробив німецько-український правничий словник та українську юридичну термінологію. Також працював над перекладами законів. Кость Левицький був одним із засновників перших юридичних наукових видань, зокрема: правничого журналу «Часопись Правнича і Економічна» та друкованого видання Союзу українських адвокатів «Життя і право». В 1918 році брав активну участь в політичному житті держави та обіймав посади Голови Державного секретаріату ЗУНР та Міністра фінансів ЗУНР. Під час своєї політичної діяльності очолював

комісію виборчого законодавства Української Національної Ради УНР, а також займався питаннями розвитку преси та закордонними справами. Після завершення політичної кар'єри обіймав посаду голови Союзу українських адвокатів та входив до складу Навчальної ради адвокатів Польщі. Командор австрійського ордену Леопольда.

Тому, базуючись на вищесказаному, можна зробити такий висновок, завдяки сучасній нумізматичі, можна досліджувати історико-правові факти про видатних правників України кінця ХІХ – початку ХХ століття, а також вивчати їх діяльність в юридичній сфері.

УДК 349.235(043.2)

Кулава Аліна Іванівна,
студентка 6 курсу,
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЖИМУ РОБОЧОГО ЧАСУ

Законодавство про працю не лише встановлює чи визначає порядок встановлення тривалості робочого часу, а й передбачає чергування робочого часу і часу відпочинку. Таке чергування і виражає сутність режиму робочого часу як правової конструкції і відповідної їй наукової категорії. На сьогодні немає законодавчого визначення поняття «режим робочого часу». Правове регулювання режиму робочого часу потребує реформування та законодавчого вдосконалення.

Частина друга статті 13 КЗпП України передбачає, що в колективному договорі встановлюються взаємні зобов'язання його сторін щодо режиму роботи. Це означає, що колективним договором режим робочого часу працівників безпосередньо не встановлюється. Оскільки законодавчими актами України визначено порядок встановлення режиму роботи працівників, місцевими (такими, що затверджуються трудовими колективами за поданням власника або уповноваженого ним органу і виборного органу первинної профспілкової організації) правилами внутрішнього трудового розпорядку мають визначатися лише:

1) тривалість щоденної роботи при п'ятиденному робочому тижні (відповідно до ч.1 ст.52 КзпП України вона може визначатися також графіками змінності);

2) час початку і закінчення працівниками роботи (відповідно до ст. 57 КзпП України він може визначатися також графіками змінності);

3) порядок чергування працівників у змінах (ст.58 КЗпП України).

Інші питання режиму роботи працівників вирішуються шляхом прийняття спільних локальних нормативних актів власником або уповноваженим ним органом та виборним органом первинної профспілкової організації. Це стосується графіків змінності, графіків виходу на роботу, рішень про встановлення п'яти чи шестиденного робочого тижня (при прийнятті такого рішення має враховуватися думка трудового колективу, а саме рішення повинно бути погоджене з місцевою радою), поділ робочого дня на частини, застосування підсумованого обліку робочого часу, гнучкого режиму роботи тощо.

Режим робочого часу визнається істотною умовою праці (ч.3 ст. 32 КЗпП). Як істотні умови праці мають кваліфікуватися й окремі елементи режиму робочого часу. Тому в разі змін режиму роботи, які є обов'язковими для працівників, останніх слід попереджати про такі зміни не пізніше ніж за два місяці, а працівники, які відмовляються від продовження роботи через зміну режиму роботи, підлягають звільненню на підставі п.6 ч.1 ст.36 КЗпП України.

Під режимом робочого часу Ю.П. Дмитренко розуміє закріплений, як правило, локальними нормативними актами та обов'язковий для працівників окремого підприємства порядок розподілу робочого часу в межах різних календарних періодів. Натомість Ю.В. Царенко вважає поняття «режим робочого часу» помилкою законодавця. На його переконання, більш адекватним терміном міг би бути термін «режим роботи». Однак, автор не погоджується із такою думкою, оскільки режим робочого часу встановлюється для працівників, а режим роботи – для підприємства, і вони не завжди співпадають.

Проаналізувавши наведені позиції, зауважимо, що до елементів режиму робочого часу слід віднести час початку й закінчення роботи, час і тривалість перерв у роботі, тривалість та порядок чергування змін.

У зв'язку із відсутністю єдиного підходу до визначення поняття «режим робочого часу» та з метою уникнення неоднозначного його трактування необхідно закріпити його на законодавчому рівні.

З огляду на вищезазначене, на думку автора, під режимом робочого часу слід розуміти встановлений локальними правовими актами та обов'язковий для працівників порядок розподілу робочого часу протягом певного календарного періоду.

Купенко Анастасія Ігорівна,
студентка 3 курсу, юридичний факультет
Науковий керівник:
Валецька Оксана Валеріївна
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ

У процесі свого фізичного й інтелектуального розвитку кожна дитина і людина щодня вступає у різного роду правовідносини: від купівлі хліба з молоком до сплати проїзду в громадському транспорті, від дарування іграшки чи подарунків до сплати штрафів за порушення певних норм. Але недосягнення певного рівня правосуб'єктності обмежує нас у деяких видах правовідносин, зокрема це: укладення трудового договору, договору ренти квартири чи інші правочини, які вимагають встановленого законом обсягу правоздатності і дієздатності.

В Україні ст. 6 Сімейного кодексу визначає, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. А неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Права й обов'язки неповнолітнього є основними структурними елементами його загального правового статусу. Їх права органічно вплетені в соціальне буття людей, їх взаємозв'язки, способи розвитку кожного індивіда й особистості. Таким чином неповнолітні є спеціальними суб'єктами права, оскільки наділені специфічним правовим статусом. Ця специфіка відображається у площині винятковості їх прав, бо вони як старша вікова група людей, користуються властивими тільки для них правами, які визначені в окремих міжнародних документах, першочергово в Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року. В Україні на внутрішньодержавному рівні також у багатьох нормативно-правових актах визначаються основи правового статусу неповнолітніх, а саме: Конституція України, Сімейний кодекс, Кодекс законів про працю (далі – КЗпП), Цивільний кодекс (далі – ЦК), ряд законів та інших актів.

Говорячи про можливість реалізації трудової функції людини, варто звернутися до ст. 43 Конституції, яка зазначає, що «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується». Така позиція сформована на основі ст. 23 Загальної декларації прав людини – кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і

сприятливі умови праці та на захист від безробіття. На основі цих положень виокремлюється один із найважливіших етапів працевлаштування і підстав виникнення трудових правовідносин – укладення з роботодавцем трудового договору, в якому визначаються весь необхідний обсяг прав і обов'язків сторін. Суб'єктами даного правочину завжди виступають, з одного боку, роботодавець (за ст. 21 КЗпП – власник або уповноважений ним орган чи фізична особа), а з іншого – працівник. Його правовий статус закріплено так само в КЗпП, зокрема, що стосується неповнолітніх працівників, то особи, які не досягли вісімнадцяти років, у трудових відносинах прирівнюються до повнолітніх, крім цього в деяких галузях вони користуються встановленими законом пільгами. Вік, з якого неповнолітній може здійснювати свої трудові права, має бути не нижче шістнадцяти років. Але і тут є винятки: ст. 188 КЗпП встановлює, що за згоди батьків або осіб, що їх замінюють, працевлаштування можливе з п'ятнадцяти років, а також з чотирнадцяти років – для підготовки молоді до продуктивної праці. Звичайно, є багато заборон для таких осіб – це і заборона виконання деяких видів робіт, і обмеження годин праці (у нічний та вихідний час) тощо. Одним із аспектів трудової діяльності неповнолітнього є обов'язкове проходження медичного огляду і надання довідки про здатність особи до праці. Поряд з цим законодавством передбачено заборону на встановлення випробувального терміну (ст. 26 КЗпП). Тому, з огляду на вищевикладене, розуміємо, що неповнолітній має всі можливості стати учасником трудових правовідносин, адже міжнародним і національним законодавством передбачено його участь в даному процесі.

Поряд із трудовими існує ряд цивільних правовідносин, які тісно пов'язані із трудовими, а тому також регламентують порядок здійснення неповнолітніми своїх прав та обов'язків. Знову ж таки, для здійснення певного виду діяльності необхідно мати відповідний обсяг правосуб'єктності. Виходячи в основ ЦК: правоздатність особа набуває з народження, а за ст. 32 – особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років володіє неповною цивільною дієздатністю, а це означає, що існує вичерпний ряд правочинів, які може вчиняти особа самостійно чи за згодою батьків або осіб, що їх замінюють. Зокрема, ст. 35 визначає чотири випадки, коли за рішенням суду особа може отримати повну цивільну дієздатність – одним з яких є «працює за трудовим договором». Отже, відносини трудового характеру виникають у неповнолітнього і через цивільні норми. Крім цього в юридичній літературі закріпилося поняття цивільно-правового договору (далі – цпд), який також тісно пов'язаний із здійсненням трудових функцій. Лист Міністерства праці та соціальної політики України «Щодо тлумачення окремих положень трудового законодавства» від 16.05.2011 р. № 151/06/186-11 визначає, що цпд – це будь-який вид договору, який укладається від-

повідно до вимог не трудового, а цивільного законодавства. Тобто, правові аспекти діяльності неповнолітніх можна прослідкувати і за іншою процедурою. В чому ж полягає відмінність із трудовим договором? По-перше, ч.4 ст.32 ЦК зазначає, що згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону. По-друге, цпд не передбачає обов'язковості визначення яких саме робіт чи послуг від особи (неповнолітнього) потребує роботодавець, бо праця може полягати у виконанні будь-якої офісної чи інших видів робіт. По-третє, для того, аби цпд не визнали трудовим, необхідно правильно прописати умови співпраці: строки виконання роботи, як платити (але таким чином, щоб не розцінювалось як заробітна плата), не потрібно вказувати чіткий графік роботи тощо. Що ж стосується трудового договору, то за ним неповнолітній не може залучатися до важких та небезпечних для здоров'я робіт, а в цпд це не визначено. Проте батьки неповнолітніх завжди мають право оскаржити цпд до органу оскарження в разі порушення Конституції України – ст. 52: будь-яке насильство над дитиною чи її експлуатація переслідуються законом. Отже, важливо розуміти, що укладення правочинів на підставах цивільного законодавства дещо спрощує процедуру і відповідальність, але не гарантує соціальне забезпечення, передбачене трудовим законодавством.

Підсумовуючи викладений матеріал, варто пам'ятати, що захист прав та інтересів неповнолітніх є пріоритетним завданням національного законодавства усіх демократичних держав, оскільки охоронюваний законом інтерес в загальному розумінні виражається законодавцем в такому вигляді, за яким інтереси неповнолітніх не можуть бути обмежені.

УДК 347.965.42

Кухарь Сергій Сергійович,
студент 6 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ВРЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ

Альтернативні способи вирішення спорів вже давно визнані кращим варіантом розв'язання конфлікту та практикуються в багатьох державах світу. Радянська спадщина, що роками переслідувала вітчизняне правосуддя, відходить у минуле, натомість з'являються нові про-

гресивні ідеї реформування судочинства, запозичення досвіду зарубіжних країн, що тим самим підвищує відсоток довіри громадян до судової влади в Україні. У світі існує незлічена кількість способів, які забезпечують проведення примирення сторін спірних правовідносин без безпосередньої участі суду. У зв'язку з цим дослідження особливостей розвитку способів альтернативного вирішення правових спорів та перспектив їх застосування на теренах нашої держави є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення. Сьогодні в Україні основним способом захисту порушених прав, свобод та інтересів є звернення до суду. Статтею 124 Конституції України визначено, що судочинство в Україні здійснюється виключно судами.

Проте все частіше ми чуємо про практичне використання примирних процедур для вирішення конфлікту як дієвого способу задоволення інтересів обох сторін.

Науковці та практики схиляються до тієї думки, що судова форма захисту має безперечні переваги щодо інших форм. Насамперед звертають увагу на те, що суд – це незалежний орган, що є гарантією реалізації конституційних прав громадян. Діяльність суддів чітко регламентована нормами законодавства, розроблена процедура встановлення й перевірки фактичних обставин та ухвалення рішень. Рішення суддів мають обов'язковий характер, тобто повинні неухильно виконуватися сторонами спору, і це на думку науковців є найосновнішою гарантією ефективності судової влади України.

Водночас судовий порядок вирішення конфліктів має певні недоліки. Судова практика свідчить про завантаженість судів, процес вирішення спору стає затяжним, що часто робиться навмисно. Послуги кваліфікованих юристів є надто вартісними, вони стають недоступними для громадян. Та і механізм примусового виконання рішень часто не спрацьовує, особливо коли боржники не бажають виконувати вимоги суду. Проблеми судочинства пов'язують також і з недоліками бюджетного фінансування. В сукупності перераховані вище проблеми спонукають громадян до пошуку нових способів вирішення конфліктів.

Альтернативні способи дозволяють усьому населенню використовувати додаткові, більш гнучкі, такі, що будуть підходити обою сторонам методи подолання суперечностей. Ці способи є додатковою гарантією реалізації конституційного права на вибір адекватного та зручного шляху вирішення спору з метою захисту прав та законних інтересів.

Більше двадцяти років тому в Україні вживаним став термін «медіація» як один з альтернативних способів врегулювання спорів. Саме тоді почали створюватися перші громадські організації, які почали навчати медіаторів, задля впровадження медіації та інших примирних процедур в суспільну практику, вчені та науковці почали здійснювати

дослідження проблемних аспектів альтернативних способів врегулювання конфлікту. Лише з 2004 року стали активно проводитись експерименти щодо використання медіації для вирішення правових спорів, що перебувають в судовому провадженні.

Сучасний етап розвитку примирних процедур характеризується низкою особливостей, пов'язаних із науково-технічною революцією, зростанням кількості населення і, як наслідок, ускладненням суспільних відносин. Тому наразі можна виділити такі основні тенденції розвитку медіації:

Медіація перетворилась в самостійну професію. Якщо раніше в ролі медіаторів виступали особи, які володіли насамперед високим соціальним статусом і внаслідок цього авторитетом, зазвичай наділені поваженнями для винесення обов'язкового для сторін рішення, то на сучасному етапі посередниками стають нейтральні особи, завдання яких полягає в тому, щоб сторони, які добровільно беруть участь у процедурі медіації, знайшли взаємоприйнятне рішення, яке б відобразило їх інтереси й потреби.

Значно розширилася сфера медіації. Зокрема, вона не обмежується певним видом конфліктів, її проведення, по суті, можливе в будь-яких спорах. Як спосіб альтернативного врегулювання спорів медіація може застосовуватись в різних галузях права, насамперед у врегулюванні суперечок, сутність яких регламентується диспозитивними нормами права. Найчастіше сферою дії нормативних актів щодо медіації є цивільне право, сімейне право, фінансове й торгове право, екологічне право, трудове право. Медіація також часто застосовується у вирішенні корпоративних спорів. Останніми роками також спостерігається тенденція застосування медіативних процедур у кримінальному судочинстві, що втілюються в інституті мирових угод.

Виникають нові ефективні моделі медіації. Тепер умови врегулювання спору ґрунтуються на інтересах сторін. Переважає прагматичний підхід: більшість дослідників і практиків вважають, що метою примирних процедур є не справедливість чи матеріальна істина, а доцільність, вигода для сторін спору.

Враховуючи прагнення України інтегруватися до ЄС, прийняття закону про медіацію стало б підтвердженням своїх намірів та вказувало б на визнання Директиви 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 року Європейського Парламенту та Ради ЄС. Директива 2008/52/ЄС відносно деяких аспектів медіації у цивільних та комерційних справах являє значний інтерес з точки зору вдосконалення правових умов досудового врегулювання господарських спорів із використанням процесу медіації. Визнаючи доступність правосуддя, одним із фундаментальних

принципів правового простору свободи, безпеки та справедливості, Рада ЄС виступила з ініціативою застосування як судових, так і досудових методів вирішення спорів, у тому числі з використанням медіативних послуг. З метою використання медіації в країні має бути законодавство, в рамках якого б відбувалось регулювання цього процесу. В Директиві визначено, що положення ці стосуються щодо медіації при вирішенні міжнародно-правових спорів, проте це не є перешкодою застосування їх на національному рівні. Директиву рекомендовано використовувати щодо цивільних та комерційних справ, за винятком спорів, у яких сторони не мають права приймати самостійні рішення за законодавством країни.

Важливий акцент на запровадженні альтернативних способів урегулювання спорів у систему правосуддя держави зроблено у міжнародно-правових документах. Зокрема, п. 3 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(81)7 про заходи, спрямовані на спрощення доступу до правосуддя, рекомендує державам-членам запроваджувати заходи, спрямовані на полегшення, а в разі можливості – заохочувати примирення сторін, а також дружнє урегулювання спорів до моменту початку будь-яких судових процедур або в ході таких процедур. Рекомендація CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р. у п. 39 вказує на необхідність сприяння застосуванню механізмів альтернативного вирішення спорів, а Рекомендація № R(86)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах від 16.09.1986 р. пропонує дослідити доцільність включення в судову політику держав членів завдання щодо вжиття заходів для полегшення доступу до альтернативних методів розв'язання спорів та підвищення їх ефективності як процедур, здатних замінити судове провадження.

Що стосується недоліків застосування альтернативних способів врегулювання спорів, то найбільшою проблемою є те, що українські медіатори працюють без правового забезпечення своєї діяльності. Стверджувати про те, що термін «медіація» відсутній у законодавстві України не можна. Сьогодні правових актів містить цей термін, серед них: Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні.

Варто зазначити, що українська спільнота медіаторів сьогодні проводить багато зустрічей, організовує конференції, круглі столи, де обговорюються важливі питання, що стосуються медіації. За підтримки USAID та Комітету з питань правової політики та правосуддя Верхов-

ної Ради України медіатори з різних регіонів України сумісно з науковцями, адвокатами, суддями, представниками Міністерства юстиції України та інших державних органів, представниками громадських організацій та бізнесу відпрацювали положення кожного з зареєстрованих законопроектів.

В Україні все частіше відкривають кабінети медіації у судах задля інформування громадськості та покращення доступу до правосуддя. Так, зокрема, нещодавно відбулося відкриття кабінету медіації в Одеському апеляційному господарському суді. Як зазначили організатори, кабінет медіації надасть можливість учасникам процесу, окрім процесуального врегулювання вирішення спору за участю судді, спробувати врегулювати свій спір за допомогою професійного медіатора. Проект реалізується Українською академією медіації за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя».

В результаті дослідження законопроектів України про медіацію, міжнародно-правових актів та законодавства зарубіжних країн, теоретичного осмислення наукових праць доцільно зазначити, що медіація є гнучким та ефективним інструментом вирішення цивільно-правових спорів у цивілізованому суспільстві, спрямованим на досягнення згоди між сторонами та збереження злагоди. Сьогодні в Україні правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів знаходиться у стадії становлення. Особливе значення у створенні наукових засад правового регулювання застосування медіації має ознайомлення з досвідом зарубіжних країн, де правове регулювання застосування медіації вже є ustalеним.

Імпортування напрацьованих зарубіжними країнами та міжнародними інституціями підходів до правового регулювання медіації неможливе без розроблення національних наукових позицій як стосовно розуміння медіації в цілому, так і окремих аспектів правового регулювання її застосування при вирішенні цивільно-правових спорів.

Медіація може бути визначена як самостійний альтернативний спосіб вирішення правових, у тому числі цивільно-правових, спорів за допомогою незалежної особи – медіатора.

Підсумовуючи наведене, вважаємо за можливе стверджувати, що запровадження в українському законодавстві медіації як справді прогресивного інституту, позитивно впливатиме на учасників цивільного процесу, стане конкретним механізмом забезпечення права сторін на примирення, визначеного чинним законодавством та свідчитиме про рішучі наміри нашої держави гармонізувати законодавство до загальноприйнятих світових стандартів у даній сфері на належному рівні.

Мігачова Галина Вікторівна,
студентка 6 курсу,
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Науковий керівник:
Шаповалова Ольга Іванівна,
канд. юрид. наук, доцент
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВІДМЕЖУВАННЯ БЕЗОПЛАТНИХ ДОГОВОРІВ ВІД ПЛАТНИХ

Актуальність. Об'єктом цивільних прав є майно, що має економічний зміст, вартість. Обмін товарів, робіт, послуг здійснюється шляхом співвідношення їх вартості та, у більшості, майнові відносини є еквівалентні та відплатні. Тому цим відносинам приділяється багато уваги як з боку законодавця, так і з боку науковців економістів, цивілістів, податківців тощо. Однак серед ринкових відносин є безвідплатні майнові відносини, які мають незначне правове регулювання та потребують не меншої уваги науковців, оскільки недостатньо досліджені. Під прикриттям благодійництва безвідплатні майнові відносини можуть здійснюватися зі злим наміром, зокрема для ухилення від оподаткування, схову корупції тощо. Усе це обумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті – аналізувати визначальні ознаки безоплатних договорів, відмежувати їх від оплатних, еквівалентних відносин.

Законодавець не надав визначення безоплатних договорів, не визначив назву сторін у безоплатних договорах, тому для зручності надаємо назву активній стороні – виконавець, а пасивній стороні – отримувач товарів, робіт, послуг, або просто отримувач. Абсолютно безоплатними є відносини, предметом яких є блага, які не містять економічного змісту. Наприклад, між водопостачальником та сільгоспідприємством був укладений договір, за яким вода для поливу подається та оплачується, коли немає дощів, тобто в період, коли є дощ, сільгоспідприємство не несе витрат, отримує воду безоплатно.

Відносно безоплатними будуть такі відносини, коли виконавець передає певні речі, майно, економічні блага, здійснює певні дії та діяльність, несе певні витрати, його майновий стан погіршується або він взагалі втрачає майно та при цьому виконавець не має права на відшкодування збитків, на прибутки та несе ризики своєї діяльності.

Не можна віднести до безоплатних цивільних договорів відносини щодо отримання державної соціальної допомоги, безоплатної правової допомоги, державної житлово-комунальної субсидії тощо, оскільки ці послуги фінансуються з державного бюджету, а бюджетні відносини не регулюються цивільним законодавством.

В безоплатних цивільних договорах відсутня взаємність, не має зустрічі дій та надавань, що мають економічний зміст, відсутній зв'язок між витраченими коштами та отриманими результатами, відсутня компенсація, задля якої укладається договір. Тобто обов'язок дій щодо предмету договору покладається тільки на одну сторону, а інша сторона не має майнових обов'язків здійснювати зустрічне надання. Отже, за безоплатними договорами виконавець не має майнових прав вимоги, але має обов'язок зробити майнове надання, а отримувач має майнове право вимоги, але не має відповідного майнового обов'язку. Причому відсутність обов'язку отримувача не є умовною, тобто договором не ставиться умова, кауза (дія або подія), за якою отримувач звільняється від зустрічного надання. Наприклад, каузою для продавця передати товар може бути факт оплати товару, але для благодійника така кауза в договорі відсутня.

Змішаним, платно-безоплатним буде такий договір, за яким право виконавця отримати плату за своє надання товарів, робіт, послуг буде поставлено в залежності від подій або дій отримувача, що не мають економічного змісту для надавача, тобто не мають ознак відплатності. Наприклад, змішаним буде договір, за яким виконавець має право на оплату за наданий товар, послугу, якщо отримувач працює, та не має, якщо отримувач навчається. Зазначений договір буде також альтернативним. Якщо на момент виконання наявна умова, зазначена у договорі для безоплатних відносин, то такий договір буде безоплатним. Причому дуже важливо, щоб умова безоплатності була чіткою, однозначною та реальною до здійснення, інакше договір буде платним.

Під терміном «безоплатні договори» частіше розуміють договори, в яких відсутня оплата у формі грошових коштів, але це не єдина форма. Така форма може бути як матеріалізована – готівкові грошові кошти, товари, результати виконаних робіт, результати творчої діяльності, так і нематеріалізована – безготівкові грошові кошти, результати послуг, результати творчої діяльності, інформація. Тому відсутність грошової оплати у договорах ще не означає, що такі договори є безоплатними. Платними будуть договори міни, бартерні договори. Навпаки, договори про спільну діяльність, засновницькі договори, корпоративні договори будуть безоплатними, оскільки метою цих договорів є не взаємне надання грошових коштів, товарів, робіт, послуг, а організація, коор-

динація учасників діяти спільно, як одна особа. Такі договори не можна плутати зі змішаними договорами, в яких передбачена як спільна діяльність, так і відплатні відносини. Наприклад, учасники домовляються діяти спільно та один із учасників спільної діяльності зобов'язується передати спільноті в платну оренду приміщення. В цьому договорі міститься, по-перше, елемент договору про спільну діяльність, що є безоплатним; і по-друге, елемент договору оренди, відносини якого є платними, тому до першого елементу договору треба застосовувати законодавство про спільну діяльність, а до другого – про оренду.

Договір позики буде безоплатним, якщо за договором позичальник зобов'язаний повернути таку саму кількість речей з родовими ознаками. В договорах може бути зазначений обов'язок контрагента сплатити відсотки (проценти) за користування чужими грошовими коштами. Так, за ч. 1 ст. 1054 ЦК позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти. Сам факт повернення кредиту не означає, що такі договори є платними, оскільки повертається те і стільки, скільки було отримано у кредит. Але збільшення цієї суми в процентному підрахуванні є платою за надану послугу. Проценти як плату треба відрізнити від процентів як санкції, відповідальності, якщо вони передбачені на випадок порушення грошових зобов'язань. Такі проценти-санкція можуть бути встановлені як в платних, так і в безоплатних позикових грошових зобов'язаннях.

Згідно з ч. 8 ст. 49 Закону «Про банки та банківську діяльність» надання безпроцентних кредитів забороняється, за винятком передбачених законом випадків. Тому безпроцентними кредитами є тільки ті, що надаються за кредитними договорами, в яких не встановлені проценти-плата. Але якщо проценти-плата за користування чужими грошовими коштами не встановлена, а проценти встановлені тільки за порушення грошових зобов'язань, то такі кредити або позика, хоч в них є проценти, також вважаються безпроцентними або безоплатними. Таке відмежування має значення для оподаткування.

Безпроцентний або безоплатний договір позики або кредитний договір, в якому встановлений обов'язок повернути тільки основну суму боргу без оплати за користування чужими грошовими коштами, має схожі риси з договором позички, тобто договором безоплатного користування. Спільне є те, що предмет договору треба повертати та плата цими договорами не встановлена. Відмінність полягає у споживних, індивідуально-визначених ознаках предмету договору позички. Однак безпроцентний, безоплатний договір позики або кредитний договір треба відмежовувати від договору дарування грошових коштів, в якому грошова сума дарувальникові не повертається.

Висновки. До безвідплатних договорів відносяться безумовні зобов'язання, за якими одна сторона зобов'язується передати іншій стороні майно, що має економічну цінність (товари, грошові кошти, результати робіт, послуг) без отримання від іншої сторони винагороди, плати, компенсації, зустрічного надання. Безоплатними будуть такі відносини, коли отримувач товарів, робіт, послуг отримує їх безкоштовно, не за рахунок фінансування з державного бюджету, а виконавець передає певні речі, майно, економічні блага, здійснює певні дії та діяльність, несе певні витрати на користь отримувача, при цьому майновий стан виконавця погіршується або він повністю втрачає майно та при цьому виконавець не має права на відшкодування збитків, на прибутки від отримувача, та несе ризики своєї діяльності.

До безвідплатних грошових зобов'язань відносяться зобов'язання позики, в яких встановлений обов'язок боржника повернути основну суму боргу без сплати процентів як плати за користування чужими грошовими коштами. За договором дарування грошових коштів сума договору дарувальникові не повертається.

УДК 340.15:2](043.2)

Манілкін Олександр Євгенович,
студент 6 курсу, юридичний факультет
Науковий керівник:
Ковальова Світлана Григорівна,
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ПРАВО СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

Особливістю країн Північної Європи окрім унікальності Скандинавської правової системи є також суттєвий вплив релігії на існуючий правопорядок. Такий результат є наслідком історичного релігійного розвитку країн Фенноскандії.

У 1500 році вся Скандинавія була католицькою. Церква володіла значним відсотком землі у кожній країні, а її лідери були вагомими у політичних, економічних, соціальних та культурних питаннях.

Єпископи володіли величезною владою: вони могли брати участь у засіданнях державних рад, могли виконувати функції канцлерів. Сильна королівська влада була не вигідна вищому католицькому духовенству у та римському папі, воно усіляко противилося її посиленню.

Увесь грошовий дохід від церковних зборів та церковного володіння йшов до Риму, який мав власні інтереси на ці кошти. У XVI столітті католицька церква з її нескінченними поборами і здирництвом, покупними індульгенціями для прощення гріхів значно понизила довіру населення до церкви, викликала загальну ненависть, а непристойна поведінка первосвящеників багаторазово цю ненависть посилювала.

У додачу в Європі в цей період відбувався розвиток нового впливового соціального класу – класу буржуазії, яка поступово захоплювала у свої руки економіку, а пізніше виступала найбільш соціально активним класом яка прагнула і до політичної гегемонії, стаючи ініціатором нових революційних змін.

Новому класу, який претендує на панування, потрібна була і нова ідеологія. Власне, вона не була такою вже й новою: буржуазія не збиралася відмовлятися від християнства, але їй було потрібно зовсім не те християнство, яке обслуговувало старий світ; нова релігія повинна була відрізнятись від католицизму в першу чергу простою і дешевиною: меркантильній буржуазії гроші були потрібні не для того щоб будувати великі собори і проводити пишні церковні служби, а для того, щоб вкладаючи їх у виробництво, створювати і розвиваючи свої підприємства. І відповідно до цього ставала не тільки непотрібною, а й просто шкідливою вся дорога організація церкви з її папою, кардиналами, єпископами, монастирями і церковним землеволодінням.

У 1520-і роки в Скандинавії з'являються послідовники Мартина Лютера. Вони навчалися в Віттенбергському університеті, після закінчення якого повернулися на батьківщину в якості просвітителів.

До них відносяться: Ганс Таусен в Данії; Олаус Петрі в Швеції і Михайло Агрікола в Фінляндії.

У Данії проведення Реформації пов'язане з Гансом Таусеном. Після навчання у Віттенберзі він повернувся і став проповідувати лютеранство на батьківщині. Католики спробували передати його суду, але його підтримав король Фредерік I. Наступник Фредеріка Крістіан III провів Реформацію в політичних цілях. Він змістив католицьких єпископів, передав земельну власність церкви державі, чим зміцнив королівську владу. У 1537 році було розроблено нове укладення від церкви, в роботі над яким взяв участь Ганс Таусен. Монастирі та духовенство були обкладені податками.

У Норвегії та Ісландії через те що їх землі перебували під владою Датської корони Реформацію провів також датський король Крістіан III. Спроба норвезького архієпископа перешкодити введенню нової релігії закінчилася для країни повною втратою самостійності і остаточним перетворенням її в датську провінцію.

У Швеції Реформацію король Густав Ваза зустрів спочатку агресивно. Він заборонив вивчати вчення Лютера і діяльність його проповідника Олауса Петрі. Але конфлікт з папою Клементом VII підштовхнув короля приступити до реформування церкви. З 1525 року стали проводити богослужіння шведською мовою, в 1527 році главою церкви став король, а її власність – власність корони. З 1541 року Нова Завіт і Біблія були випущені шведською мовою, лютеранство стало обов'язковим для населення всієї країни.

У Фінляндії Реформація була проведена по цьому ж шляху, так як вона була тоді частиною королівства Швеції.

У підсумку королівська влада провела Реформацію в Швеції, Данії та Фінляндії швидко, змогла запобігти кровопролиттю, яке було властиве західноєвропейським країнам.

Хоча повністю уникнути релігійних воєн не вдалося так як католицьке духовенство багато разів піднімало селян на повстання для захисту «істинної віри» проти посиленої світської держави. Найсильнішою була опозиція у датському королівстві в Норвегії та Ісландії. Населення цих країн ставилися до королівської Реформації як політиці іноземних небезпідставно, так як лютеранське богослужіння проводилося там на мові країни-повелителя.

Як результат у кожній Скандинавській країні головою нової лютеранської церкви став монарх, на довгий час відбулося об'єднання церкви з державою. В наслідку цього певні дії церкви почали грати юридичне значення.

Навіть сьогодні в XXI столітті деякі закони щодо юридичного значення дій церкви збереглися.

До кінця XX століття реєстрацією актів цивільного стану, тобто народжень, шлюбів, смертей і так далі в державах Фенноскандії займалася виключно церква. Право юридично реєструвати шлюб у неї збереглося до цих пір, але, зрозуміло, сьогодні у громадян є вибір і вони можуть реєструвати шлюб в муніципалітеті.

Всі члени церкви, а це за офіційними даними більшість населення країн Північної Європи, автоматично платять церковний податок та його збирає державна податкова служба. Також відповідальність за підтримання церковних будівель в належному стані та оплату праці священиків лежить на державі та на місцевій владі. До сих пір церква відає цвинтарями і отримує кошти на їх підтримку від держави. Різдво і Великдень виступають неробочими днями.

В кожній конституції країни Фенноскандії міститься положення яке закріплює за лютеранською церквою статус офіційної церкви. В такій країні як Данія і в теперішній час головою церкви, як і за конституцією головою держави, є король.

В Норвегії також головою церкви виступав голова держави і тільки після державної реформи 2012 року після остаточного відділення церкви від держави, новим главою став єпископ, так само як і в Ісландії, в Швеції та Фінляндії – архієпископ.

УДК 343.5

Мельніков Микола Олександрович,
студент 6 курсу, юридичний факультет
Науковий керівник:
Блага Алла Борисівна,
д-р юрид. наук, професор б.в.з.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Злочинність серед неповнолітніх є однією із найактуальніших проблем сьогодення. Особи, які не досягли віку 18-ти років в першу чергу перебувають на стадії формування особистості, а тому це є суттєвим фактором, що визначає важливість дослідження цього питання.

Як зазначає Н.О. Семчук, несформованість емоційної сфери зумовлює більшу чутливість до заходів протидії злочинності. Злочинність серед неповнолітніх є «резервом» дорослої злочинності, а організація і проведення ефективної політики, спрямованої на протидію злочинності неповнолітніх, забезпечує зниження злочинності дорослих осіб. Безумовно, з позицією науковця не можна не погодитись, так як в першу чергу, досліджуючи норми Кримінального Закону, можна визначити, що на законодавчому рівні в нашій країні передбачено механізми, для запобігання зростання злочинності серед неповнолітніх. Найсамперед, це стаття 304 Кримінального Кодексу.

Дійсно, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є досить поширеним правопорушенням для більшості країн пострадянського простору. Потрібно вживати заходів, для запобігання даного виду правопорушень, так як це є сумним прикладом для підростаючого покоління.

А.П. Стуканов акцентує увагу на тому, що з огляду на міжнародний досвід, доцільним виглядає доповнити норму «втягнення неповнолітнього у вчинення злочину та у вчинення антигромадського діяння».

Як варіант можна б було додавати кваліфікуючу ознаку, вказувати на спеціальний суб'єкт злочину. Однак знову ж постає закономірне питання: у багатьох злочинах суб'єктом діяння є особа і з чотирнадцяти років, і з шістнадцяти. Як бути із цими складами? На жаль, це питання це є досить спірним, і багато суперечностей виникає, щодо такого нововведення.

Напротивагу цьому, можемо навести позицію В.В. Дзунди. Так, вчений вважає, що наявність спеціальних норм про кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх в антисоціальну поведінку є недоцільним і їх слід виключити з Кримінального кодексу, залишивши лише ст. 304 КК.

Багато питань виникає, при кваліфікації діяння за ст. 304 Кримінального кодексу. Перша з них-складнощі у визначенні об'єкта втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Як зазначає Л.В. Ландіна, це все обумовлюється з одного боку, неоднозначністю визначень самого поняття об'єкта злочину в теорії кримінального права, а з іншого боку – особливостями сфери, що відноситься до кримінально-правової охорони прав і законних інтересів неповнолітніх членів суспільства.

Яким саме відносинам чи цінностям втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність завдає чи може завдати шкоди, є спірним. Одні вчені вважають, що це-громадський порядок і громадська безпека; другі поряд з громадським порядком і громадською безпекою зазначають нормальний розвиток неповнолітніх; треті визнають таким лише нормальний моральний розвиток неповнолітніх.

Не достатньо враховано також вік потерпілих осіб: чинна стаття не диференціює неповнолітніх, хоча Кримінальний кодекс України використовує таке розмежування на рівні кваліфікуючих ознак в цілій низці статей (наприклад, ст. 152, 153, 156, 307 КК України). Посилення кримінальної відповідальності за втягнення малолітніх буде виправданим, оскільки це є більш небезпечним злочином. Адже, без сумніву, вплив негативних чинників на дитину, що не досягла 14-річного віку, буде значно згубнішим, ніж той же вплив на доволі сформованого індивіда 16-18 років.

Прядко Ю. С. звертає увагу і на суб'єкт злочину. Особливість заключається у тому, що виконавцем злочину визнається особа, яка вчинила злочин шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності. В теорії кримінального права такого виду виконавство прийнято називати «посередніми виконавцями», «посередкованими виконавцями». Тобто це особи, які використали для вчинення злочину тих, хто по закону суб'єктом злочину бути не можуть, оскільки не досягли віку, з якого настає кримі-

нальна відповідальність за даний злочин, чи є неосудними. Та обставина, що конкретні виконавці суспільно небезпечних діянь не є суб'єктами злочину і тому (через відсутність складу злочину) до кримінальної відповідальності не притягуються, не може бути підставою для звільнення від такої відповідальності осіб, що стоять за спиною і умисно направляють дії як тих, хто зовсім не може бути суб'єктом злочину, так і тих хто вчиняє діяння з необережності. Ці особи повинні розглядатися як виконавці злочину і притягуватися до відповідальності безпосередньо за статтями Особливої частини КК.

Важливо відзначити, як вважає О.А. Гритенко, що окремі автори дотримуються думки, що втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність має передбачати діяльність у буквальному сенсі. Так, автором, підкреслюється, що втягнення зазвичай передбачає втягнення не в один конкретний злочин, а взагалі в злочинну діяльність (вчинення декількох злочинів). Така позиція є спірною, оскільки тлумачення поняття втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність як схилення його до скоєння ряду злочинів фактично звужує склад цього злочину.

Це може призвести до ухилення від кримінальної відповідальності за схилення неповнолітнього до одного злочину. Таки чином, у теорії й практиці затвердилась позиція, що під втягненням неповнолітнього слід розуміти діяльність спрямовану на збудження в нього бажання (прагнення) брати участь у вчиненні одного або кількох злочинів.

Отже, втягнення в злочинну діяльність неповнолітніх є психічний чи фізичний вплив на неповнолітнього, вчинений дорослою особою з метою схилити його до вчинення злочину або участі в ньому в ролі співвиконавця або пособника в антигромадських діях. Таке втягнення пов'язане з безпосереднім впливом на неповнолітнього й може бути вчинене способом погрози, шантажу, обману, переконання, поради, обіцянки тощо.

Злочин, відповідальність за який передбачена ст. 304 КК України, вважається закінченим з моменту здійснення дорослою особою дій, спрямованих на втягнення неповнолітнього у злочинну або іншу антигромадську діяльність, незалежно від того, чи вчинив неповнолітній злочин або інші антигромадські дії. За відсутності ознак втягнення дорослі особи, які вчинили злочини в групі з неповнолітніми, несуть відповідальність за співучасть у конкретних злочинах.

Відповідальність за втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність настає в разі вчинення ним хоча б одного злочину. Можна привести приклад, так вироком Марганецького міського суду Дніпропетровської області визначено, що органами досудового слідства в основу обвинувачення покладені пояснення ОСОБА_1 та пояснення неповно-

літнього ОСОБА_2 про те, що на момент вчинення злочину ОСОБА_1 знав про неповнолітній вік ОСОБА_2. За змістом ст. 304 КК України під втягненням у злочинну діяльність неповнолітнього розуміється психічний чи фізичний вплив на нього, вчинений дорослою особою з метою схилення неповнолітнього до вчинення злочину чи участі в ньому в ролі співучасника чи пособника.

Таке втягнення, пов'язане з безпосереднім впливом на неповнолітнього та може бути здійснено шляхом погрози, шантажу, обману, поради, обіцянки чи шляхом фізичного впливу. В матеріалах кримінальної справи відсутні які-небудь дані, що підтверджують наявність в діях підсудного ОСОБА_1 ознак чи форм втягнення неповнолітнього ОСОБА_2 в злочинну діяльність, а саме відсутні дані про психологічний чи фізичний вплив повнолітнього ОСОБА_1 на неповнолітнього ОСОБА_2 з метою виникнення у останнього бажання вчинити певні протиправні дії. А при відсутності ознак втягнення, дорослі особи, які вчинили злочини в групі з неповнолітнім, несуть відповідальність за співучасть в конкретному злочині.

Та їх дії не утворюють складу злочину, передбаченого ст.304 КК України. Таким чином, в ході судового розгляду не знайшло підтвердження обвинувачення, в основу яких покладені вищевказані докази про те, що підсудний ОСОБА_1 вчинив втягнення неповнолітнього в злочинну діяльність. Ці обставини також не підтвердженні матеріалами кримінальної справи, в зв'язку з чим суд позбавлений можливості прийти до висновку про те, що підсудний вчинив втягнення у злочинну діяльність неповнолітнього, тому суд приходиться до висновку про те, що не доказана участь підсудного ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.304 КК України.

Враховуючи викладене суд вважає необхідним виправдати ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ст. 304 ч. 1 КК України, в зв'язку з відсутністю в його діях складу злочину. При вирішенні питання про кваліфікацію злочину, вчиненого дорослою особою із залученням неповнолітніх осіб, які внаслідок свого віку (ст. 22 КК України) чи неосудності (ст. 19 КК України) не є його суб'єктами, треба мати на увазі, що таке спільне вчинення злочину не утворює співучасті. У зазначених випадках відповідно до ч. 2 ст. 27 КК України доросла особа розглядається як виконавець злочину, і її дії кваліфікуються за статтями КК, якими передбачено відповідальність за цей злочин і за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

При втягненні у вчинення злочину неповнолітнього, котрий досяг віку, з якого відповідно до ст. 22 КК України може наставати кримінальна відповідальність, дії дорослого учасника злочину мають кваліфі-

куватися за статтями КК, якими передбачено відповідальність за втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність і за вчинений разом із ним злочин. Дії дорослого, який, не будучи співвиконавцем злочину, втягнув у нього неповнолітнього, кваліфікуються за відповідною статтею КК, якою передбачено відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, та за відповідною частиною ст. 27 КК України (залежно від виду співучасті) і статтею Кримінального кодексу, якою передбачено відповідальність за вчинений неповнолітнім злочин.

Коли неповнолітній добровільно відмовився від вчинення злочину або не закінчив його (вчинив готування чи замах), дорослий несе відповідальність за втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність і за співучасть у незакінченому злочині. Якщо неповнолітній взагалі не робив спроби вчинити злочин і не готувався до цього, дорослий за наявності до того підстав притягається до відповідальності за втягнення його у злочинну діяльність і за готування до злочину, у вчинення якого намагався втягнути неповнолітнього.

Дії опікунів і піклувальників, котрі, зловживаючи опікунськими правами з корисливою метою, втягнули неповнолітніх підопічних у антигромадську діяльність, додатково кваліфікуються за ст. 167 КК України.

Батьки, опікуни, піклувальники, інші особи, які були зобов'язані за рішенням суду сплачувати кошти на утримання неповнолітніх дітей, але злісно ухилялися від цього або не виконували обов'язків по догляду за дітьми і втягували останніх у вчинення злочинів чи іншу антигромадську діяльність, за наявності до того підстав мають нести відповідальність за сукупністю злочинів – за відповідною статтею КК, якою передбачено відповідальність за втягнення неповнолітніх у таку діяльність, та за ст. 164 чи ст. 166 КК України.

Втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, вчинене службовою особою, яка при цьому зловживала владою чи службовим становищем або перевищила владу чи службові повноваження, за наявності до того підстав кваліфікується за статтею КК, якою передбачено відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, і за відповідною частиною ст. 364 чи ст. 365 КК України.

При цьому вчинення неповнолітнім злочину, заняття іншою антигромадською діяльністю, його захворювання на алкоголізм чи наркоманію мають розглядатись як настання тяжких наслідків (ч. 2 ст. 364, ч. 3 ст. 365 КК України).

Кримінальній відповідальності за втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність можуть бути піддані осо-

би, які на час вчинення цих дій досягли вісімнадцятирічного віку, тоді як, ч.1 ст.22 КК України визначає, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Відповідальність дорослих осіб за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність встановлена не тільки ст. 304 КК України, а й іншими статтями Кримінального Кодексу України (ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3, 4 ст. 303, ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 315, ч. 2 ст. 317, статтями 323 і 324), котрі є щодо неї спеціальними нормами. У разі вчинення злочину, передбаченого спеціальною нормою, кваліфікувати дії винної особи ще й за ст. 304 КК не потрібно.

Це визначено у п.4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2, яка носить рекомендовано-обов'язковий характер. Тому вважаємо, що вік кримінальної відповідальності у перелічених випадках та які зазначені у ППВСУ повинні бути закріплені законодавчо з метою уникнення розбіжностей.

На підставі викладеного, пропонуємо додати ст. 22 КК України переліком визначених норм (також і ст. 304 КК України) де суб'єктом буде особа, якій до вчинення злочину виповнилося вісімнадцять років. Втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність батьками, опікунами, піклувальниками, педагогами, спортивними тренерами, керівниками практики студентів, наставниками неповнолітніх на підприємстві чи в установі, як правило, свідчить про підвищену суспільну небезпечність цих осіб.

У зв'язку з наведеним правильне застосування законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, своєчасний та якісний судовий розгляд справ такої категорії є важливим засобом запобігання злочинності. На підставі викладеного, слід визначити, що кримінальній відповідальності за втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність можуть бути піддані особи, які на час вчинення цих дій досягли вісімнадцятирічного віку.

Статтями Кримінального Кодексу України передбачена відповідальність дорослих осіб за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, це в першу чергу ст. 304 та ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3, 4 ст. 303 та ін. Тому вважаємо, що вік кримінальної відповідальності у перелічених вище випадках повинен бути закріплений законодавчо з метою уникнення розбіжностей. На цій підставі пропонуємо: додати до ст. 22 КК України частину три, де визначити наступний перелік норм (ч. 2, 3 ст. 300; ч. 2, 4, 5 ст. 301; ч. 3

ст. 302; ч. 3, 4 ст. 303; ч. 1, 2 ст. 304 КК України) де суб'єктом буде особа, якій до вчинення злочину виповнилося вісімнадцять років.

Доречним буде зазначити, що в диспозиції ст. 304 КК України зроблено вказівку на потерпілого у множині, кримінальна відповідальність настає і тоді, коли посягання вчинене і проти однієї такої особи.

Однак необхідно враховувати, що кримінальна відповідальність за зазначені дії настає як у разі, коли доросла особа знала про неповнолітній вік втягнуваного, так і тоді, коли вона за обставинами справи повинна була або могла про це знати. За змістом закону під втягненням неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність треба розуміти певні дії дорослої особи, вчинені з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати у нього рішучість взяти участь в одному чи декількох злочинах або займатися іншою антигромадською діяльністю.

Втягнення завжди передбачає наявність причинного зв'язку між діями дорослої особи і виникненням у неповнолітнього бажання вчинити протиправні дії.

Отже, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є тяжким злочином, що тягне згубний вплив на підростаюче покоління.

Дану норму справедливо включено до Кримінального Кодексу України, однак все ж законодавець виклав норму таким чином, що викликає багато протиріч. Ці розбіжності слід врегульовувати задля об'єктивної оцінки діяння та винесення правосудного рішення.

УДК 347.9:346.2 (477)

Мельніков М. О.,

студент 6 курсу юридичного факультету;

Науковий керівник:

Мамчур Людмила Володимирівна,

канд. юрид. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВИМОГИ ДО ОСОБИ ЕКСПЕРТА З ПИТАНЬ ПРАВА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Правовий статус експерта за цивільним процесуальним законодавством достатньо досліджено, в той час як права та обов'язки експерта з питань права та вимоги до його особи – ні. Це питання вже потрапило

до поля зору вітчизняних науковців О.Бірюкової, О.Кармази, Ю.Притики, І. Озерського, В.Трутня та інших. Проте, дане питання потребує комплексного вивчення задля усунення суперечностей.

У статті 65 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України) зазначено, що учасником судового процесу є експерт з питань права і далі закріплює вимоги до його особи. Згідно зі ст. 73 ЦПК, «як експерт з питань права може залучатись особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права».

О. Кармаза звертає увагу на те, що формулювання «визнаний фахівець у галузі права» є дискусійним, оскільки має оціночний характер, і можуть виникати сумніви у учасників процесу, суддів вищих інстанцій щодо належності експерта з питань права. Автор серед **критеріїв визнаності фахівця** називає: досвід наукової роботи в галузі права; наявність наукових публікацій у фахових виданнях України й іноземних держав, включених до міжнародних наукометричних баз даних та опублікованих після присудження наукового ступеня; наявність документа, що підтверджує присвоєння вченого звання; активна участь в конференціях, симпозіумах, круглих столах, яка підтверджується опублікуванням тез виступу; стажування й навчання за кордоном, які підтверджуються відповідними документами та які легалізовані в порядку, встановленому чинними міжнародними договорами України, тощо.

До цього списку А. Штефан додає також участь у розробленні законопроектів, індекс цитування наукових праць тощо. Перелік можливих варіантів розширення вимог до особи експерта описується науковцями по-різному.

Вважаємо доцільним запровадити **ще один критерій**: сфера наукових інтересів експерта з питань права має співпадати із темою консультування. Більшість науковців в рамках наукової спеціальності обирають для вивчення вузькоокреслену сферу (договірне право, право інтелектуальної власності, медичне право тощо). Наявність наукового ступеня та диплому за фахом і спеціальністю є недостатніми для залучення особи експерта з питань права до участі в судовому процесі. Спеціаліст у сфері сімейного права навряд чи зможе надати кваліфікований висновок щодо порушень норм права юридичних осіб.

Видається, що перелічені О.Кармазою і наведені вище критерії обов'язково мають стосуватися теми судового висновку; тому слід закріпити як вимогу до особи експерта з питань права наявність належної спеціалізації з огляду на коло інтересів залученого науковця.

Для повноцінної участі в судовому процесі експерт з питань права наділений комплексом прав: брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції за відсутності заперечень учасників справи;

знати мету свого виклику до суду; відмовитися від участі в судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями; на оплату послуг і компенсацію витрат, пов'язаних із викликом до суду. Він зобов'язаний: з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення.

Б.Ю. Ребриш досить влучно зазначає, що права та обов'язки експерта з питань права прописані у дуже стислому вигляді. Саме через це у суду виникають питання при його залученні як учасника провадження.

Доречно вказує І. Бутирська: « права ознайомлюватися з матеріалами справи, як у експерта, немає. Однак на практиці можуть виникнути ситуації, коли експерту з питань права необхідно буде дослідити документи зі справи, наприклад, договір, яким сторони визначили застосування іноземного права до своїх правовідносин». У такому разі обов'язковою передумовою подання обґрунтованого висновку експертом із питань права є ознайомлення останнього з первинними документами. Тому слід вважати доречною пропозицію ученої щодо необхідності доповнення відповідних процесуальних кодексів правом експерта з питань права ознайомлюватися з матеріалами справи.

В. Беяневич зазначає, що експерт із питань права робить висновок про зміст права тієї чи іншої держави, яке так чи інакше може допускати множини тлумачень з урахуванням особливостей його застосування в часі та колі осіб. У такому разі експерт спирається на законодавчі приписи та інтерпретує їх у світлі наукових джерел та судової практики, які не завжди є однозначними.

Це, на нашу думку, якраз-таки свідчить про принципову різницю між висновком експерта з питань права та висновком судового експерта щодо обставин, які існують об'єктивно та певною мірою можуть бути підтверджені.

Висновки. Правовий статус експерта права в цивільному процесі України повинен визначатися наступними вимогами до його особи: науковий ступінь; досвід наукової роботи в галузі права; наявність наукових публікацій у фахових виданнях України й іноземних держав; наявність документа, що підтверджує присвоєння вченого звання; ступінь активності участі в конференціях, симпозіумах, круглих столах. Визначення процесуальних прав експерта у галузі права має базуватись на забезпеченні йому можливості як щодо надання пояснень, зокрема письмових, по суті заявлених питань, так і щодо участі у судовому засіданні.

Нікітенко Леонід Юрійович,
студент 6 курсу, юридичний факультет

Науковий керівник:

Лісна Іванна Стефанівна,
канд. юрид. наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

**«ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД»
1743 р. – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРАВА
УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ ХVІІІ ст.**

Вирішальним напрямком проведення систематизації норм права в Україні-Гетьманщині є розробка та прийняття комплексного правового акта – «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Слід зазначити, що процес його створення був досить тривалим та складним. Поставлена автором проблема вивчалася багатьма вченими істориками та юристами в різні часи. Тому слід приділити увагу аналізу останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Серед них можна виділити І. Бойка, К. Віслобокова, В. Кульчицького, В. Мєсяца, М. Слабченка, А. Ткача, М. Чубатого тощо. Основною метою запропонованої статті є з'ясування особливостей та напрямків дослідження «Прав, за якими судиться малоросійський народ». І для розкриття вказаної мети приділено увагу вирішенню наступних завдань:

- 1) аналіз характеру та змісту причин та передумов прийняття даного документа;
- 2) характеристика основних напрямків проведення робіт зі створення «Прав»;
- 3) з'ясування ступеня впливу норм даного документа на розвиток правової системи України-Гетьманщини.

Перший склад кодифікаційної комісії у науковій літературі не виявлено, проте не підлягає сумніву, що її було створено невдовзі після видання указу 1728 р. Генеральний підскарбій Яків Маркович у записках від 4 липня 1728 р. згадував проте, що у князя О. Шаховського у Глухові він зустрічав перекладачів малоросійських прав.

Видавши указ про укладання єдиного збірника законів, російський уряд уважно стежив за його виконанням. Так, 17 листопада 1730 р. імператриця Анна Іоанівна видала указ, яким нагадувала Д. Апостола про прискорення укладення єдиного закону для населення Малоросійської держави.

Після смерті Д. Апостола у січні 1734 р. імператриця Анна Іоанівна видала новий указ, яким комісії доручалося права магдебурзькі та саксонські статuti, за якими судився малоросійський народ, перекласти на великоруську мову і звести їх в єдине право, докладаючи якомога більше зусиль, щоб звести всі поправки згідно з «апробацією Ї.І.В.». Але для того, щоб ці права були досконалыми і якнайскоріше послужилися малоросійському народові, зазначалося далі в Указі, необхідно серед знатних осіб – як духовних із кожної єпархії і від Києво-Печерського монастиря, так і світських (генеральної старшини, полковників та інших чинів) – виділити належну кількість осіб для перекладу, скорочення і доповнення цих прав на користь малоросійського народу. За Указом, укладеним із цього приводу, проект слід подати на розгляд, кому накаже імператриця. Тоді ж було створено нову комісію у складі 12 осіб, роботу якої перенесено в Москву.

Порівняльно-правовий аналіз указів російського уряду 1728 і 1734 рр. дає підставу стверджувати, що перший Указ висував комісії завдання організаційного характеру: переклад «трьох малоросійських прав» та зведення їх в одне право; другий – значно розширив компетенцію комісії, визначивши конкретні напрями роботи: поправки та скорочення чинних юридичних норм, а також проектування нових норм «для пользы малороссийского народа». Обидва укази надали комісії статусу державного органу, а самій праці – характеру офіційної систематизації чинного законодавства в Гетьманщині у формі кодифікації. Це означало, що кодифікаційна комісія повинна була провести роботу в справі переробки, узгодження й об'єднання певної групи чинних юридичних норм у єдиному нормативно-правовому акті, проект якого мали передати на розгляд Сенату для остаточного «височайшого» заствердження.

Як дослідив А. Ткач, спочатку на чолі кодифікаційної комісії стояв генеральний суддя Іван Борозна, а після його смерті – генеральний обозний Яків Лизогуб. Переклад «правних книг» було закінчено в 1738 р. Коли комісія приступила до укладання збірника, між її членами виявилися розбіжності у поглядах на те, яким повинен бути новий нормативний акт – цілком новим чи тільки виправленим Статутом Великого князівства Литовського 1588 року, доповненим законами, що були чинними у Гетьманщині. Представники верхівки тогочасного українського суспільства наполягали на тому, щоб в основі кодифікації містився Статут Великого князівства Литовського 1588 р., а представники рядової української старшини стояли за магдебурзьке право, як основу нового збірника.

Наприкінці 1741 р. чорновий варіант проекту збірника був уже готовий. Далі проводилася робота, спрямована на остаточне його закін-

чення: виправлялися глави, усувалися повторення, складався зміст тощо.

Кодифікаційні роботи тривали 15 років. У м. Глухові (нині Сумської обл.) 8 липня 1743 р. члени кодифікаційної комісії на пленумі, скликаному Генеральною військовою канцелярією, підписали проект збірника українського права під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ». Його повна назва – «Права, по которым судится малороссийский народ высочаншим всепресветлейшия державнейшия всликие государыни императрицы Елизаветы Петровны самодержавицы Всероссийская ее императорского Священнейшего величества повелением из трех книг, а именно, Статута Литовского, Зеркала Саксонского, и приложенных при том других прав, також из книги «Порядка», по переводе из польского и латинского языков на российский диалект в едину книгу сведенныя в Глухове лето от Рождества Христова 1743 года». Кодифікаційна комісія спочатку мала намір назвати цей проект «Книга прав малоросійського народу», однак через заборону Генеральної канцелярії вимушена була вжити назву «Права, по которым судится малороссийский народ». Така назва не цілком відповідала змістові збірника прав, оскільки не охоплювала всіх норм, які були вміщені у ньому. Крім норм цивільного, кримінального, процесуального права, судоустрою, цей збірник регламентував норми державного та адміністративного права.

Влітку 1743 р. Генеральна військова канцелярія подала проект Кодексу, узгодженого в Україні, генерал-губернатору Г. Бібікову, який з невідомих причин затримав його майже на рік, тому до Сенату на остаточне офіційне затвердження «Права...» потрапили лише 7 липня 1744 р. Відповідь від нього надійшла через 12 років після відновлення інституту гетьманства. Указом від 20 травня 1756 р. проект Кодексу було повернуто на повторний розгляд з метою внесення змін, відповідно до нових вимог часу. Із цією метою в наступні роки створювалося декілька комісій, але жодна з них не мала успіхів у своїй роботі. До того ж, правляча верхівка Гетьманщини вважала, що Статут Великого князівства Литовського 1588 р. краще регулював їх права і свободи, ніж новостворений Кодекс. Вираженням цих тенденцій став Глухівський з'їзд 1763 р., на якому представники козацької старшини висловлювалися за збереження Статуту Великого князівства Литовського, а не за прийняття Кодексу. Перегляд Кодексу тривав до 1767 р., але цю роботу так і не було завершено. Проект Кодексу не було офіційно затверджено Сенатом із таких причин:

– поступове обмеження, а відтак повне скасування російським самодержавством автономного устрою Гетьманщини, зокрема своєї системи права;

- обґрунтування у Кодексі права на політичне самовизначення;
- відмінність українського права від російського;
- більш досконала юридична техніка;
- відсутність посилань на російські джерела;
- розбіжності в поглядах стосовно доцільності затвердження Кодексу серед генеральної старшини.

Характер «Прав...» вирізнявся тим, що до їхнього тексту неможливо було внести зміни, які відповідали б інтересам царського уряду без радикальної переробки. В юридичному розумінні «Права...» не були державно-юридичним актом. Однак аналіз судової практики досліджуваного періоду засвідчує їх практичне застосування судовими установами Гетьманщини.

На сьогодні відомо десять списків «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Сучасний дослідник історії українського права XVI–XVIII ст. К. Віслобоков склав таблицю, в якій наводить такі відомості до кожного списку: умовну назву пам'ятки, згадку про неї в літературі, сучасне її місцезнаходження (шифр), опис справи і кількість сторінок. На його думку, кількість цих списків остаточно не встановлена, тому існує потреба подальших пошуків.

Прискіпливий аналіз норм Кодексу 1743 р. свідчить, що його основним джерелом був Статут Великою князівства Литовського 1588 р. Проте структуру Статуту було змінено: замість статутних розділів, артикулів і параграфів в укладений Кодекс було введено глави з подальшим їх поділом на артикули і пункти. Крім того, весь кодифікований матеріал групувався у Кодексі порівняно в більшому обсязі за внутрішнім юридичним зв'язком. Тому обширні артикули Статуту Великого князівства Литовського розбивались на частини в різні глави Кодексу.

Кодифікаційна комісія, укладаючи «Права...», іноді використовувала і джерела російського права. Так, у деяких нормах помітний вплив російського законодавства, зокрема інструкцій, указів, маніфестів, регламентів, статутів, положень, зводів тощо. Проте кодифікатори на ці джерела у тексті не посилалися. Це, очевидно, було однією з причин негативного ставлення царською урядом до проекту «Прав...».

«Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. за відповідністю загальному соціально-економічному і політичному розвитку України і за високою юридичною технікою є однією з найцінніших пам'яток української правової культури XVIII ст. Хоча «Права...» не було офіційно визнано, п'ятнадцятилітня праця українських правників мала позитивний вплив на подальший розвиток українського правознавства. Повнотою та чіткістю викладу норм закону й абстрактних правових дефініцій, досконалою юридичною термінологією Кодекс

був досконалішим за всі існуючі тоді правні книги. По ньому вивчали українське право і використовували його як авторитетний юридичний підручник – коментар до Статуту Великого князівства Литовського і магдебурзького права цілі покоління українських правників. М. Слабченко вважав, що «Права...» – один з найвизначніших проявів української правничої думки XVIII ст., оскільки в них «зібрано все те, що було суттєвим у другій чверті XVIII ст.». На думку М. Чубатого, «Права...» – це збірник, «що 446 Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 51 містить права, за якими судилася Україна в добі Гетьманщини, який для історії студій над історією українського права має першорядне значення, бо кодифікатори здебільше лише скодифікували право, яким уже тоді суджено в публічних судах».

УДК [331.105.44:331.109] + 349.22] (043.2)

Оганесян Тамара Агасіївна,
студентка 4 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОФЕСІЙНА СПІЛКА ЯК СТОРОНА КОЛЕКТИВНОГО ТРУДОВОГО СПОРУ

Конституцією України закріплено положення, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Тому, враховуючи те, що професійні спілки відіграють важливу роль у захисті прав працівників, дослідження даного питання є дуже актуальним.

Не менш важливим є те, що професійні спілки можуть виступати стороною колективного трудового спору (захищаючи при цьому права працівників), зокрема стаття 26 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» передбачає, що профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси працівників в органах, що розглядають індивідуальні трудові спори.

Профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси працівників при вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів)

у порядку, встановленому законодавством. Представники профспілок беруть участь у діяльності примирних комісій, трудових арбітражів та інших органів, які розглядають колективний трудовий спір (конфлікт).

Також з метою сприяння поліпшенню трудових відносин, запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) та здійснення посередництва для вирішення таких спорів Президентом України відповідно до статті 15 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» утворено Національну службу посередництва і примирення.

Проаналізувавши діяльність Національної служби посередництва і примирення за 2018 рік, можна навести такі статистичні дані, а саме: упродовж 2018 року Національна служба посередництва і примирення сприяла вирішенню 312 колективних трудових спорів, учасниками яких стали майже 1,5 мільйона працівників. Найбільшу кількість спорів було зареєстровано на підприємствах, в установах, організаціях Львівської (83), Закарпатської (38), Миколаївської (26), Херсонської та Черкаської (по 20) областей.

У 312 спорах найманими працівниками було висунуто 660 вимог, що стосуються здебільшого невиконання вимог законодавства про працю; виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; укладення або зміни колективного договору, угоди.

Водночас, наголошується на необхідності більш активної позиції сторони професійних спілок, як сторони соціального діалогу.

Отже, проаналізувавши основні причини виникнення колективних трудових спорів, можна дійти висновку, що тривале невіршення таких дестабілізаційних чинників стану соціально-трудова відносин як заборгованість із виплати заробітної плати, несвоєчасність її виплати, інші порушення законодавства про працю, застосування практики неповної зайнятості, низький рівень оплати праці можуть призвести до ускладнення стану соціально-трудова відносин, виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) в трудових колективах підприємств.

Тому, поліпшенню трудових відносин буде сприяти забезпечення виконання головних завдань з покращення соціально-економічного розвитку областей держави та контроль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування за виконанням роботодавцями зобов'язань, угод, узгоджених графіків погашення заборгованості із заробітної плати. Не менш важливим є активна позиція професійних спілок у відстоюванні порушених прав найманих працівників при вирішенні колективного трудового спору та сприяння Відділенням НСПП своєчасному вирішенню конфліктних ситуацій).

Проскуріна Ірина Сергіївна,
студентка 6 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ТРУДОВУ ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ

Насамперед, інститут трудової правосуб'єктності ґрунтується на праві на працю. Власне, саме трудова правосуб'єктність є тим правовим фундаментом, через призму якого особа реалізує свою здатність до праці. Як зазначено в статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Окрім того, трудову правосуб'єктність врегульовано нормами міжнародного права. Саме тому, вважаємо за необхідне визначити взаємозв'язок між нормами національного та міжнародного права та надати характеристику найважливіших міжнародних актів, які регулюють трудову правосуб'єктність

Фундаментальність та соціально-правова значимість права на працю дозволяє вказати, що є одним із найбільш вагомих прав особи, нарівні з такими основоположними правами, як право на життя та здоров'я чи право власності. Разом з тим, не можна не відзначити чітко виражену соціальну природу цього права. Право на працю є одним з основоположних соціально-економічних прав особи, яке визнано та гарантується Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, Європейською соціальною хартією, Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод, а також нормами Основного Закону України.

Як визначено І. Якушевим та П. Пилипенко, вплив міжнародного права на національне здійснюється не безпосередньо, а опосередковується волею держави, яка одночасно є і учасником міжнародно-правових відносин, і територіальним сувереном. Для того, щоб міжнародне право набрало юридичної сили в межах дії національного права, воно має набрати силу національної правової норми через видання державою національного нормативно-правового акта. Такі акти можуть містити загальні норми, які передбачають надання міжнародно-правовим нормам сили внутрішньодержавної волі або ж конкретним нормам міжнародного права сили внутрішньодержавної дії через їх відображення в цих актах текстуально або у вигляді положень, адаптованих до національного права, чи методом законодавчого вияву згоди на їх застосування іншим способом.

Серед міжнародно-правових актів Організації Об'єднаних Націй головне місце посідає Загальна декларація прав людини яка була при-

йнята у 1948 році та визначає систему основоположних прав людини, що слугують правовою основою для подальшого втілення у національних законодавствах різних держав, зокрема України. У статті 23 Загальної декларації прав людини визначено, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливий і сприятливий умови праці та на захист від безробіття. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю. Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення. Кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів. Як зазначає В.Л. Костюк, попри рамковий характер цієї Декларації, вже сам факт визнання основоположних прав і свобод особи у сфері праці став вирішальним чинником у формуванні цілісних і системних підходів до правового регулювання правосуб'єктності у сфері праці.

Значною мірою розвиток положень Загальної декларації прав людини відобразився у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, закріпивши основний перелік прав людини другого покоління, набув чинності лише у 1966 році. В документі було закріплено зокрема, право на працю, справедливі умови праці, включаючи справедливу винагороду, право на створення організацій, на соціальне забезпечення, достатній життєвий рівень, захист дітей від експлуатації тощо. Також, закріплювалося право на свободу від голоду та шляхи реалізації цього права, причому цей універсальний стандарт досі не має відображення на міжнародному регіональному рівні, в тому числі в рамках європейської системи захисту прав людини. Незважаючи на це, більшість правових норм було сформульовано у нечіткій абстрактній формі, що в цілому, притаманно правам другого покоління. Тобто, використання таких термінів як «справедлива винагорода за працю», «достатній рівень життя», зобов'язання держав вжити «всіх необхідних заходів поступово», «у межах наявних ресурсів», «усіма належними способами» тощо давало змогу державам певним чином ігнорувати взяті на себе зобов'язань при ратифікації Пакту.

Особливе значення в міжнародно-правовому регулюванні трудової правосуб'єктності мають конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці – інституції, діяльність якої передбачає формування цілісної та системної моделі правового регулювання відносин у сфері праці. Науково-теоретичне дослідження актів МОП засвідчує, що вони спрямовані: на створення ефективних механізмів визнання, гарантування та захисту трудових прав, соціально-трудова гарантії працівників, умов для виконання покладених на них обов'язків; на вироблен-

ня оптимальних механізмів співпраці та партнерства між працівниками, роботодавцями та іншими учасниками трудових відносин.

Прийнято вважати, що конвенції та рекомендації МОП утворюють Міжнародний кодекс праці, який містить XIII розділів: розділ I «Основні права людини», розділ II «Зайнятість», розділ III «Соціальна політика», розділ IV «Регулювання питань праці», розділ V «Колективні трудові відносини», розділ VI «Умови праці», розділ VII «Соціальне забезпечення», розділ VIII «Праця жінок», розділ IX «Праця дітей та підлітків», розділ X «Літні працівники», розділ XI «Працівники-мігранти», розділ XII «Працівники корінного населення», розділ XIII «Окремі категорії працівників». Україна ратифікувала 71 конвенцію, у тому числі 8 із 8 фундаментальних конвенцій, 4 із 4 Governance конвенцій (Priority), 57 із 177 технічних конвенцій. Із 71 конвенцій, ратифікованих Україною, 61 залишаються чинними, а 8 конвенцій були денонсовані. Особливе місце займає Конвенція МОП №29, яка визначає примусову працю як будь-яку роботу або службу, що вимагається від будь-якої особи під загрозою покарання, якщо тільки ця особа не запропонувала добровільні послуги. Водночас у національній юридичній практиці має місце часткове невиконання Україною взятих на себе зобов'язань із ратифікації конвенцій МОП і проведення вітчизняного трудового законодавства у відповідність до міжнародних трудових стандартів.

Підсумовуючи вищесказане, міжнародно-правові акти закладають правове підґрунтя для подальшого розвитку їхніх положень у національному трудовому законодавстві щодо правової регламентації чіткої моделі трудової правосуб'єктності всіх учасників трудових відносин. При цьому, важливим фактором є беззаперечне і неухильне виконання міжнародних зобов'язань безпосередньо державою.

УДК 34(091)(410.1)

Саїдова Ольга Русланівна,

студентка 4 курсу, спеціальності «Право»

Науковий керівник

Царенко Олена Олексіївна

кандидат політичних наук, директор,

Коледж Миколаївського національного університету
імені Василя Олександровича Сухомлинського

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РИСИ АНГЛОСАНКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Англосаксонська правова система або, як її називають по-іншому – система(сім'я) загального права є найбільш поширеною в сучасному світі. Вона сформувалась багато років тому в Англії.

До її складу входять правові системи таких країн, як Англія, Північна Ірландія, Нова Зеландія, Австралія та інші. Близько третини населення Земної кулі проживає в країнах англосаксонської правової системи, що отримала таке широке поширення в певній мірі в зв'язку з колоніальним минулим Великобританії.

Почнемо з історичної спадщини даного тип правової системи для того, щоб більше ознайомитися з нею.

В історії англійського права можна виділити чотири основних періоди, а саме:

- перший період передував нормандському завоюванню 1066 р.;
- другий, від 1066 р. до встановлення династії Тюдорів (1485 р.),
- період становлення загального права, коли воно затверджувалося, переборюючи опір місцевих звичаїв. Умови цього періоду мали великий вплив на дану правову систему, який відчувається ще й до сьогодні;
- третій період, з 1485 до 1832 р., – розквіт загального права; однак воно змушено було піти на компроміс із додатковою правовою системою, що знайшло своє вираження в «нормах справедливості»;
- четвертий період – з 1832 р. й до наших днів, – коли загальне право зустрілося з небаченим розвитком законодавства й повинне було пристосуватися до суспільства, де постійно підсилюється значення державної адміністрації.

Принциповою відмінністю англосаксонської правової системи в тому, що головним джерелом права в ній є норма, сформульована суддями, правове регулювання будується на юридичній практиці або судових прецедентах.

Такий підхід робить норми права більш гнучкими і менш абстрактними, ніж норми права романо-германської системи, надає праву велику казуїстичність і меншу визначеність.

Французький вчений Рене Давид окреслив судовий прецедент як: «рішення по конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї чи іншої інстанції при вирішенні аналогічних справ, або служить приблизним зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили».

В англосаксонській правовій системі відсутній розподіл права на приватне і публічне, немає кодексів європейського типу. Галузі права виражені не настільки чітко, як у континентальних правових системах.

Відмітною ознакою цієї сім'ї служить орієнтація норм англосаксонського права на дозвіл одній, окремо взятій проблеми замість вироблення загального правила поведінки, покликаного врегулювати майбутні подібні ситуації.

Дана особливість загального права історично обумовлена перевагою в ньому протягом досить тривалого часу суддівського права над

статутним або парламентським правом. Встановлення жорсткого принципу прецеденту в діяльності судової системи Великобританії та інших країн, тривале домінування в них прецедентного права над 571 іншими складовими частинами загального права аж ніяк не сприяли, а, навпаки, об'єктивно перешкоджали процесу його уніфікації та кодифікації.

Також є особливості і в підготовці та кваліфікації юристів в даній правовій сім'ї. Якщо в романо-германській правовій сім'ї правосуддя завжди здійснювалося суддями з університетською юридичною освітою, то в англосаксонській сім'ї судді набували свою кваліфікацію, працюючи адвокатами і вивчаючи практику судочинства. Можна сміливо сказати, що вивчення матеріального права та принципів права в університетах «не дало б цим юристам нічого нового».

Університетський диплом, а також професійні іспити лише недавно стали важливою передумовою для того, щоб стати адвокатом або суддею.

Судова влада в Англії та ряді інших країн загального права має безсумнівну прерогативу в процесі створення не тільки матеріального права, а й судових процедур – найважливішої складової частини процесуального права. Суди мають незаперечним правом (і одночасно конституційним обов'язком) відправлення правосуддя. Відповідно до сформованої традиції та звичаїв суди Англії наділяються прерогативою повсякденного контролю за розглядом юридичних суперечок, що виникають між різними суб'єктами правовідносин – юридичними та фізичними особами.

На відміну від інших правових систем, де на суд покладається обов'язок як збору, так і оцінки зібраних доказів (за західною термінологією – «інквізиторський» процес), судовий процес у країнах загального права носить інший, обвинувальний характер. Відповідно до кримінально-процесуальних та цивільно-процесуальних норм зобов'язання по збору доказів покладаються на сторони – учасників процесу, а суд (суддя) при цьому «залишається нейтральним, заслуховує і оцінює аргументи обох сторін».

Англійський суд має широкі можливості розсуду щодо законів. Акти делегованого законодавства і акти виконавчої влади можуть скасовуватися судом.

Англія не має писаної конституції. Її замінюють законодавчі акти, видані найстарішим в світі парламентом, якому понад 700 років. Контроль за ним здійснюється виключно громадською думкою, які мають реальне значення в англійській практиці, а також через дотримання права європейського співтовариства, що має пріоритет над звичайним правом.

Слід зазначити, що в силу історично сформованих особливостей англійської правової системи будь-які новоприйняті закони взагалі не можуть функціонувати без безлічі супутніх судових прецедентів.

У ХХІ ст. різко зросла роль делегованого законотворення, тобто видання законодавчих актів органами виконавчої влади.

Правовий звичай в Англії має другорядне значення в порівнянні з іншими джерелами права. Звичайне право існувало ще до виникнення загального права. Застосування звичаю має обмежений характер. Згідно із законом 1265 р підлягає застосуванню виключно старовинний звичай (виник до 1189 г.). Це обмеження стосується тільки місцевих звичаїв, для застосування яких слід довести давність його виникнення. У торговельній сфері звичаї застосовуються вільно, навіть з'являються нові звичаї. У суспільному житті велика роль звичаїв, особливо конституційних, які заповнюють відсутність відповідних положень законів.

З плином часу англійське право поширилося далеко за межі самої Англії. У процесі поширення воно змінювалося завдяки особливим умовам тих країн, якими сприймалося. Ступінь зміни була різною і залежала, перш за все, від міцності зв'язків між конкретною країною і Великобританією, від специфіки географічних умов, а також від особливостей і впливу місцевих цивілізацій.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що англосаксонська система як система загального права являє собою сукупність національних правових систем, які мають загальні риси, що проявляються у єдності закономірностей і тенденцій на основі норми, сформульованої суддями у судовому прецеденті, який є основним джерелом права, у поділі права на загальне право і право справедливості, у прervalюванні процесуального права над матеріальним.

УДК 343.4 (043.2)

Суліменко Ігор Андрійович,
студент 6 курсу, юридичний факультет

Науковий керівник:

Тунгула Олександра Сергіївна,
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ БАНДИТИЗМУ

Бандитизм являє собою серйозну загрозу для особистої безпеки громадян, їх майна, нормального функціонування державних, громад-

ських і приватних підприємств, установ та організацій, з чим і пов'язана його особлива небезпека. Він є однією з найбільш небезпечних форм прояву організованої злочинності, яка характеризується перш за все насильницьким способом вчинення злочину.

Сучасний стан бандитизму в Україні характеризується небезпечною тенденцією щодо постійного зростання кількості злочинних бандитських угруповань. Слід вказати, що у сучасності, співробітники органів внутрішніх справ, а саме слідчі підрозділи зітхаються з певними перепонами при розслідуванні вказаного складу злочину. Головною перепоною на шляху до цього є недосконалість сучасного кримінально-правового регулювання особливостей кваліфікації й відповідальності за бандитизм, що сприяє виникненню численних неточностей і помилок під час розслідування і судових слухань справ про бандитизм, затягуванню судового процесу. На нашу думку, це відбувається тому, що у чинному кримінальному законодавстві відсутні чітке визначення такої форми стійких злочинних об'єднань, як банда та відсутнє чітке тлумачення ознак, які їй притаманні, у зв'язку з чим й виникають труднощі при кваліфікації діянь та помилки при розслідуванні кримінальних справ.

У відповідності з тлумачним словником, банда – це стійка, озброєна група, створена з метою нападу на громадян або організації.

На думку психологів, під бандою слід розуміти добре організовану і озброєну злочинну групу, яка являє найбільшу суспільну небезпечність. Для неї характерна спрямованість на вчинення тяжких злочинів, згуртованість, міцність міжособистісних зв'язків, взаємний контроль, закритість, наявність своєї злочинної моралі.

Чинний кримінальний закон не містить у своєму змісті поняття банди. Ст. 28 КК, передбачає лише чотири форми співучасті: група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована злочинна група та злочинна організація.

У зв'язку з відсутністю у кримінальному законодавстві поняття банди, Пленум Верховного Суду України у Постанові № 13 від 23 грудня 2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» роз'яснив, що під бандою необхідно розуміти організовану групу або злочинну організацію створену з метою нападу на підприємства, установи, організації або на окремих громадян.

Що ж являє собою банда? Серед вчених не має єдності думок з приводу визначення цього поняття. Так, Н. О. Гуторова вважає, що банда являє собою співучасть особливого роду. В КК цей термін не використовується, в науці ж кримінального права під співучастю особливого роду розуміється найбільш небезпечна форма співучасті в злочині, яка спеціально передбачена в нормах Особливої частини КК. Та-

кими нормами в діючому КК є: бандитизм; дії, які дезорганізують роботу виправних установ; створення не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп. Ознаками даної співучасті є: небезпека спільного зазіхання; ступінь згуртованості і згуртованість дій учасників. Відмітною ознакою даного виду співучасті є ступінь громадської небезпеки, що отримала свій вираз в конструкції складу, що відображає більшу або меншу згуртованість спільно діючих, для досягнення спільної мети, осіб.

В. В. Голіна визначає банду, як попередньо зорганізовану, на підставах єдиного плану з розподілом ролей, стійку озброєну групу з трьох і більше учасників з метою вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян.

На думку Бикова В., банда – це особливий вид організованої озброєної групи. Банда по своїй суті є організованою групою, але має додаткову ознаку, як озброєність.

На думку деяких учених, використання зброї повинно бути підставою для визнання ознаки «озброєність» такою, що має місце і в інших складах злочинів. Так, наприклад, М. І. Хавронюк зазначив: «банда вважається озброєною, якщо у неї на озброєнні знаходиться хоча б один екземпляр зброї, придатний для ураження живої цілі: газової зброї нервово-паралітичної дії; спеціальної для стрільби гумовою кулею...». І. В. Іваненко також пропонував розширити обов'язкову ознаку банди – «озброєність», додавши до неї використання учасниками банди пневматичної або газової зброї. Деякі інші вчені також наголошують, що необхідно визнавати ознаку «озброєність» такою, що має місце, у разі використання членами вказаних формувань газової або пневматичної зброї.

Відповідно до вищевказаного, вважаємо за доцільне, розширити таку ознаку банди, як озброєність, та розуміти під нею не лише наявність вогнепальної зброї, а й пневматичної зброї і зброї, призначеної для стрільби гумовими кулями.

УДК 342.38(476)(043.2)

Ткаченко Ірина Миколаївна,
студентка 6 курсу, юридичний факультет,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

МОДЕЛЬ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

У світі існує понад 200 країн, з них в назві 134 країн світу міститься слово «Республіка». Основними ознаками Республіки є те, що верхов-

на влада в країні належить народу, органи державної влади обираються на певний строк, наділені чітким колом повноважень і поділяються на три гілки – законодавчу, виконавчу і судову.

Закономірно, що в багатьох новоутворених державах, які виникли після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, було обрано змішану республіканську форму правління з істотно зміщеним центром політичної ваги в напрямку президентціалізму – тобто процесу, при якому система правління стає більш президентською на практиці, але при цьому, як правило, не змінюється її формальна структура.

У більшості пострадянських республік, на початку 90-х років мали місце схожі несприятливі внутрішні соціально-політичні умови і тенденції їх розвитку, які об'єктивно підштовхували до визнання за президентом особливої і визначальної ролі в державному механізмі. Усі пострадянські республіки на початковому етапі свого розвитку зіткнулися із завданнями здобуття реального суверенітету й незалежності, зміцнення державності, гарантування національної безпеки, створення ефективної національної економіки, забезпечення соціально-політичної стабільності, соціального і культурного розвитку населення, інтеграції у світове співтовариство або отримання міжнародного визнання у якості його повноправного члена. Вирішення згаданих завдань потребувало концентрованої державної волі, уособленої «сильним» президентом й опертої на організовану виконавчу владу.

Об'єктивними чинниками, які зумовили відчутну президентціалізацію форми правління у багатьох пострадянських республіках також стала нерозвиненість партійної системи, яка в ряді посткомуністичних країн Східної Європи та Азії перебуває донині, по суті, в «ембріональному» стані, і, як наслідок, слабкість інституту парламентаризму стали найважливішими причинами, які обумовили нереальність спроб запровадження не лише парламентарної республіки, але й «класичної» змішаної республіканської форми правління.

Згідно з статтею 1 Конституції Республіки Білорусь,

«Республіка Білорусь – унітарна демократична соціальна правова держава. Республіка Білорусь має верховенство і повноту влади на своїй території, самостійно здійснює внутрішню і зовнішню політику».

Згідно з статтею 3 Конституції Республіки Білорусь,

«Єдиним джерелом державної влади і носієм суверенітету в Республіці Білорусь є народ. Народ здійснює свою владу безпосередньо, через представницькі та інші органи в формах і межах, визначених Конституцією».

До Конституції Республіки Білорусь, яка була прийнята в 1994 році, двічі вносились зміни, ухвалені на республіканських референдумах у 1996 році та 2004 році. Істотна частина змін, внесених у 1996 році

стосувалась перерозподілу повноважень на користь виконавчої влади і президента, зокрема. 2004 року на референдумі з Конституції було вилучено положення, що обмежує право однієї особи обиратися президентом більше ніж на два терміни поспіль.

Коло повноважень президента Республіки Білорусь регулюється 84 статтею Конституції Республіки Білорусь і складає 30 пунктів повноважень, серед яких, звичних нам, слід виокремити: призначення на посаду Прем'єр-міністра за згодою Палати представників; визначення структури Уряду Республіки Білорусь, призначення на посаду та звільнення з посади заступників Прем'єр-міністра, міністрів та інших членів Уряду, прийняття рішення про відставку Уряду або його членів; має право головувати на засіданнях Уряду, скасовувати акти Уряду; призначення на посаду (за згодою Ради Республіки) Голови Конституційного Суду, Голови Верховного Суду, Голови Вищого Господарського Суду з числа суддів цих судів; призначення на посаду (за згодою Ради Республіки) суддів Верховного Суду, суддів Вищого Господарського Суду, Голови Центральної комісії з виборів і проведення республіканських референдумів, Генерального прокурора, Голови та членів Правління Національного банку.

Цікавим є те, що після внесення змін до Конституції 1994 року, президент отримав право приймати декрети, які мають більшу силу ніж закони. В 101 статті Конституції Білорусі міститься великий перелік питань, які не можуть регулюватися такими декретами (зміна і доповнення Конституції, програмних законів, бюджету, порядку виборів Президента і тощо). Підстави їх видання – «в силу особливої необхідності» – можуть бути витлумачені главою держави довільно. Це можуть бути й надзвичайні обставини, і наявність прогалин в законодавчому регулюванні; сфера застосування таких декретів не обмежена, термін їх дії – також. Участь парламенту в реалізації цих повноважень зведено до процедури «скасувального вето». Однак для скасування тимчасового декрету обом палатам потрібно кваліфікована більшість голосів у 2/3 складу обох палат. Це дозволяє говорити про більшу юридичну силу тимчасових декретів Президента Білорусі в порівнянні із законами.

Нині модель правління Олександра Григоровича Лукашенка, «стоїть на трьох стовпах»: 1) «поєднання усіх гілок влади під керівництвом президентської адміністрації, яка фактично ухвалює всі рішення про головні кадрові призначення Не стільки «кадри вирішують все», скільки контроль за кадрами. В результаті всі гілки влади (включно з судовою) працюють на досягнення цілей, поставлених президентом»; 2) «відтворення притаманних комуністичній системі відносин «лояль-

ність дорівнює робота». В усьому державному секторі економіки в 2004 році відбувся перехід від постійної зайнятості до укладання річних контрактів, які дозволяють легко контролювати політичну лояльність»; 3) «так звана «фінансова інквізиція», під якою розуміється можливість режиму позбавляти власності своїх суперників».

Розглядаючи посередництво між органами вищої державної влади, слід зазначити, що юридично Президент Білорусі не є главою виконавчої влади, яка здійснюється під керівництвом прем'єр-міністра, але уряд має подвійну відповідальність. Він підзвітний у своїй діяльності президенту і відповідальний перед парламентом. Це виражається в тому, що президент має право приймати рішення про відставку уряду, а парламент має можливість висловлення вотуму недовіри уряду, що, своєю чергою, обумовлює наявність у президента права дострокового розпуску парламенту. Важливим є те, що президент не тільки призначає зі згоди парламенту прем'єр-міністра і головує на засіданнях уряду, але й одноособово визначає структуру уряду, призначає і звільняє його членів, може скасовувати будь-які рішення уряду.

Що стосується законодавчої гілки влади – у 1997 році указом президента було створено так званий Національний центр законопроектної діяльності при Президентові Республіки Білорусь. Всі установи, які мають право законодавчої ініціативи зобов'язані представляти законопроекти не безпосередньо в парламент, а в Центр законопроектної діяльності. Центр має право в низці випадків відмовляти у прийнятті замовлення на підготовку проекту правового акту, в тому числі тоді, коли замовлення не відповідає рішенням глави держави або перешкоджає підготовці проектів за дорученням Президента Республіки Білорусь чи Адміністрації Президента Республіки Білорусь. Таким чином, парламент практично позбавлений законодавчої ініціативи. Президент і його адміністрація можуть заблокувати будь який законопроект ще до стадії його включення до порядку денного сесії Палати представників.

Треба відзначити, що Президент Республіки Білорусь має широкі повноваження і до формування інших державних структур. Він одноособібно призначає і звільняє з посади шість (з 12) членів Конституційного Суду, всіх суддів загальних судів, шість (з 12) членів Центральної комісії з виборів і проведення республіканських референдумів, голови Комітету державного контролю, керівників місцевих виконавчих і розпорядчих органів. У структурі президентської влади перш за все необхідно виділити Адміністрацію Президента Республіки Білорусь, функції якої не прописані в Конституції – напівлегальний орган влади, своєрідну «державу в державі», підвладну тільки президентові. Вона є вершиною «президентської вертикалі» як «паралельного кабінету» і нагадує колишній ЦК компартії.

Висновок. Суперпрезидентська республіка в Білорусі характеризується концентрацією влади в руках президента. Він є не тільки главою держави, але й володіє правом видання нормативних актів, які мають силу закону, розпуску парламенту, призначення і звільнення на свій розсуд суддів та очільників місцевих адміністрацій.

Зважаючи на те, що російська влада значно пожвавила роботу над Союзним договором – документом, який був підписаний ще 1999 року і передбачає інтеграцію Росії та Білорусі в конфедеративну Союзну державу, з 2019 року Білорусь поступово почала шукати підтримки на Заході і намагається поліпшувати відносини із країнами Європи. На жаль, такий Союзний договір свідчитиме скоріше про поглинання, а не про взаємне існування. Якщо російська агресія проти України розпочалась після вибору курсу українського народу на Захід і Україна мала суттєву підтримку Європи (що виражається також і в економічних санкціях), то у Білорусі цього немає – вона лишається сам на сам із потужним агресором, який лише донедавна був вірним другом та надійним партнером.

УДК 343.91-055.2 (043.2)

Трибушенко Анастасія Сергіївна,
студентка 6 курсу, юридичного факультету
Науковий керівник

Блага Алла Борисівна,
д-р юрид. наук, професор б.в.з.,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК

Питання безпеки ніколи не знижують своєї актуальності для громадян, оскільки така потреба є базовою для людини. Тому від поліції та місцевих органів влади населення очікує, як підвищення рівня захищеності, так і ефективного запобігання злочинам і правопорушенням. Миколаївщина також не залишається осторонь вирішення цієї проблеми. Зокрема, у 2019 році на території сільських населених пунктів Миколаївської області та у містах Вознесенськ і Южноукраїнськ реалізуються проекти «Безпечна громада 2019 р.». При цьому дієвими заходами із запобігання та протидії злочинності є лише тоді, коли за ними можна «побачити людину» – тобто вони мають методологічно вірно

визначене спрямування і є адекватними. Зокрема, надзвичайної ваги така діяльність набуває щодо жіночої злочинності не тільки через її безпосередню суспільну небезпечність, але і через наявність зв'язку між жіночою злочинністю та злочинністю неповнолітніх та погіршенням соціально-психологічного, морального і правового стану суспільства. Адже від народження дитина більшість часу контактує саме з жінками – мамою, бабусею, які й прищеплюють малюку правила поведінки, перші навички та дають виховання.

Питання щодо дослідження жіночої злочинності розглядалися у працях таких вчених, як: Ю. В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков, А.Б. Блага, А.П. Закалок, Зелінський, І.В. Корзун, В.О. Серебрякова, О.В. Серета, Т.М. Явгуновска, О.М. Неживець.

Жіноча злочинність в Україні протягом останніх років становить близько 12% від усієї злочинності. Так, у 2017 році було виявлено 13860 жінок, які вчинили кримінальні правопорушення, що становить 11,8% від загальної кількості таких осіб, у 2018 році – 14183, або 12,1%, за 9 місяців 2019 року – 10300 жінок, або 12,8%. При цьому у структурі жіночої злочинності домінуючими є злочини корисливої спрямованості. Звичайно, діяльність у сфері запобігання та протидії злочинним проявам жінок потребує знання тих факторів, які їх породжують.

Вивчення причин і умов злочинності, особливо стосовно жінок, є специфічним завданням, адже кожен скоєний злочин пояснюється індивідуальними особливостями особи. Так, важливо встановлювати як внутрішні, так і зовнішні обставини вчинення жінками злочинів. Серед внутрішніх факторів надзвичайної ваги набувають знання щодо мотивів вчинення жінками злочинів. Так, за даними Благої А. Б., багато жінок, що вчинили господарські та посадові злочини, серед причин вчинення конкретного злочину посилаються на важкий матеріальний стан та необхідність утримувати сім'ю. Материнство, як один з найсильніших людських інстинктів, взагалі у деяких випадках здатне вмотивувати жінок до здобуття відповідних матеріальних цінностей та забезпечення дитини будь-яким, в тому числі й антисуспільним шляхом. Так, серед жінок, що вчинили корисливо-насильницькі злочини з дослідженої сукупності троє були вагітними, двоє перебували у декретній відпустці. Та найжахливішим викривленням свідомості жінки є вбивство нею своєї новонародженої дитини. За даними проведеного дослідження, цей злочин вчиняють або молоді жінки, котрі не мали й не бажають мати дітей, або багатодітні матері, які вважають, що мають вже «достатньо» дітей. Мотивами вчинення цих злочинів у переважній більшості виступають важкий матеріальний стан та небажання утримувати дитину чи обтяжувати себе турботами про неї.

Серед зовнішніх обставин вчинення жінками злочинів варто звертати увагу на виконувани ними соціальні ролі. Так, на думку Серебрякової В.А., під час дослідження причин злочинності чоловіків і жінок необхідно враховувати їх зайнятість на виробництві, поведінку у побуті, рівень кваліфікації, відношення до домашньої праці, освітній рівень. Аналіз статистичних даних щодо жіночої злочинності в Україні за 2018 рік свідчить, що серед жінок, які вчинили злочини, повну вищу і базову вищу освіту мали 2149 осіб, або 15%; професійно технічну – 2877 осіб (20%); повну загальну середню та базову загальну середню – 8576 осіб (61%), з початковою загальною та без освіти була 581 особа (4%). З рівнем освіти пов'язані і особливості трудової зайнятості жінок.

З цього приводу автори курсу лекцій з кримінології Ю.В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков зазначають: «Можна назвати дві сфери суспільного життя, де жіноче злочинне «прикладання зусиль» є виразнішим.

По-перше, це сфера побуту, де жінок здебільшого штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських відносин. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють насильницькі злочини: вбивства, у тому числі й власної новонародженої дитини, заподіяння тілесних ушкоджень, хуліганство тощо.

По-друге, це сфера, де жінка працює, виконує професійні функції, пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Здебільшого це галузі торгівлі, громадського харчування, сільського господарства, легкої та харчової промисловості. Тут жінки найчастіше скоюють такі корисливі злочини, як викрадення майна шляхом крадіжок, привласнення, розтрата, або зловживання службовим становищем, обман покупців і замовників.

Поширення останнім часом впливу жінок у господарській діяльності призвело до збільшення кількості службових злочинів, насамперед зловживання владою або службовим становищем, службова недбалість, одержання хабаря».

На жаль, існуючі в українському суспільстві гендерні стереотипи з боку роботодавців та суспільства, брак привабливих робочих місць, особистий вибір жінки та проблеми зі здоров'ям звужують сфери зайнятості жінок. Так, переважно робота жінками здійснюється у таких сферах як охорона здоров'я, культура, наука, мистецтво, кредитування, торгівля, текстильна промисловість, сфера послуг. Тобто їх життєві ситуації пов'язані з роботою «людина-людина».

Звернемо увагу і на той факт, що на сьогоднішній день в Україні, як і в більшості європейських країн, рівень зайнятості жінок, на жаль,

нижчий за рівень зайнятості чоловіків. Так, за даними Державної служби зайнятості станом на жовтень 2019 року кількість зареєстрованих безробітних становила 268,2тис. осіб, з яких 155,3тис. осіб – жінки і 112,9тис. осіб – чоловіки.

Аналізуючи дані обставини, ситуація полягає в тому, що багато жінок не витримує таких навантажень, їх робота є досить непрестижною, тому своєю професією вони не дорожать, можуть її легко кинути і основним джерелом одержання засобів існування становляться для них крадіжки, проституція і т.д. Як показало дослідження, більша частина жінок бродяг раніше були зайняті на важких, малокваліфікованих чи непрестижних роботах, кожна п'ята жінка не мала кваліфікації, в зв'язку з чим можна зробити висновок, що зайнятість на некваліфікованих роботах жінок дає серйозні криміногенні наслідки і є одною із причин злочинності.

За даними А. П. Закалюка, до моменту вчинення злочину, більшість жінок були заміжні. У тих, які не були позбавлені свободи, сім'я зберіглась. Ті жінки, які відбувають покарання, їхні сімейні справи досить гірші. Чоловіки досить швидко заводять нову сім'ю після засудження дружини, і адаптація жінок у місця позбавлення волі проходить надзвичайно складніше, коли вони дізнаються про те, що сім'я розпалась. Роблячи співвідношення між чоловічою і жіночою злочинністю, слід зазначити, що у перших виділяється логічність під час скоєння злочинів, а у жінок – імпульсивність.

У результаті можна зробити висновок, що у детермінації жіночої злочинності домінують соціальні чинники. Тому її запобігання повинно здійснюватися в першу чергу шляхом розгортання системи заходів на державному, регіональному і місцевому рівнях щодо протидії зловживанню наркотиками та алкоголем; залучення до робочої сили більшої кількості жінок, які втратили роботу; створення більшої кількості привабливих можливостей догляду за дітьми; стимулювати створення більшої кількості робочих місць із можливістю працювати дистанційно і неповний робочий день; наданні допомоги жінкам в отриманні нових навичок, щоб повернутись до ринку праці; боротьба із гендерними стереотипами у суспільстві, дискримінацією з боку роботодавців. Дуже важливо посилити боротьбу з проституцією, посилити відповідальність осіб, що експлуатують так званий «сексбізнес» (утримання кубел розпусти, сутенерство і т.п.), і беруть участь у міжнародній торгівлі жінками.

Шаля Анастасія Вадимівна,
студентка 6 курсу, юридичний факультет
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДО ПРОБЛЕМИ ОБГОВОРЕННЯ ДІСВИХ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВЧИНЕННЮ ЗГВАЛТУВАНЬ

Як відомо, задоволення сексуальних потреб при деформованих поглядах на сексуальні стосунки нерідко здійснюється насильницькими, протиправними способами, що призводить до серйозних наслідків для особистості і суспільства в цілому. Особлива небезпечність насильницьких сексуальних злочинів полягає, як зауважує С. Шмерецький, не лише в тому, що принижується людська гідність потерпілих, але й у тому, що виникає загроза для їх життя і здоров'я, для подальшого нормального фізичного і психічного розвитку. Проблема неефективності протидії насильницькій злочинності в сучасній Україні полягає, насамперед, у відсутності фактичної реалізації та чіткої програми системи профілактики».

Така система повинна будуватися порівнево і полягати, насамперед, у профілактиці загально-соціальної та загально кримінологічній. Загалом призначенням таких заходів є не безпосередній вплив на злочинність, а вирішення певних проблем суспільного життя (наприклад, забезпечення належного соціального захисту та створення умов для повноцінної соціалізації особистості, необхідного рівня виховання та навчання громадян). За даними ВООЗ, у світі як мінімум одна з п'яти жінок стають жертвою згвалтування впродовж життя, причому статистика згвалтувань в різних країнах суттєво різниться. Так, на 100 тис. жінок в США припадає 36 згвалтувань на рік, в Туреччині –14, в Японії – 12, в Англії – 3, Норвегії – 1. В Україні щорічно реєструється близько 8 тис. згвалтувань, що складає 11 злочинів на 100 тис. жінок.

Система заходів загально-соціального попередження згвалтувань повинна передбачати: – наявність у програмах соціально-економічного розвитку регіонів (областей, районів) позицій щодо запобігання безробіття, диференційованого підходу до надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та таким, які тимчасово опинилися у скрутному становищі та з об'єктивних причин не можуть вийти з кризи власними силами (втрата годувальника, вимушений переїзд тощо); – виявлення та працевлаштування неповнолітніх і молоді, які не працюють і не навчаються; – активізацію правового навчання і виховання серед осіб «групи ризику» (як потенційних правопорушників, так і жертв)

стосовно насильницької злочинності з залученням до цієї роботи не лише працівників поліції, але й адвокатури та прокуратури, суду, інших правоохоронних органів; – створення центрів із профілактики насильства в сім'ї та надання допомоги постраждалим від насильства. Об'єктами профілактичного впливу тут є криміногенні чинники, що детермінують формування в осіб агресивної насильницької спрямованості, та криміногенні ситуації, що обумовлюють вчинення згвалтувань. Інша група заходів профілактики зорієнтована саме на недопущення згвалтувань (запобігання вчиненню злочинів).

Вважається, у контексті профілактики згвалтувань важливим є використання світового досвіду. Саме тому, не обмежуючись вивченням чинників та форм прояву агресивної поведінки, фахівці США особливо увагу приділяють психопрофілактичним та психокорекційним методам і програмам. Одним із найбільш відомих проєктів у цій сфері є програма АСТ (Adults and Children Together – Against Violence; «Дорослі і діти разом – проти насильства»), яка фінансується та реалізується державних структур і громадських організацій, благодійними фондами. Крім згаданої програми, американські спеціалісти розробили й впровадили низку інших, спрямованих на безпосередню роботу з молоддю. Прикладом можуть бути РССР (Resolving Conflict Creatively Program; «Програма творчого вирішення конфліктів») та «Peace Builders» («Миротворці»).

Думається, що існує взаємозалежність між певними соціально-психологічними детермінантами згвалтування та соціально-демографічними та індивідуально-психологічними особливостями особи, зокрема віком, статтю та властивостями характеру. І на це впливають такі чинники, як конфліктні стосунки в сім'ї, несприятливий стиль сімейного виховання, «соціальні фрустратори» та конкретні соціальні ситуації корелюють із віком та статтю особи. Відповідно, одним зі шляхів попередження поширення насильства може виступати розробка та впровадження в психолого-педагогічну практику спеціальних освітньо-профілактичних програм, які дозволяють змінювати соціальні установки молоді відносно агресивної поведінки.

Щодо спеціальної віктимологічної профілактики згвалтувань, то вона повинна ґрунтуватися на диференційованому підході, тобто враховувати особливості різних контингентів осіб, які володіють високим ризиком стати жертвою таких посягань. Це підвищить конкретність і дієвість попередження цих злочинів. При наданні психологічної допомоги жертві сексуального насильства слід враховувати, що специфіка психологічних наслідків травмуючої події полягає не лише в тому, що відбулася негативна подія екстремальної інтенсивності. Втрата люди-

ною контролю над тим, що відбувається, порушення особистісних меж, тим більше в найбільш інтимній сфері, як це має місце у випадку сексуального насильства, – завжди сприймається дуже хворобливо.

Існує думка, що серед потерпілих від зґвалтування розповсюджена реакція самозвинувачення – пошуку в своїй поведінці, зовнішності чи особистості провокуючих насильника характеристик. Більш того, у випадку сексуального насильства, вона пов'язана з особливостями стресора. Щодо джерел травмуючого досвіду, то тут слід виокремити: – інша людина, яка вчинила не випадкову дію, а злонависний вчинок, отже, у потерпілого виникає запитання щодо можливих власних провокативних дій; – в побутовій свідомості цей злочин часто перекликається з немов би аналогічною добровільною сексуальною поведінкою, котра дійсно залежить від фізичних характеристик і елементів поведінки; – окрім гострих реакцій, така екстремальна подія спричиняє і довготривалі проблеми; – зґвалтування змінює погляди жертви на світ загалом і оточуючих людей, її систему переконань і цінностей, нівелює її базові потреби в контролі і безпеці власного життя; – потерпілих від сексуального насильства відрізняють знижені показники ставлення до людей і оцінка контролю за перебігом власного життя.

Таким чином, система заходів загально-соціального попередження зґвалтувань повинна передбачати: виявлення та працевлаштування неповнолітніх і молоді, які не працюють і не навчаються; активізацію правового навчання і виховання серед осіб «групи ризику» (як потенційних правопорушників, так і жертв) із залученням до цієї роботи не лише працівників поліції, але й адвокатури та прокуратури, суду, інших правоохоронних органів створення центрів із профілактики насильства в сім'ї та надання допомоги постраждалим від насильства.

Варто підтримати наукову позицію Є. Шмерецького, що «одним із першочергових завдань щодо удосконалення превентивної функції правоохоронних органів при профілактиці зґвалтувань є забезпечення охорони громадського порядку, де основну увагу слід зосередити на: систематичному узагальненні й аналізі даних про кримінологічну обстановку в громадських місцях; встановленні і контролі найбільш криміногенних об'єктів, вивченні осіб, які проводять час на таких об'єктах, визначенні серед них раніше засуджених за насильницькі злочини, тривалий час непрацюючих та осіб, які зловживають спиртними напоями; аналізі розстановку сил і засобів, налагодженні взаємодії з громадськістю».

Таким чином, дієва віктимологічна профілактика заходів нейтралізації вчиненню зґвалтувань повинна здійснюватися, насамперед, соціальними працівниками, педагогами, психологами та юридичними пси-

хологами за наступними напрямками: первинне діагностування осіб, схильних до сексуальних девіацій, виявлення жертв зґвалтування та осіб, які належать до «групи ризику», навчання волонтерів роботі з ними; виявлення соціально неблагополучних сімей, в яких виховуються діти «критичного віку», та надання батькам психолого-педагогічної допомоги; психопрофілактична та психокорекційна робота з формування антивіктимної поведінки у потенційних жертв.

ДЛЯ НОТАТОК

Формат $60 \times 84^{1/16}$. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 7,47.

